

ANTI-FASCISME

Een anti-fascistische reactie onder een fascisties affiesje. Rotterdam ca. 1933.

DE NIEUWE ORDE

In de jaren '30 wordt er in de arbeidersbeweging eigenlijk nog maar over één ding gesproken: "hoe stoppen we het fascisme?" De Komintern lanceerde onder de indruk van de gebeurtenissen in Duitsland de leuze van het eenheidsfront. Er moest samengewerkt worden met de vroegere vijand, de sociaal-demokratie, voor het te laat was. Veel linkse mensen zagen hierin een verraad van het socialisme, maar de kommunisten zeiden: "eerst het fascisme verslaan en dan kunnen we pas aan het socialisme denken." De bakermat van het fascisme lag in Italië en Duitsland. In Italië droeg het fascisme een nogal onduidelijk karakter. Het was in iedergeval niet anti-semities zoals in Duitsland, maar wel agressief. Het wekte vooral verontwaardiging door de laffe moord op de socialist Matteotti en haar oorlog tegen het weerloze Ethiopië en haar inmenging in de spaanse burgeroorlog. In Duitsland gingen de nazies veel rücksichtsloser te werk. De gehele voorhoede van het proletariaat werd uitgemoord, de arbeidersklasse werd geketend, Duitsland bewapende zich tot de tanden en het zou niet lang meer du voor de rest van Europa met de zegeningen van het nationaal-socialisme zou kennis ken. Anti-fascistische akties in Nederland waren voor het grootste gedeelte gericht tegen deze twee fascistiese barbaar-staten. Het meest nog tegen het buurland D land. De Rijksdagbrand, de pro-oorlogsfilm "Morgenrot", de Olympische Spelen in Berlijn, de duizenden vluchtelingen die in Nederland een goed heenkomen zo Alles werd aangegrepen om het fascisme te ontmaskeren en de onmenselijkheid laten zien. Spanje wordt het hoogtepunt in de strijd tegen het fascisme. 140 landse vrijwilligers gingen naar Spanje. Een groot aantal van hen sloot zich de Internationale Brigade om te knokken tegen het driekoppige monster Franco Mussolini. Toch komen de fascisten erdoor en daarmee staat een nieuwe werel

voor de deur. Dat is niet in de laatste plaats te wijten aan de onderlinge verdeeldheid in het linkse kamp. De CPH had de antifa, de RSP de antifo, de CPH de Hulp aan Spanje, de RSAP het comité Rood Spanje. En dan was er nog de SDAP, zij hadden het blad Vrijheid, Arbeid, Brood dat tegelijkertijd anti-fascisties en anti-kommunisties was. Er was weinig onderlinge samenwerking en veel wantrouwen.

Dan waren er ook nog de nederlandse na-apers van het fascisme. Of ze liepen achter Mussolini aan of ze liepen achter Hitler aan of ze waren er iets tussenin, maar in ieder geval op z'n burgerlijkst en z'n nationalisties. Alleen de NSB heeft een zekere massa-aanhang gekregen. En dan nog wel voornamelijk door haar principeloosheid. Iedere kleinburger voelde zich thuis in de NSB en je kon er alle kanten mee op. Linkse mensen hebben behoorlijk last gehad van al deze klups. Ze hadden allemaal hun eigen knokploegen en probeerden kolporteurs van linkse bladen van de straat te verjagen. Dat heeft geleid tot menige vechtpartij. Fascisten werden niet geduld, fascisties werden van de straat geslagen. De politie trad dikwijls op als beschermer van de fascisties of hielp een handje mee met het aframmelen van linkse arbeiders.

Om het hoofdstuk begrijpelijk te maken hebben we een kort stukje geschreven over het fascisme in Italië en Duitsland. Dan hebben we iets over fascistiese groeperingen in ons eigen land. Daarna volgt een stuk over de Rijksdagbrand. Die brand had o.a. tot gevolg dat veel linkse activisten Duitsland moesten ontvluchten. De nederlandse arbeiders werden zo direkt gekonfronteerd met het fascisme. Daar wordt op ingegaan in het stuk over de hulpverlening aan de vluchtelingen. De Rijksdagbrand had ook tot gevolg dat de discussie losbrandde over: "hoe stoppen we het fascisme?" De bulgaarse kommunist Dimitrov heeft die discussie binnen de Komintern aangezwengeld. We willen uitleggen wat voor gevolgen die koerswijziging had voor een partij als de CPH. Dan volgt er een gedeelte over anti-fascistiese akties in Rotterdam waarbij kort uitgelegd wordt welke organisaties aktief waren en waar het om ging. Tenslotte volgt het verhaal van een spanjestrider. Daarbij hebben we geprobeerd kort uit te leggen hoe de situatie in Spanje was.

ITALIË

Italië was het eerste land dat voor 't fascsime door de knieën ging. Dat was al vrij snel na de Eerste Wereldoorlog. In die oorlog streed Italië aan de kant van Engeland en Frankrijk in de hoop op een rijke buit na afloop. Die hoop kwam bedrogen uit. Italië kreeg alleen een paar stukjes van wat nu Yoegoslavië is en Zuid Tirol. Dat leidde tot verbittering bij een hoop oud-strijders. Velen vonden eigenlijk dat ze voor niks gevochten hadden. De situatie in Italië na de oorlog was chaoties. De industrie-arbeiders van het noorden zochten de oplossing in een sovjet-Italië. In juli 1919 brak er een algemene staking uit. In de lente van 1920 worden er spontaan sovjets gevormd. Eind 1920 worden er honderden bedrijven bezet en in arbeiderszelfbeheer genomen. De beweging wordt afgeremd door de socialistiese partij de PSI. Door toegevingen weten de bazen de arbeiders weer aan het werk te krijgen. Van zelfbestuur of zelfs maar medebestuur van de bedrijven door arbeiders is dan al geen sprake meer. Vanaf eind 1920 komt het fascisme in een noodtempo op, gefinancierd door het ondernemersdom en grootgrondbezitters. Een golf van terreur spoelt over het land. Fascistiese knokploegen de zgn. "Squadristi" breken stakingen, doen aanvallen op partijgebouwen, volkshuizen en coöperaties. Arbeiders worden doodgeknuppeld. De fascisties kunnen daarbij rekenen op bescherming van hogerhand. In deze knokploegen verzamelt zich een allegaartje van gefrustreerde oud-strijders, verarmde winkeliers, rechtse scholieren en studenten, avonturiers, aan lager wal geraakte intellektuelen en regelrechte misdadigers. Ze konden zich uitleven in een orgie van geweld tegen alles wat links was. Dat was tegelijkertijd ook de funktie die het fascisme had voor de heersende klasse. De ondernemers waren bang dat de arbeiders zich niet meer lieten afschepen door wat meer loon en medezeggenschap. De arbeiders moest een lesje geleerd worden, een permanent lesje. Daarom werden fascistiese knokploegen georganiseerd en bewapend door de ondernemers. In '21 wordt de Nationale Fascistiese Partij opgericht. met Mussolini als de "Duce", de absolute leider. Mussolini was vroeger radikaal-socialist geweest en redakteur van de socialistiese krant "Avanti". Het programma van de partij was nogal simplisties. Uitbreiding van Italië's grondgebied en koloniën, respekt voor het particuliere eigendom, een verbod op stakingen en een corporatieve ordening van de maatschappij. Het oude romeinse rijk moest herleven in het nieuwe Italië. Dit programma was aantrekkelijk genoeg voor de heersende klasse om grote sommen geld in de partijkas te storten. Het corporatisme, waar de fascisties mee dweepten, was zogenaamd iets nieuws. Het was een uitvinding waarmee de arbeiders gelokt moesten worden. De corpo-

raties waren een surrogaat voor de bedrijfsraden die de arbeiders in de zomer hadden gevormd. Industrie, handel, landbouw, het bank- en verzekeringswezen, transport en de vrije beroepen moesten in corporaties georganiseerd worden. Arbeiders werden vertegenwoordigd door fascistiese vakbonden en de bazen hadden hun eigen vertegenwoordigers. Het idee wat hier achter lag was dat arbeiders en bazen een gemeenschappelijk belang hadden. Dat gemeenschappelijk belang was natuurlijk Italië. Om Italië weer groot te maken moesten arbeid en kapitaal samenwerken onder toezicht van de staat. Klassestrijd, stakingen en echte vakbonden waren natuurlijk uit den boze. "Eén enkel verloren arbeidsuur in een bedrijf betekent reeds een zwaar verlies voor de natie" aldus Mussolini. Fascisten en bazen speelden handjeklap in de corporaties en het is niet moeilijk te zien wie er voordeel bij hadden. Het idee van het corporatisme sloeg ook aan in Nederland. Vooral bij katholieken en later ook bij de top van de SDAP. Zo ging het "Plan van de Arbeid" uit van het gemeenschappelijke belang wat de arbeider en zijn baas hadden in het bedrijf.

Mussolini is op een nogal spectaculaire manier aan de macht gekomen. Na voortdurende regeringscrises en een mislukte algemene proteststaking van links vonden de fascistie de tijd rijp om de macht over te nemen. Beruchte knokploegleiders organiseerden de "Mars op Rome". Die mars was meer symbolies dan dat Rome ook werkelijk onder de voet gelopen werd. Via diplomatiek gekonkel en politieke druk van het grootkapitaal kreeg Mussolini van koning Victor Emmanuel III de opdracht een regering te vormen. Dat werd een regering van fascistie plus allerlei burgerlijke politici. Deze zogenaamde fascistiese "revolutie" had de volledige instemming van de gevestigde machten. De heersende klasse had haar belangen aan Mussolini en de fascistiese partij toevertrouwd. Het fascistiese Italië oogstte veel bewondering bij de burgers van de rest van Europa. Mussolini had schoon schip gemaakt en de treinen reden tenminste weer op tijd (en dat voor Italië). Bovendien, werd het niet eens tijd dat de bezem ook door Nederland ging? Mussolini werd hun grote voorbeeld en in de jaren '20 hun enige houvast. Tot dat bleek dat onze oosterburen het nog veel beter konden.

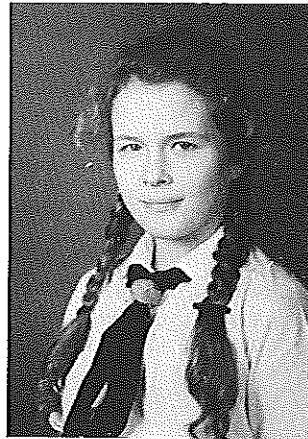
DUITSLAND

Bertus Schmidt

Toen ik op de lagere school zat, hoorde ik mijn onderwijzer al spreken van een zekere Hitler die in München, met mannen die banieren droegen met hakenkruizen erop, rondmarcheerde. Vergeet je helemaal niet.

In Duitsland bestond er na de Eerste Wereldoorlog een zelfde situatie als in Italië. Duitsland was de grote verliezer. De vrede van Versailles was een vernedering voor iedere rechtgeaarde Duitser. Duitsland verloor zijn koloniën en hele stukken van het eigen grondgebied, Duitsland mocht geen leger meer hebben en moest aan Frankrijk herstelbetalingen betalen. Duitsland was letterlijk en figuurlijk uitgekled. In dit door honger, kou en armoede geteisterde Duitsland doen gedemobiliseerde soldaten en arbeiders pogingen om het voorbeeld van de Sovjet-Unie te volgen. Ze willen van Duitsland een radenrepubliek maken. In november 1918 breekt de Spartakus-opstand uit in Berlijn en in 1919 houdt in Beieren voor enige maanden een radenrepubliek stand. In heel Duitsland vinden kleinere en grotere opstanden plaats. De regering van de SPD onderdrukt de radenbeweging op bloedige wijze. Ze maakt daarbij gebruik van de Freikorpsen. Dit zijn verbanden van oud-strijders onder leiding van reaktionaire officieren. Die Freikorpsen werden bevolkt door ex-frontsoldaten, bang geworden klein burgers en achterlijke boeren. Ze werden geleid door de laatste resten van adel en monarchie en bekende nationalistiese politici. De Freikorpsen waren in en in reaktionair, militaristies en vooral anti-kommunisties. De grootste oud-strijdersorganisatie was "Der Stahlhelm" van Hugenberg. Hugenberg bezat een groot gedeelte van de kon-servatieve burgerlijke pers. De Stahlhelm telde wel een miljoen leden. Het waren deze korpsen die een bloedig einde maakten aan Spartakus en de beierse radenrepubliek. Toch was met de militaire nederlaag van de arbeidersklasse niet het idee van een sov-jet-Duitsland omzeep geholpen. Dat idee werd levend gehouden door de KPD en natuurlijk de Sovjet-Unie. Veel arbeiders keken naar wat er gebeurde in de Sovjet-Unie. Hitler begreep dat het niet voldoende was om de arbeidersorganisaties te vernietigen. Bovendien begreep hij dat arbeiders zich nooit in een burgerlijke partij zouden organiseren. Om in de toekomst orde en rust te verzekeren moest iets "nieuws" geboden worden aan de door crisis en werkeloosheid geteisterde arbeidersklasse. Dat "nieuws" was het nationaal-socialisme. De NSDAP bestond al vanaf 1923. In dat jaar had Hitler ook een putsch gepleegd in München, maar het was toen nog te vroeg voor een machts-overname in heel Duitsland. Hitler was nog te onbekend en Berlijn lag nog te ver weg.

In het programma van de NSDAP stonden een heleboel anti-kapitalistische eisen. O.a. socialisering van grote bedrijven, winstdeelname van de arbeiders in grote bedrijven, communalisering van de grote warenhuizen, kosteloze onteigening van de grond, afschaffing van het inkomen zonder arbeid en moeite en in beslagname van oorlogswinsten. Deze eisen werden bewust in het programma opgenomen om de arbeiders te misleiden. De NSDAP heette niet voor niets arbeiderspartij. Het was natuurlijk nooit de bedoeling om het programma ook daadwerkelijk uit te voeren. Het was alleen maar propaganda. In die propaganda nam de NSDAP alle uiterlijke vormen van de Sovjet-propaganda

Na 1933 liep alles en iedereen in een uniform in Duitsland.

over. Liederen, uniformen, symbolen, alles wat van nut kon zijn werd gepikt. De nationaal-socialistische ideologie had niet veel om het lijf. Ze speelde vooral in op de nationalistiese gevoelens en sentimenten die leefden bij een hoop Duitsers. "De schande van de vrede van Versailles moest ongedaan gemaakt worden, alle Duitsers moesten Heim ins Reich en Duitsland had recht op Lebensraum". Duitsland eiste zijn plaatsje onder de zon. Het moest weer groot en sterk worden en de herbewapening was daarvoor de belangrijkste voorwaarde. Dit botte imperialisme werd gedekt door een al even botte rassenleer. Volgens die leer was het Germaanse ras het beste ras wat er maar bestond en voorbestemd om te overheersen. Tegenover dit "Herrenras" stonden de "Untermenschen", dat waren de Joden. Het nationaal-socialisme knoopte zo aan bij het anti-semitisme wat al eeuwenlang bestond. De Joden kregen de schuld van alles, ze werden gebruikt als zondebok. Minstens even slecht waren de Kommunisten. Joden en Kommunisten werden gezien als bacillen die een gezond land ziek maakten. De KPD werd gezien als een handlanger van Moskou. Omdat de kommunistiese partijen inderdaad vaak naar de pijpen van Stalin dansten en ook vaak gedeeltelijk illegaal moesten werken, sprak dit zeer tot de verbeelding van de gemiddelde Duitser. Veel mensen begonnen inderdaad te geloven in een joods-kommunisties complot tegen Duitsland. Een complot wat zich uitstreekte van Moskou tot Wallstreet. En Duitsland moest daar immuun voor gemaakt worden. Hitler organiseerde de massa's en juist vanwege zijn invloed op die massa's werd hij interessant voor de groot-industriëlen. Hitler als persoon was niet interessant, als beweging wel. De Krupps en de Thyssens stortten miljoenen in het verkiezingsfonds van de NSDAP. Met die miljoenen werd de verkiezingspropaganda van de nazies gefinancierd en werd de SA uitgerust met uniformen. De SA (Sturm Abteilung) was de knokploeg van de partij. Het was een para-militaire organisatie gedruild door oud-officieren waarin vooral veel arbeiders, kleine middenstanders en verpauperden

DE FASCIST

Orgaan van den Algemeenen Nederlandschen Fascisten Bond

HOOFDREDACTEUR, M. HEIJBOEK — ADRES REDACTIE EN ADM: HAAGSCHE VEER 13a, TEL. 55749, ROTTERDAM
 ABONNEMENTEN: f 2.25 PER JAAR, f 0.60 PER KWARTAAL, BIJ VOORUITBETALING, LOSSE NUMMERS 5 CENT
 ABONNEMENTEN BUITENLAND f 3.50 — GIRONUMMER 197971, P. WIJNTJES - HAAGSCHE VEER 13a

voelt zich sterk genoeg om Haighton er uit te gooien. Baars zet de fascistienbond "de Bezem" om in de Algemene Nederlandse Fascisten Bond (ANFB). Het blad heet voortaan "de Fascist". Ook wordt er een knokploeg opgezet naar italiaans model, "De Fascistische Stormafdeling". Als uniform hadden ze een zwart hemd, een bruin uniform en bruine laarzen. De ANFB wordt berucht door haar knokpartijtjes en de schreeuwlelijk Baars door zijn optreden in openbare debatten, o.a. met Henk Sneevliet. In november 1932 is er opnieuw hommeles in de ANFB. De afdeling Rotterdam komt onder leiding van Knotsenborg in opstand. Ze gaan zelfs over tot een bezetting van het haagse hoofdkwartier. Knotsenborg moet het onderspit delven, hij verlaat de bond om verder te gaan met een privé-fascistenbond. In 1933 wordt hij lid van de NSB. De overwinning van het nationaal-socialisme in Duitsland zorgt voor een scheiding der geesten onder de fascistien. Baars stuurt een protest-telegram aan Hitler tegen de Jodenvervolgingen. Later zou zijn kritiek nog scherper worden. Baars zou zich geleidelijk aan terugtrekken uit de fascistiese beweging. Ook de ANFB brokkelde steeds verder af en zou zich tenslotte bijna in zijn geheel oplossen in het Zwarte Front. De ANFB had haar populariteit voornamelijk te danken aan Baars, veel mensen wilden hem wel eens horen spreken. Veel verder ging het niet. Toen de ANFB in 1933 aan de Kamerverkiezingen meedeed leverde dat maar 17.157 stemmen op, nog geen half procent. De ANFB rekruteerde haar aanhang in de grote steden, Amsterdam, Den Haag en Rotterdam en dan voornamelijk onder de kleine lieden, winkeliertjes, kantoorbedienden. In Amsterdam zaten er zelfs een paar havenarbeiders bij.

Meereke

We hebben dikwijls vanaf het Noordplein af gedemonstreerd tegen de fascistien. Maar ook een keer gingen we vanaf de Coolingsingel demonstreren naar Overschie. Dat was tegen de Baars-fascisten. We hadden eigenlijk allemaal fietsen en ik kon maar net fietsen. Ik was toch al twintig en ik kon heel slecht fietsen, want ik had een fiets die veel te hoog was. Die kon niet lager dus ik zat altijd te schuren.

We waren naar Overschie gegaan en toen had je daar allemaal water, Schiekade en zo. Het was allemaal water waar je langs moest fietsen. En toen kwamen ze ons al tegevoet van "Je moet niet verder gaan want ze staan in vrachtauto's met stokken en rotzooi en je wordt er uit geslagen!" Nou we gingen toch en het was zo en we kwamen even voor Overschie en ja hoor, toen kwamen er van die vrachtauto's. Die kleine open Fordjes waren dat en daar stonden ze in met d'r pakkie en d'r zwarte hemmetje en karawatzen in d'r handen. En zo werden we er uit geslagen, ze riepen "Schweinhunden" naar ons.

KAMERAAD VAN KNOTSENBORG.

Onze Rotterdamsche kameraad C. J. van Knotsenborg is dezer dagen teruggekeerd van een korte reis naar Italië. Bij zijn terugkomst was hem door een groote groep Rotterdamsche zwarthemden een grandioze ontvangst bereid.

Over deze succesvolle reis — gedurende welke kameraad Van Knotsenborg contact verkreeg met verschillende vooraanstaande Italiaansche Fascisten! — zal in ons volgend nummer een bijdrage worden gepubliceerd van de hand van kameraad Van Knotsenborg.

Middenstanders!

Ook gij kunt U niet ten volle vereenigen met de wijze waarop ge tegenwoordig geregeerd wordt. **Onze Fascistische Beweging** strijdt daartegen. Daarom heeft zij **Uw volle sympathie**.

Wij wenschen iets **anders**, iets **beters**. **Steunt ons** in dien strijd en abonneert U op ons Orgaan.

Wij wachten Uw opgaaf!

We fietsten terug en ik was, stom, een hoffie ingeschoten dat op het water uit kwam. Daar kreeg ik ook nog eens op mijn falie want ik had zo'n manchester jassie aan. Dat was AJC-kleding. Dus je was ook nog ergens wel een hakblok, maar niet zo erg als in een roodfrontpakkie. Toen zeiden ze: "O, daar heb je die vuile rotzakken, die kommunisten!" Want toen werd je ook al uitgemaakt, of je nou kommunist was of niet. Ik ging tegen het fascisme demonstreren en toen kon ik daar nog op mijn mieter krijgen ook. Ik ben er uit gelopen met de fiets aan de hand en toen ben ik opgestapt en achter mekaar naar de Coolsingel gefietst. Daar stond toen de Delftse Poort nog en daar stapte ik af en ik zakte zo in elkaar want ik had de zenuwen in mijn bovenbeen. Daar heb ik nu nog last van. Ik stond daar te wachten tot de anderen terug kwamen, maar er waren er een hoop het water in gesprongen en naar de overkant gezwommen. Ja, heel veel hoor en die kwamen dan aan de andere kant van de Schie terecht dus ik stond eigenlijk een beetje te wachten tot die allemaal terug kwamen. We werden daar vandaan weer verdreven door de politie want je was natuurlijk een demonstrant. Je moest weggaan en je mocht daar niet blijven staan.

Trad de politie dan niet tegen die fascistten op?

Nee, als ze er al tegen waren geweest. Ze keken de andere kant op of ze gingen een straatje om. Ze traden er niet tegen op.

DE NSNAP

De Nationaal Socialistiese Nederlandse Arbeiders Partij (NSNAP) was, de naam zegt het eigenlijk al, een imitatie van de NSDAP. Alles van de NSDAP werd klakkeloos overgenomen, het hakenkruis, de rassenleer en het anti-semitisme. Zelfs organisaties als de Hitler-Jugend en de Bund Deutsche Mädel. De NSNAP beschouwde de nederlandse stam als

NATIONAAL SOCIALISTISCHE NEDERLANDSCHE ARBEIDERS PARTIJ	
GROOT DUITSCHE BEWEGING	LEIDER: Dr. E. H. v. RAPPARD
AANMELDINGS	FORMULIER
<p>Ondergetekende verklaart hiermede lid te willen worden van de NSNAP, en verklaart zich te zullen onderwerpen aan de partij-discipline en gedurende zijn lidmaatschap van geen andere partij lid te zullen zijn of worden, nog daaraan eenige steun te verleenen.</p>	
NAAM	VOORNAMEN
WOONPLAATS	STRAAT
GEBOREN	TE
ZUT GJ ARER	GEHUW.D
BEROEP	CONTRIBUTIE
DATUM	PER MAAND
(Handtekening)	
ING	Na
	EIJZ

Nederduitsch-weder duitsch

lees

het nieuwe volk

strijdblad der NSNAP

GROOT DUITSCHE BEWEGING

VOORABONNEMENTEN EN GRATIS PROEFNUMMER

OUDE GRACHT 296^{UB} UTRECHT

NSDAP-imitatie van de NSNAP.

een tak van het germaanse ras. Dus hoe eerder Nederland bij Duitsland ingelijfd zou worden, hoe beter. In het begin kon de NSNAP dan ook op de volledige steun van de duitse moederpartij rekenen. Toen de Duitsers in de gaten kregen dat het niks zou worden met de NSNAP, switchten ze over naar de NSB. De NSNAP is altijd heel erg klein gebleven. De slaafse na-aperij lag niet zo goed in de markt. Daarbij kwam dat de

NSNAP zich binnen de kortste keren opsplijste in 3 NSNAP's, namelijk die van majoor Kruyt, die van (Adel)bert Smit en die van ridder van Rappard. En dat was natuurlijk bepaald geen reclame voor de zaak. Als zich na '36, '37 ook een duidelijke pro-duitsse stroming binnen de NSB begint te ontwikkelen maken veel NSNAP'ers de overstap naar de NSB. In 1940 wordt de NSNAP opgeheven en in z'n geheel ondergebracht in de NSB. De meeste leden van de NSNAP woonden en werkten trouwens in Duitsland. Als een soort gunst mocht de NSNAP lange tijd als enige organisatie leden werven onder Nederlanders in Duitsland.

HET ZWARTE FRONT

Het Zwarte Front is ontstaan uit resten van de ANFB. Het Front werd geleid door de oud-ANFB-propagandist Arnold Meijer, een ex-seminarist. Meijer scheurde in mei '34 de afdeling beneden de Maas van de ANFB los en vormde daarmee het Zwarte Front. In de zomer van '34 sloot de gehele afdeling van de Rotterdamse ANFB zich en-bloc bij Meijer aan. Het Zwarte Front was voornamelijk in Brabant actief. Tot haar aanhang behoorden kleine winkeliertjes en verarmde keuterboertjes. Het Zwarte Front richtte zich in haar propaganda voornamelijk tegen de NSB, dat blijkt heel mooi uit een brief van Meijer aan Lutkie, een katholieke priester-fascist: "Als wij niet overwinnen, dan de Nederlandse Lenin of Herr Mussert. Het laatste is wellicht nog erger dan het eerste". Meijer vond de NSB te burgerlijk en te weinig anti-semities. Daarbij kwam nog dat Meijer anti-duits was en de NSB steeds meer pro-duits werd. Meijer was meer te vinden voor een Groot-Duitsland, dat is Nederland plus Vlaanderen, dan voor een Groot-Duitsland. Het Zwarte Front wierp zich op als de beschermer van de kleine lieden. Zo organiseerde het in 1934 een boycotactie van grote warenhuizen in Breda. De vleesfabrikant Zwanenberg uit Oss werd zonder pardon voorgesteld als een zwijn. Het Zwarte Front had natuurlijk ook een eigen knokploeg, dat was de "Zwarte Storm". Deze zogenaamde weerafdeling moest weer worden opgedoekt met de nieuwe wet op de weerkorpsen in 1936. De storm op de staat waarvan Meijer had gesproken moest voorlopig worden uitgesteld. Veel invloed had het Zwarte Front niet. Bij de Kamerverkiezingen van '37 behaalden ze maar 8178 stemmen, waarvan er 5000 uit Brabant kwamen en daarvan kwamen er weer 700 uit Oisterwijk, dat was de woonplaats van Meijer. Een bewijs dat het Zwarte Front stond of viel met Meijer. Hij probeerde een zelfde populariteit als Baars te krijgen en ging daarvoor een debat met Sneevliet aan, dat was in mei '37. Het debat leverde weinig op. Verder bezoekt Meijer het nationalistiese Spanje waar

Wij zijn de jonge troep der Zwartens
Wij zijn de wacht die nimmer wijkt
Wij hebben vuurgezwarte herten
En elk blijft trouw tot hij bezwijkt.
Wij zijn de Storm, de roden beven,
Wij zijn de kracht, die triomfeert
Wij willen alles gaarne geven
Als het Fascisme naar marcheert.

Wij zijn de NSB-juwelen,
We hebben hartjes om te stelen,
Hoor, hoe wij lieflijk "Vova" juwelen,
Wie wil niet zee met Mussert spelen?
Wij zijn nót engelen uit den hoge,
En w'hebben onze schappies op het droge,
Wij zijn fatsoenlijke leeuwen,
Hoor ons beschaafd "houzee-zäg" schreeuwen.

WEET GIJ WAT

Maulhalten

en
Cadaverdiscipline

beteekent? Zoek dat in den s.b.

Of wilt gij werkelijk orde,

gezonde vrijheid? Stemt dan

ARNOLD MEIJER

ZWART FRONT

LIJST NR. 20

hij zijn mede-fascist Franco ontmoet. Over zijn ervaringen in Spanje schrijft hij de brochure: "Vier weken in Spanje". vlak voor de oorlog wordt het Zwarte Front opgehe-

ven en omgezet in het Nationaal Front. Dit Front was niet nationaal-socialisties of fascisties, maar zogenaamd "nederlands". In de oorlog kwam Meijer nog met het plan van een anti-bolsjewisties legioen op de proppen, maar daar werd verder niet naar geluisterd. Arnold Meijer zelf heeft o.a. hiervoor nog wel moeten zitten na de oorlog.

■ HET NATIONAAL HERSTEL

In februari 1933 komt het Verbond voor Nationaal Herstel tot stand. De onmiddellijke aanleiding was de muiterij op de "Zeven Provinciën", waarbij nederlandse en indonesiese zeelieden eendrachtig waren opgetreden. Het VNH kon gelijk meedoen aan de Kamerverkiezingen in 1933. Bovenaan de lijst van het VNH stond de oud-opperbevelhebber generaal C.J.Snijders. Hij fungeerde als stemmentrekker. Het was niet de bedoeling dat hij zelf in de Kamer zou gaan zitten als hij gekozen zou worden. De verkiezingen waren een succes. Het Verbond kreeg zo'n 30.000 stemmen en mr.dr. Westerman nam zijn

't Verbond voor Nationaal Herstel
Heeft niet tot doel, onthou dat wel,
Het stichten van nóg een partij,
Maar het verlangt van U en mij
En van ons allen, allemaal,
Wat meer gevoel voor "Nationaal".

plaats in in de Tweede Kamer. Het VNH was een uiterst deftige partij en de stemmers kwamen bijna allemaal uit goeude kringen. Na de verkiezingsoverwinning werd er door de heren ook een Nationale Werknemers Vereniging opgezet om hiermee te werken onder de arbeiders. Ook nu was het de bedoeling van de Vereniging om onderkruipers te werven voor stakingen. Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1935 bereikte het VNH haar hoogtepunt. Ze veroverde 30 raadszetels o.a. in Den Haag, Voorburg, Wassenaar(!), Amsterdam en Rotterdam. In Rotterdam trad Gerrit van Burink op als raadslid van het Nationaal Herstel. Van Burink was wegens fascistiese sympathieën door de RSP geroyeerd. Hij was echter gewoon blijven zitten als raadslid. Als raadslid kwam hij vooral op voor de belangen van de winkeliers. In Rotterdam was het Nationaal Herstel als een soort winkeliersvereniging begonnen. De verkiezingen van 1937 betekenden de nekslag voor het VNH. Ze haalden nog maar 6270 stemmen, waaruit bleek dat het Nationaal Herstel haar succes geheel en al te danken had aan de muiterij op de "Zeven Provinciën". Het VNH spon garen uit de zogenaamde etiese politiek die Colijn ten opzichte van Indonesië voerde. Bang geworden burgers en kolonialistiese fanatici klampten zich vast aan het law & order programma van het Verbond. Toen bleek dat Colijn niet minder hard optrad tegen de muiterij en ook tijdens het Jordaan-oproer van '34 in Amsterdam, liep het Verbond weer leeg.

■ DE NSB

14 december 1931 wordt de Nationaal Socialistiese Beweging(NSB) door ingenieur Anton Mussert opgericht. Mussert roept zich dan ook maar gelijk uit tot algemeen leider van de beweging. De NSB koos voor het nationaal-socialisme in de naam omdat dat in Duitsland wel aangeslagen had. In het begin was de NSB niet echt nationaal-socialisties. In het programma en de toelichting, geschreven in 1932, is geen spoortje anti-semitisme te vinden. Joden konden zelfs lid zijn van de NSB. Het programma van de NSB werd bewust op z'n vaagst en vlakst gehouden om maar zoveel mogelijk mensen aan te trekken. Het programma gaat niet veel verder dan de eis van een krachtig staatsgezag, herziening van het kiesrecht, een gezond bedrijfsleven, eerbiediging van het particuliere eigendom, arbeidsplicht, opvoeding van de jeugd en meer van dergelijke fraaie dingen. De NSB mikte vooral op teleurgestelde kiezers van de grote partijen. Het was de grote groep van winkeliers, boeren, kantoorbedienden, renteniers, officieren en mensen uit de vrije beroepen die een politiek onderdak geboden moest worden. Een soort van middenstand die tot dan toe steeds tussen wal en schip was gevallen, die zich zowiezo niet thuis voelden bij de SDAP en de CPH, maar ook niet bij de partijen van het groot-kapitaal waarvan o.a. Colijn de vertegenwoordiger was. Daarbij kwam dat ze bevreesd waren om door de crisismisère af te zakken tot het proletariaat. De NSB beloofde op te komen voor de kleine belangen.

NSB-leuze "Arbeidersnood is bonzenbrood" bij de Schiedamsedijk.

Henk Bruintjes

In die tijd was het zo, dat winkeliers en kleine zakenlui, die vallen altijd tussen wal en schip sociaal gezien. Grote partijen kijken alleen maar naar de mensen die ze hebben. Als je een melkboertje hebt en het gaat minder met hem, dan kon hij nergens terecht voor ondersteuning. Dat was in de jaren dertig heel sterk. Je had toen veel van die kleine winkels. Aan die mensen heeft de NSB koeien met gouden horens beloofd. En ze geloofden daar in, want die anderen gaven niks. Dus ze dachten: "Nou ja, die NSB dan maar". Ik had kennissen die hele nette mensen waren, die heus in hun leven geen vlieg kwaad zouden doen, die werden lid van die NSB. De NSB is toen in de Kamer gekomen en de grote partijen hebben dat gevaar van de NSB onderschat, precies zoals ze nu de Centruumpartij onderschatten. Een hele hoop middenstanders hebben op Mussert gestemd. Ik zat in het huisschilderbedrijf en dan kwam je met kleine zelfstandigen in aanraking. Omdat daar die crisis was was het allemaal geen vetpot. Dus ze waren ontevreden. Dat werd vooral door de SDAP onderschat. Die SDAP bemoede zich niet met die melkboeren en kruideniers en drogisten. Maar dat waren de groepen die moesten ôf naar de ene kant ôf naar de andere kant. Als er dan iemand komt die je wat belooft...

Dirk van Vliet

In die tijd was het Mussert die overal vergaderingen hield. En ik durf gerust te zeggen dat de middenstand de beste aanhanger was van Mussert, ook in Rotterdam. Dat kon je wel merken als je eens wat ging kopen in een sigarenwinkel bijvoorbeeld. Hij zei niet ineens: "Ik ben voor Mussert", maar hij zei dan: "Deze toestand is toch ook niks! Laat die andere het maar eens proberen." Dat was heel erg. Dat kon je ook merken aan de advertenties hè. Mussert gaf een blaadje uit en daar stonden advertenties in. Niet alleen Rotterdam, maar ook Amsterdam en Twente. En ik bewaarde al die dingen dat is begrijpelijk. Toen wij dan wel eens gingen praten op vergaderingen kon ik hun uitleggen dat de middenstand tamelijk overhelde naar de NSB.

15 JANUARI 1935.

No. 10.

ONS KRINGBLAD

Int. Instituut
Soc. Geschiedenis
Amsterdam

MAANDBLAD VAN DEN KRING „ROTTERDAM”
DER NATIONAAL SOCIALISTISCHE BEWEGING IN NEDERLAND
ALG. LEIDER Ir. A. A. MUSSERT

KRINGHUIS: WILLEMSPLEIN 10

TEL. 56741—56761.

UITGAAF VAN DEN KRING
ROTTERDAM

REDACTIE EN ADMINISTRATIE
L. A. M. NOLLET
DIRCK HOFFSTR. 34 — ROTTERDAM

ADVERTENTIES 12 CT. PER REGEL
TUSSCHEN DE TEKST . 25 CENT

Mussert vergaderde ook wel in het Colosseum hier op Zuid. Dat was vanaf 1933 tot aan de oorlog toe. Dan kreeg je dikwijls relletjes. Dan kwamen die SDAP'ers natuurlijk en de kommunisten. Daar heb ik nooit aan meegedaan omdat ik niet van slaan hield. Ik ben zo'n type niet. Als ik iemand doodsla en die weet niet eens wat fascisme is, dan vind

N.S.B.-ers! Steunt de Nederlandsche Industrie. Koopt
Juncker rijwelen, carrolers, motor-carrolers bij
M. A. v. d. Steen, Schellingstraat 59-67
Reparatie aan alle merken rijwelen

N.S.B.-ers rijden met het.
Nieuwe Sneltax Bedrijf
8 en 12½ cent per K.M.
TELEFOON 55460
Ged. Bierhaven Nos. 4-6-14
Vraagt prijs voor buitenritten. F. J. CHRISTEN

DRAAGT UW INSIGNE!

FA. HAEGENS

Stationsweg No. 212
1e Pijnackerstraat 48

DAMES- EN HEERENKLEERMAKERIJ

Zwarte Hemden
vanaf f 1.90

Complete UNIFORMEN

VRAAGT PRIJS!

Nederlandsch Schoonmaak Bedrijf

N.S.B.-ere dit is Uw adres voor het schoonmaken van
Uw ramen. - Prima witwerk. Markiezenfabriek. - Alles
wordt door N.S.B.-ers uitgevoerd. Bei op 32008

Th. F. L. v. Wouw en Donker Glazenwasscherij
Justus van Effenstraat 54a 1e Olijfingstraat 100

Nergens Serieuser Behandeling dan bij den N.S.B.-er

J. Lammers, Electricien
Glaes de Vrieselaan 3, Telef. 34464

KRACHT — LICHT — RADIO
BLIKSEMAFLEIDERS — ZWAKSTROOM

PRIMA NOVA

OPPERT 82

ROTTERDAM - TELEF. 54172

Alle N.S.B.-vlaggen

Vaandels, emblemen, e.d. kunt U
aanvragen aan ons adres dat door
het **Hoofdkwartier**
daarvoor werd aangewezen!!

Standaard vlaggen }
W.A. vlaggen } Onze
Beëdigingsvaandels } specialiteit

Tevens alle andere soorten vlaggen, wimpels e.d. die wij
vervaardigen, waarvan wij gaarne prijsopgave en gratis
ontwerp verstrekken. Indien gewenscht reizigers bezoek

Advertenties van de middenstand in "Ons Kringblad".

ik het nog zonde ook. Want als ik dan met mensen sprak en ze hadden het over Hitler, dan vertelde ik wat ik er van vond. Dan zeiden ze: "Goh, u hebt me hele andere inzichten gegeven". Kijk niemand bestudeerde dat. Ik vond dat beter dan er op slaan bijvoorbeeld. Maar ik kan me wel indenken dat het gebeurde.

Ik heb verschillende vergaderingen van de NSB bezocht en dan riepen ze ook "fascist" tegen mij buiten, terwijl ik helemaal geen fascist was. Ik wilde wel eens horen wat ze over bepaalde dingen zeiden, want waar moest ik het lezen? Geen ene krant schreef het. Toen heb ik veel artikeltjes en notities gemaakt voor me eigen. Als het kon ging ik achter uit het Colosseum, maar dat ging niet altijd.

HET ARBEIDSFRONT

NUMMER 45
30 MAART '37

STRIJDBLAD VOOR DE NATIONAAL-SOCIALISTISCHE BEWEGING IN NEDERLAND

REDACTIE H. J. WOUDEBERG
KERKSTRAAT 7, IJMUIDEN, TEL. 6617
UITGAVE N.E.N.A.S.U., POSTBUS 74,
UTRECHT - TEL. 18041 - GIRO 207915

De NSB pakte het groots aan. 7 januari 1933 wordt de eerste landdag gehouden. Met die landdag wordt tegelijkertijd de Weer Afdeling (WA) en Volk en Vaderland gelanceerd. De mensen raken er van onder de indruk. Na deze eerste landdag begint de groei van de NSB. Van ongeveer 1000 leden in begin '33 naar 21.000 op 1 januari '34, 33.000 op 1 januari '35 en 52.000 op 1 januari '36. Ook de oplage van Volk en Vaderland stijgt met sprongen tot 80.000 in '35. In '34 wordt een gratis 1 mei krant onder de arbeiders verspreid in een oplage van 60.000. De truuk was dat de NSB pas naar buiten trad nadat ze in de eigen organisatie eerst de zaak stevig op poten had gezet. Aan de top

stond Anton Mussert, een kleurloos mannetje, acceptabel voor iedereen. Rondom Mussert een groep degelijke mensen waaronder advocaten, hoogleraren, direktoren, burgemeesters en politici uit partijen als CHU en RKSP. Mensen waarin de kleinburger wel vertrouwen kon hebben, waar ze tegen op konden zien, die het gemaakt hadden. Binnen de NSB bestond een sterke hiërarchie, met een straffe discipline. De organisatie leek op een pyramide, alles wordt van bovenaf gedikteerd, alle lagere kaders werden door Mussert aangesteld. In februari '33 wordt in Rotterdam een kring gevormd onder J.F. Overweij. Een kring is een soort afdeling. Het was de tweede in het land na Amsterdam. Er worden ook allerlei andere organisaties opgezet, een nationaal-socialistische werknemers-organisatie, een nationaal-socialistische sportbond, de nationale jeugdstorm en ga zo maar door. In de propaganda van de NSB naar de middenstand overheerste het anti-marxisme. Gretig werden de "Zeven Provinciën" en de Rijksdagbrand aangegrepen om te waarschuwen tegen de "handlangers van Moskou in Nederland". Deze propaganda sloeg aan bij de kleinburger, met zijn natuurlijke angst voor alles wat rood is. De NSB gooide het over een andere boeg als ze tot de SDAP-georiënteerde arbeiders sprak. Dan zei ze dat de SDAP afgedaan had als een revolutionaire partij, de SDAP-leiding werd voorgesteld als vette bonzen die op de centjes van de arbeiders teerden. Het anti-kommunisme kwam ook tot uiting in de verkiezingsleus bij de Kamer-verkiezingen van '37: "Mussert of Moskou". Uit die leus bleek gelijk de grootheidswaanzin van Mussert. In de voorstelling van de NSB was de parlementaire democratie te zwak om zich te verweren tegen het kommunisme. Overal infiltrerden de kommunisten, op dat moment weer in Spanje. Democratie zou dus tot kommunisme leiden, er was dus geen andere keuze dan "Mussert of Moskou". De verkiezingspropaganda speelde ook in op revolutionaire sentimenten onder de arbeiders. Een enorme voedsel-vernietiging ten gevolge van overproductie, het doordraaien van groentes, werd aan de kaak ge-

W.A. Marscheert!

"Er dreven trommels door de straten,
Er slagen lussen over 't plein
Er klinkt een marslied van soldaten,
Wat zouden dat voor strijders zijn?
En vrolijk klinkt het wijd en zijd:
Wij veldén U den nieuwen tijd,
Gij, Vasteke Gouven, reikt albaar de hand:
W.A. Marscheert, W.A. Marscheert,
Voor ons Volk en Vaderland!"

De eerste W.A.-mars op de Leusder-heide.

steld. De NSB wees op de waanzin van dit systeem zonder zelf iets beters er voor in de plaats te hebben. De NSB had zelfs een speciale krant om mee onder de arbeiders en de werkelozen bij de stempelokalen te werken: "Het Arbeidsfront". Ter gelegenheid van de eerste mei 1936 werd het blad in een oplage van 750.000 expl. gedrukt en verspreid. Als ondertitel droeg het "Strijdblad voor de NSB in Nederland". De hoofdredakteur was Woudenberg, de vakbondsman van de NSB en voorzitter van de Nationale Werknemers Vereniging, de onderkruipers-bond van het Nationaal Herstel. Het blad gaat op z'n heftigst tekeer tegen Colijn. Colijn's beleid wordt afgeschilderd als "puur kapitalistisch". Achterop het blad stond een feuilleton "waarom nationaal-socialisme arbeider?" Er waren maar weinig arbeiders die er intrapten. Wat de gewone hollander van de NSB merkte, waren de openbare bijeenkomsten, de kolportage met het Volk en Va-

derland en de marcherende WA. Debatvergaderingen met de CPH of de RSP heeft Mussert niet aangedurfd. Bij dat kolporteren zochten de NSB'ers de kolporteurs van linkse bladen op om hen te overschreeuwen of te verdringen. Meestal liep dat op vechtpartijtjes uit. Die vechtpartijen werden dan weer gebruikt om ze in Volk en Vaderland tentoon te stellen als "rooie terreur". Kolportage met Arbeidsfront leidde in de Jordaan tot regelrechte knokpartijen met kommunistiese arbeiders. Ook het optreden van de WA werkte provocerend, ze marcheerden in militaire formatie door de arbeiderswijken om bewust rellen uit te lokken. Die WA was opgezet in de zomer van 1932 zogenaamd "om aan de opdringerige terreur van het toen nog wel roode, marxistische gespuis een halt toe te roepen". Verder diende de WA als propaganda, naar binnen toe om een militaristische mentaliteit aan te kweken bij de leden, naar buiten toe om de mensen angst aan te jagen. Het beeld wat de NSB'ers zelf hadden was dat van stoere jongens, ferme knappen. Maar in feite waren die WA'ers vaak laffe knuppelaars die op weerloze mensen inrammelen. Veel zoontjes van winkeliers traden tot de WA toe om toch ergens bij te horen en ongestraft te kunnen rammelen. In 1935 komt er plotseling een einde aan de WA. Op bevel van Mussert wordt de WA ontbonden. Mussert wil hiermee de wet op de weerkorpsen voor zijn.

Henny de Winter

Waren er veel NSB'ers bij u in de buurt?

Ja, je had daar Kok, die juwelier die je nu nog hebt. De originele Kok zat op de hoek van de Grote Visserijstraat en de Schiedamseweg. Die lafaard kwam met z'n uniform in z'n koffertje de deur uit. We hadden in de gaten gehouden hoe hij dat deed. Laten we zeggen dat hij om 7 uur met zijn koffertje wegging en om 8 uur kwamen die WA'ers in drie rijtjes van zeven als formatie de straten door om te provoceren. Daar liep die Kok dan bij. Dat heeft natuurlijk wel eens ingehouden dat ze een geranium op d'r hersens kregen. Die NSB'ers uit de buurt die kenden we allemaal wel, dat waren veel middenstanders, winkeliers. Maar ze durfden er niet openlijk voor uit te komen.

We gingen wel eens lopen naar de Maasstraat en dan kwamen we door de Kievitslaan, die loopt vanaf de Westzeedijk naar de Parklaan, en dan liepen we een beetje te demonstreren. Maar we liepen wel ordelijk, dat deden we tegenover het publiek want mensen vonden ons toch al een beetje links van de SDAP staan. Maar op een keer liepen we daar te zingen en toen kwamen we een groep NSB'ers tegen en toen is dat toch een knokpartij geworden... Wij waren op weg naar het PAS-kantoor en die NSB'ers hadden hun partijgebouw aan het eind van de Westerstraat, dat was daar ook in de buurt.

Henk Bruintjes

We hebben wel die vechtpartijen op straat gehad. Ja, vooral op de Binnenweg. Dat was zaterdagmiddags. Dan gingen die NSB'ers demonstreren en dan liepen ze in een rij op straat. En dan, hoe ze aan het krankzinnige gezegde kwamen weet ik nog niet, riepen ze: "Zet 'm op witte muizen!" En dan maakten ze allemaal hun koppelriem los en dan sloegen ze er op los. Ze sloegen maar raak tussen de mensen. Dat was de WA. Zo is dat in Berlijn, in Wedding heel erg geweest, in Hamburg ook. Dat had je hier in het klein. Ik heb bijvoorbeeld gezien dat iemand voor een winkelruit stond in die winkel te kijken. Zo'n WA-man komt naar hem toe, die draait hem om en die zegt: "Je moet naar ons kijken!" Bijvoorbeeld vrouwen die boodschappen deden, die vluchtten dan weg en dan lieten ze de boodschappen staan en dan sloegen die WA'ers al die boodschappen kapot. De zakken rijst lagen dan over de straat.

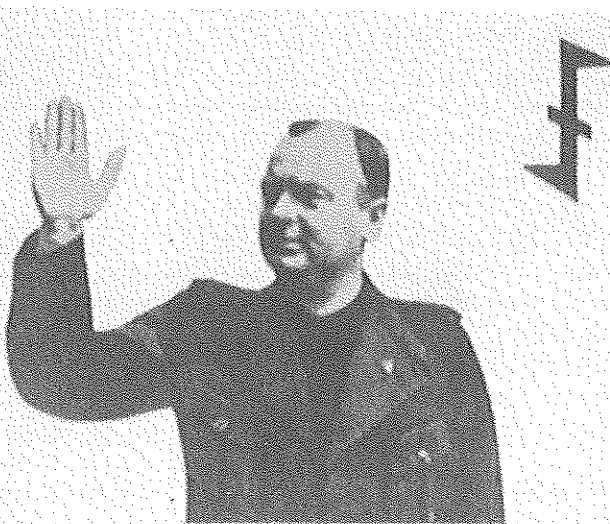
In 1935 bereikt de NSB zo'n beetje haar hoogtepunt. Bij de Provinciale Statenverkiezingen van dat jaar worden 294.596 stemmen op haar uitgebracht, dat is bijna 8%. Daarna gaat het langzaam bergafwaarts. Bij de Tweede Kamerverkiezingen in 1937 verliest de NSB bijna de helft van haar aanhang. De oorzaak is de radikalisering van de NSB. Van een nette burgermanspartij ontwikkelt zij zich tot een echte nationaal-socialistische beweging. De NSB wordt steeds anti-semitischer en steeds meer pro-duits. Het bloed en bodem idee komt op de voorgrond te staan (de partijkleuren waren altijd al rood en zwart geweest, de symbolen voor bloed en bodem). Binnen de NSB ontwikkelde zich de germaanse stroming onder Rost van Tonningen. Hij legde ook de officiële contacten met de NSDAP. Door deze ontwikkelingen werd de NSB door de Nederlanders meer en meer gezien als een voorpost van Duitsland. Na de verkiezingsnederlaag van '37 was het afgelopen met de parlementaire successen van de NSB. De klakkeloze aanpassing aan Duitsland en het goedpraten van de Duitse agressie tegen o.a. het Saarland, Tjechoslowakije en Polen wekte weerzin. Duitsland was te gevaarlijk en de Duitse beweging was te radikaal voor de Nederlandse kruideniers. Hoe meer de NSB zich als handlanger van de NSDAP ontpopte, hoe meer men zich van de NSB afkeerde. De NSB heeft niet kunnen uitgroeien tot de omvang van haar zus in Duitsland. De burgerij in Neder-

land had geen behoefte aan knokploegen, razzia's, concentratiekampen en gaskamers. Colijn garandeerde hun de rust om winst te kunnen maken terwijl de NSB daarentegen alleen maar voor chaos en onzekerheid kon zorgen.

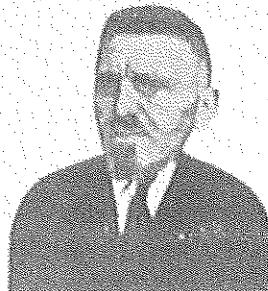
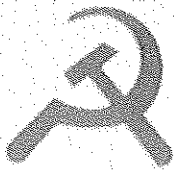
Bertus Schmidt

Wij herkenden natuurlijk wel wat fascisme was en wat het betekenen zou. Ik weet nog heel goed dat we begin van de jaren dertig er al rekening mee hielden dat die fascistten de macht zouden overnemen en dat daar dan een oorlog uit voort zou komen. Duitsland had allerlei amputaties ondergaan na de Eerste Wereldoorlog. Nou, die wilde gewoon al die gebieden weer terug en als het kon nog wat meer, het imperialisme. Nou dat is haarfijn uitgekomen. Volkomen duidelijk voor ons maar niet voor het nederlandse volk, want dat leefde voor het vaderland weg. Een deel in de crisis en een deel had het dan nog wel goed.

Die NSB, die meneer Mussert, die waterbouwkundig ingenieur die zag dan wat in dat fascisme. Door Nederland moest toch ook nodig de bezem. We moesten weer een volk van stavast worden, je kreeg weer van die mooie frases. Hij heeft dus in 1931 die NSB opgericht en dat lukte in het begin helemaal niet. Er zat helemaal geen groei in, tot in 1936 toen had je die Spaanse Burgeroorlog. De opkomst van Hitler was al ruim drie jaar aan de gang. Nou en toen groeide zijn parlementaire fractie tot acht man. In feite was de NSB niets anders dan een wat verflauwde vorm van het Hitler-fascisme in

MUSSERT of MOSKOU.

WIEN KEST GU in 1937?

C. D. U.
CHRISTELIJK
DEMOCRATISCHE
— UNIE —

N. S. B.
NATIONAAL
SOCIALISTISCHE
— BEWEGING —

● **DEBAT** ●
VERGADERING

DINSDAG 12 MAART 1935
GEBOUW VOOR K. EN W.
Schied. Singel 57 8 uur n.m.

ONDERWERP:

NATIONAAL-SOCIALISME
EN CHRISTIENDOM

SPREKERS:

Ds J. J. BUSKES J. H. L. DEBRUIN

beiden van Amsterdam

STELLINGEN:

worden nader bekend gemaakt

Kaarten à f 0,25

West: Voemoerstraat 2
Bingleystraat 23
G. J. Mulderstraat 33

Zuid: Olmendaal 118
Chr. de Wetstraat 78

Oost: Oudedijk 249

Hillegersberg: Wilhelminalaan 6

Noord: Willebrordusstraat 18a
Banferstraat 21
Noordsingel 62

Schiebroek: Iepen'aan 36

Kringhuis N.S.B., Willemsplein 10, Telefoon 56741,61 en voor
zoover voorradig des avonds aan de zaal

De NSB probeerde aanhang te winnen onder de burgerij en de arbeiders.

Duitsland. Ze durfden hier nog niet op de manier te ageren waarop dat in Duitsland gebeurde. Die NSB heeft vooral de kleine mannetjes aangetrokken, de kleine burgermannetjes. Ik zeg altijd "de kruideniers van het hollandse volk". Die hadden geen flauw politiek benul, die hoopten alleen maar dat het met die Mussert misschien beter zou worden. Het fatale is altijd dat die mensen niet herkennen wat er aan de hand is omdat ze geen achtergrond hebben, omdat ze nooit wat gelezen hebben, omdat ze de wereldpolitiek niet kunnen interpreteren, omdat ze de nationale politiek niet kunnen interpreteren. Dat moet je geleerd hebben. Kijk en dat hebben wij geleerd in de

jeugdbeweging en later in de partij, en op de Marxistiese Arbeidersschool. Je leert een wereldbeeld maken, je leert uit een bericht, uit welke bron dan ook, te konstrueren waarom dat wordt gezegd, en wat er de gevolgen van zijn. Als ik Reagan hoor, al hoor ik hem voor de eerste keer, dan weet ik precies wie het is, wat hij is en wat hij wil. Maar de meeste mensen zeggen: "Goh, leuk hè, die is nog filmacteur geweest". Ik bedoel, dat is nou net het verschil.

Lag dat met Mussert ook zo?

Ja, zo lag het met Mussert ook. Bovendien kon hij ook niet praten, het was geen rede-naar en je lachte een beetje om hem, om de hele figuur. Het was nog een beetje een klein mannetje ook, maar dâar ging het niet om, wij wisten verdomd goed dat zijn beweging een gevaar was.

Was het misleidend dat ze het als een nieuw soort socialisme brachten?

Jazeker en dan nog het verraderlijke van het nationaal-socialisme. Het heeft helemaal niks met socialisme te maken, maar dat is gewoon een woord geweest dat hij kon gebruiken omdat hij hoopte dat hij daardoor aansluiting zou krijgen bij socialistiese arbeiders.

Lukte dat ook?

Ja, dat zal wel gelukt zijn. Je moet niet vergeten dat hij zijn stormtroepen(WA) al kon betalen met het geld dat hij van de industrieëlen kreeg. Dat is een uitgemaakte zaak. Hij heeft kapitalen gehad.

Waarom is de NSB groot geworden terwijl je toch tientallen van die fascistiese klups had?

Ja, je had de Bezem van Baars en je had de NSNAP en het Zwart Front, maar ik denk dat op een gegeven moment door de geldschietters werd gekeken welke beweging de meeste kans maakte en die beweging werd gesteund. Ik denk dat dat het is, want de NSB heeft toen in '36 al een flink nummer geslagen met zes of acht zetels maar daarna is het bergafwaarts gegaan want toen kwam de dreiging van de oorlog. Dat had invloed op zijn hele leden-bestand. Die oorlog ging echt dreigen. Zelfs de grootste boerenlul in de straat kreeg toen het gevoel "ja, er is wat aan de hand". Dat ging pas laat komen, '38/'39 niet eerder. Ze hoopten toch altijd dat het aan ons land voorbij zou gaan, dat wij neutraal zouden blijven en dat er hier niks zou gebeuren. Daar kwam het eigenlijk op neer. En dan hadden we nog die mooie staatslieden, zoals Colijn, die het nog allemaal met de mantel der liefde bedekten en zeiden dat je rustig moest gaan slapen omdat er niks aan de hand was. Dat terwijl er allerlei spionage-activiteiten aan de

W.A.-Berichten.

RESERVE W.A.

Op 18 October verzamelde de Reserve W.A. van Kring 6 zich in het Kringhuis. Veel N.S.B.-ers denken, dat deze reserve W.A. een groot aantal leden telt. Dit is echter niet het geval. Slechts 7 kameraden hebben aan den oproep gehoor gegeven. Waar bleven de anderen? Zij kunnen zich alsnog opgeven en bijzonderheden over het oefenschema vernemen. Alleen ingeschreven reserve W.A. mogen de uniform dragen.

Adm. W.A.

COLPORTEEREN IN 'DAM-ZUID (onder dekking van W.A.)

Zaterdagmiddag 6 October 1934.

4 uur: Vertrek van Groepshuis (Klosstraat 10), 18 weerman-nen en verschillende colporteurs;
uitrusting: kranten, veel goede moed, en een foto-apparaat.
Alles gaat heel goed.

* *

Drie kwartier gecolporteerd. Wij zijn op de Beijerlandsche-laan. De bekende Zaterdagse drukte. Plotseling een man, aangehitst door een paar opruiers, rukt een onzer colporteurs een krant uit de hand, verscheurt die, en gooit de snippers over straat.

Wij eischen vergoeding. Hij weigert. Direct een relletje. Gelukkig gauw politie. Het individu gaat naar „het bureau". Het balletje is nu aan het rolen. Wij worden nu gevolgd door een heele massa, opdringend, voortstuwend, als maar achter ons aan.

Daarbij: een vrouw, met 2 kinderen, ze sléépt ze letterlijk mee. Ze huilen. Lichamelijk en zedelijk brengt zij de kinderen schade toe, maar voelt zich gedrongen, aan óns adres te roepen: „Fascisme is moord!"

Een ander nummer: een „jonge dame", scheel, voorzien van kinderwagen, mét inhoud. Ook zij schreeuwt van „moord", en ziet er zelf moordlustig uit.

Nog één: een slonzige vrouw. Ze blert: „Eén front, één strijd. Tégen oorlog en fascisme!" Daar komt een jochie aan, vies, vuil, ongewassen, kleeren gescheurd, een en al verwaarloosdheid. „Moedèr", roept hij. Het antwoord: „Donder op! Naar huis!" Ja, da's het beste, maar zij moest meegaan, en roepen: „Eén front, één strijd, tégen het verval der natie!" Mensch, ga liever naar huis, maak je kind schoon, maak zijn kleertjes heel, en aan z'n innerlijk valt ook wel wat op te knappen.

En zoo meer, ánder vrouwen, en mannen, talrijk, maar allemaal even ongure typen, de handpalmen niet door het eelt gesierd.

Enfin, het gaat nog tamelijk, maar dan.....

bij de Putschelaan, gaat de politie weg, denkt zeker dat wij het nu verder tot het groepshuis zelf wel kunnen bolwerken. De massa komt los, ze dringt meer op, ze schreeuwt nu harder, nóg harder. Cdt. Vruchtman doet wat in deze situatie het verstandigste is: geeft het teken wat sneller aan te stappen, om tijdig het groepshuis te bereiken. 't Was nodig, want nét zijn wij binnen, daar barst de bom! Geschreeuw, gescheld, gebrul, en last not least, om ons eens flink te beleedigen: de Internationale. Commando: „W.A. aantreden!" en uit één borst zingen wij het geliefde lied: „'t Is plicht van ied'ren jongen", zóó enthousiast, dat het de paar honderd roedborstjes geheel overstemt.

Ten slotte: de politie, druk werk voor de ploertendooiers, veel gezichten met pijn..... Dat is het einde. Adm. W.A.

grens waren...

Hoe zat het in Rotterdam met de NSB?

Dat weet ik niet, ik weet alleen dat ik een keer in het gebouw van O.K. & W. was, dat was toen aan de Schiedamsesingel. Daar werden altijd bokswedstrijden gehouden en daar kwamen altijd mariniers, die waren gek op boksen en een zootje publieke vrouwen. Daar ben ik eens een vergadering van de NSB binnengelopen, nou allemaal keurige heren. Allemaal een driedelig pak en je zag er geen arbeider tussen. Het waren allemaal middenstanders, kantoorbedienden en wat hoger personeel.

Wat merkte je in het dagelijks leven van de NSB?

Ze kolporteerden, ze hielden geen bedrijfsakties natuurlijk. Ze kolporteerden met "Volk en Vaderland" en ze hielden vergaderingetjes. Ze gingen op huisbezoek, maar ze traden niet echt in de openbaarheid met demonstraties ofzo. Ze plakten biljetten aan "Mussert of Moskou" waar we ons rot om lachten. Als je nou zegt "Berlijn of Moskou" daar kan ik nog wel inkomen, of "Amsterdam of Moskou" maar "Mussert of Moskou"... En dan hadden ze dat "Volk en Vaderland", daar verschenen wel anti-semitiese prenten in.

Was er een verschil hoe er tegen de NSB werd aangekeken vòòr 1933 en nadat Hitler aan de macht gekomen was?

Ja dat heeft wel zijn invloed gehad. Nederlanders zijn erg kat-uit-de-boom-kijkerig. Zo van "effe kijken wat er gebeurt". Het werd in het begin niet als een gevaar gezien maar later wel. Toen kwamen ze echt op, toen marcheerden ze ook met Stormtroepen. Affijn toen is het uniformverbod gekomen, nou ja, toen trokken ze hun uniform tòch wel aan maar dan met een regenjas er overheen en dat zetten ze een hoed op. Maar als ze dan in vergadering waren dan zaten ze allemaal in uniform.

Kees

Je zag Bezem-fascisten, je zag Meyer-fascisten opkomen, die vormden allemaal groepjes bijvoorbeeld in Brabant, in Rotterdam en in Amsterdam. Daar omheen had je nog weer andere figuren, zoals "Had-je-me-maar" in Amsterdam, dat waren van die lachfiguren zogenaamd. Maar op een bepaald moment zag je opeens bijvoorbeeld de NSB, die serieus genomen werd door de kapitalisten. Je zag bijvoorbeeld Van Beuningen, de man van de SHV, de Steenkolen Handels Vereniging, die zich uit ging spreken voor de NSB. Van Beuningen, die gaf aan de NSB geld en in het bedrijf zelf kon je niet meer werken of je moest lid worden van de NSB, althans als je geen lid werd van de NSB dan werd je eruit gewerkt. Maar als je lid was van de NSB dan kreeg je een betere positie binnen de SHV. Op een bepaald moment zag je de Bezem-fascisten verdwijnen. Meyer en de Bezem-fascisten stonden onder de invloed van de katholieken, werden hoofdzakelijk vanuit Nijmegen vanuit de katholieke universiteit ondersteund, vanuit Tilburg en Brabant in zijn geheel. Die zag je verdwijnen, althans niet meer zo groot worden als de NSB. De NSB werd door Deterding, de grote man van de Shell, vanuit Duitsland ondersteund. Wij hadden als kommunisten een huis in de Westerstraat, waar we een partijtjorgaan hadden. En op het Willemsplein, waar nu de Spido is, daar zag je opeens een vier verdiepingen hoog pand, een heel breed, groot pand, dat betrokken werd door de NSB, voel je hem. Eerst waren die jongens nog niet in uniform, maar die kregen alle-

Winterhulp

Soepuitdeeling.

Op de Nieuwe Markt, dus in het hartje van de stad, heeft heden, 28 December, de eerste soepuitdeeling plaats gevonden. Binnen het half uur waren de beschikbare 200 liter uitgegeven in de meest volmaakte orde. Niet ook maar één enkel onvertogen woord werd vernomen.

Dat binnen een zoo korte tijd alles was

uitgedeeld, geeft duidelijk aan dat deze steunverlening zeer noodig is.

Wij doen daarom langs dezen weg nogmaals een dringend beroep op onze leden ons regelmatig te blijven voorzien van de benodigde ingrediënten, resp. giften om ze te kunnen koopen.

Wij moeten binnen niet te langen tijd in staat zijn op verschillende punten van de stad tegelijk uitdeelingen te houden.

Kameraden, helpt mede ons de uitvoering daarvan mogelijk te maken.

HOU ZEE!

maal een uniform. Je had sportorganisaties die niet geüniformeerd waren. Dat waren gewoon maar arbeidersjongens van de stempellokalen weggehaald en uit de buurten weggehaald door studenten. Moet je voorstellen: een arbeidersjongen die jarenlang werkeloos is geweest, wordt in een kring van studenten opgenomen. Hij voelt zich daar lekker, hij krijgt te drinken en te vreten, hij komt in een sfeertje. Die wordt dan uitgenodigd in Rockanje op het buitengoed van meneer van Ravenswaay en daar wordt een weekeinde belegd, een vormingsweekeinde, een sportweekeinde en daar worden ze getraind, op dat landgoed, in militaire activiteiten. Zo ontwikkelde zich dat. Eerst worden jongens samengeraapt in een klup van sport en gezelligheid en die studenten gaan diskussiëren, die gaan praten en beïnvloeden die jongens. Dan komt ineens die bundeling met de poen erachter, van "geef die jongens uniformen". Dan voelen ze zich al in een verband opgenomen, ze krijgen wat politieke scholing op hun wijze en daar heb je de NSB, daar heb je de WA. Zomaar, valt opeens plotseling uit de lucht als het ware, voor ons niet maar voor de meeste mensen wel hè. Mussert die 800.000 stemmen vergaart in Nederland, die acht Kamerzetels heeft op een bepaald moment, en daar is die! Wat de NSB toen was is de Centrupartij nu!

Daar ligt dus een verband. De SHV was een concern dat zich voornamelijk bezighield met het verschepen van kolen en erts naar de duitse hoogovens, dat was een grote handel. Deterding was de grote man van de Shell die had daar belang bij, die pompte er geld in en verder nog vele anderen.

Mussert werd eerst wel de kleine ingenieur genoemd, die met zijn tante samenleefde. Hij werd bespot en niet serieus genomen tot hij die 800.000 stemmen haalde, toen werd hij serieus genomen. Maar toen was er al geld ingepompt van bovenaf. Je moet niet vergeten, zo'n uniform met laarzen dat kostte toendertijd een hoop geld. Het was voor een werkeloze jongen die een broek aan had met zeven lappen er op een hele zaak. Hij kreeg daar zo'n mooi opgepoetst uniform en hij mocht eens in een auto rijden en dat was toendertijd heel wat. Voor jullie is een auto een normaal ding, maar toendertijd was dat van "jongens, we zijn met de auto naar Oostvoorne geweest". Ik wil jullie even die sfeer schilderen. Je moet die jongens wèl kwalijk nemen dat ze fascist zijn geworden, natuurlijk, maar je moet wel begrijpen hoe het komt. Veel zijn het van armoe geworden. Ik had f 8,75 per week en donderdagsavonds hadden we geen vreten. Ja goed, ik had een politieke ondergrond, ik had wat literatuur achter me enzovoorts, ik had wat vrienden naast me. Maar goed, je staat alleen in de maatschappij dan denk je: "maar godverdomme, ik moet toch vreten", nou komt er iemand "nou ja goed joh, kan mij het schelen, het gaat toch lekker". Hele andere sfeer, lekker gezellig, mooi, knus, de club om je heen. Eerst voelde je eigen eenzaam, je moest alleen vechten tegen je armoede, tegen je honger. Nou krijg je in de eerste plaats te vreten en je komt in een sfeertje waar een hoop degelijkheid is. Want die studenten-jongens hadden wel wat, die trakteerden wel en die trokken mensen aan. Die mensen die er voor gewonnen waren gingen de stempellokalen op en die mengden zich dan in de discussies en er werden praatjes aangeknoopt. Dan zei die jongen: "ik zit zonder kolen", "o, zit jij zonder kolen, dan krijg je een mud van ons". Nou dat was wat. Of "nou het zit bij mij wel link hoor, ik heb vanmorgen weer niet gevreten". "Joh, luister eens, kom vanavond naar het Willemsplein, dan maak ik het wel in orde..." Ze hadden bakkers, ze hadden winkeliers en dergelijke, zo werkte dat. De NSB had in de jaren dertig een speciale wagen met soepketels. Het was waarschijnlijk een oude voedselwagen van het leger. Op de hoeken van de straten werd dan door de NSB soep uitgedeeld. Dat hebben ze hier in Hillesluis ook gedaan. Ik zie ze nog staan en dan kwamen die mensen schoorvoetend langs de muur die soep halen, om niet te laten zien dat ze van die NSB eten aanvaardden. Het was dikwijls noodzaak, want ze hadden grote gezinnen. Van Beuningen heeft nog eens 30.000 gulden aan Knotsenborg gegeven om propaganda voor de NSB te maken onder de werkelozen.

Je moet je die doodssituatie waarin de mensen verkeerden voorstellen. Ze doorzien de achtergronden niet omdat ze geen scholing hebben, omdat ze geen basis hebben van waaruit ze denken. Dan plotseling opeens komt Hitler aan de macht in '33 en toen werden ze brutaal, toen konden ze nog meer gaan doen. De staat zelf ging rekening met hun houden, ging hun als een belangrijke faktor zien, de grote parlaments-jongens, de politieke jongens. Vooral de katholieken. Naar mijn mening is de katholieke kerk één van de voorbereiders van het fascisme geweest, lag ook in de lijn van het katholieke denken. De Paus, die alleenbeslissingsrecht heeft. De uitspraken van de Paus moesten toendertijd als vaststaand aangenomen worden, daar kon niet over worden gediskussieerd. Wat de Paus zei was volledig juist. Nou dat klopt, de leider die alles beslist, dat was dus de Führer. De man die het voor het zeggen had. Nou dat was verrot

gemakkelijk, als je zelf moeilijk denken kon en je wil niet denken, want dat is vermoeiend, nou dan laat je een ander voor je denken. Daar traptten ze in, ze moesten alleen bevelen uitvoeren. Daar ligt voor mij de reden voor de snelle groei van het fascisme in Brabant en Limburg. Het lag in het wezen van het katholieke denken, van het katholieke geloof, dat een groot aantal van de katholieke intellectuelen van de katholieke universiteit in Nijmegen daarin een grote rol hebben gespeeld. Dat is helemaal niet gek.

Wat er zich nu met die buitenlandse arbeiders afspeelt, dat kenden wij vroeger niet. Er werd wel vanuit fascistiese kringen tegen Joden en zigeuners geageerd. Maar nu is de factor buitenlandse arbeider veel groter. Er waren toen wel een groot aantal Joden. Die Joden waren in het algemeen geen arbeider, Joden werkten niet, Joden waren handelslieden of kooplieden. Er waren maar een paar Joden die in de bedrijven werkten. Dus die arbeiders hadden met die Joden niks te maken. Het verzet tegen de Joden kwam voor het merendeel uit de middenstand. De NSB had binnen de middenstand de meeste invloed. Vandaar dus die hetze tegen de Joden want de Joden werden als concurrenten in de handel gezien. Nu ligt het anders, nu wordt het naar de arbeiders toegespeeld, want de buitenlandse arbeider is een concurrent van de arbeider geworden. Nou spelen ze vanuit fascistiese gedachten naar de arbeider toe.

Hoe werden de arbeiders toen voor het fascisme geworven?

Vanuit hun armoede, vanuit "je ken bij ons te eten krijgen, je ken bij ons een uniform krijgen, en je ken bij ons sportorganisaties krijgen".

Waren dat heel belangrijke dingen toen, een uniform en ergens bijhoren?

Kleding, ergens bij horen en eten krijgen en werk krijgen. Want fascistiese bazen namen alleen fascistiese personeelsleden aan. Dus als je lid werd van de NSB dan kon je bij meneer van Ravenswaay komen werken in de graanhandel. Dan kon je in de steenkolen komen werken. En ze hadden ook de scheepvaart dus je kon ook schipper worden en je kon op zee varen als zeeman. Of je kon werken bij andere grote bedrijven zoals de Shell en BP. Deterding was één van de internationale anti-kommunisten die miljoenen besteed heeft aan het bestrijden van de kommunisten. Die ondersteunde dat allemaal.

De invloed onder arbeiders van de NSB was aanvankelijk niet zo groot. Er waren een paar aanwijsbare NSB'ers onder arbeiders.

NSB-propagandawagens in de Dirck Hoffstraat.

1933 is het jaar van de ommekeer. In 1933 voelden de nazies zich sterk genoeg om de macht aan zich te trekken in Duitsland. Ze bedienden zich daarbij van een geniale provokatie, de Rijksdagbrand. De gebeurtenissen in Duitsland waren beslissend voor Europa. Alle ogen van zowel links als rechts waren op Duitsland gericht. De periode van revolutionaire opstanden was definitief voorbij, de kans op een wereldrevolutie was verkeken. Ondanks de massale crisis, werkeloosheid en ellende waren de kommunisten niet in staat om revolutie te maken in Duitsland. Integendeel, de reactie had haar offensief ingezet. Hitler sleepte grote delen van de arbeidersklasse mee als een rattenvanger van Hamelen. Er heerste pessimisme en verslagenheid alom bij linkse mensen. Uit nood wordt de eenheidsfrontpolitiek geboren, een politiek van klassensamenwerking. Oude revolutionaire posities worden verlaten. De hoofdrolspeler in dit alles was Marinus van der Lubbe. Hij wilde de arbeiders wakkerschudden, maar hij bereikte het tegendeel. Hij was inderdaad een "provokateur" maar beslist geen willoos werktuig in de handen van de nazies. Veel rotterdammers hebben Rinus gekend als een goede kameraad, een jonge idealist waarvan er toen duizenden rondliepen. Zijn daad maakte hem in één klap wereldberoemd. Over zijn persoon, z'n daad, maar vooral over de gevolgen die dit had, ook voor Nederland, gaat dit gedeelte van het boek.

DE RIJKSDAG BRANDT

Berlijn 27 februari 1933, 21.15 uur, de Rijksdag, het Duitse parlamentsgebouw, staat in lichtelaai. Nog geen kwartier later om 21.26 uur wordt de jonge Nederlandse metselaar Rinus van der Lubbe gearresteerd en afgevoerd naar de politiepost Brandenburger-tor. Daar legt hij een volledige bekentenis af. Hij vertelt de brand te hebben gesticht om de arbeiders wakker te schudden en te waarschuwen voor het fascisme. Een paar uur later worden er in heel Duitsland zo'n 10.000 mensen van hun bed gelicht en in gevangnissen, leegstaande fabrieken, SA-kazernes en konzentriekampen opgesloten. Het zijn leden van de Kommunistische Partij Duitsland (KPD), de Socialistische Partij Duitsland (SPD), de Socialistische Arbeiders Partij (SAP), anarchisten en anti-fas-

De Rijksdag brandt. Een Duitse politiefoto van Rinus van der Lubbe.

cistische kunstenaars en intellectuelen. Ze worden opgepakt door arrestatieteams van politie, Stahlhelm en SA. De nazies zelf melden dat er maar 130 arrestanten waren gemaakt tijdens de nachtelijke akties. Dat was misleiding. Uit zo'n laag cijfer moest blijken dat de aktie niet bijster goed georganiseerd was en dat was ze juist wel. Er waren van te voren arrestatiebevelen uitgeschreven en ondertekend, compleet met pas-

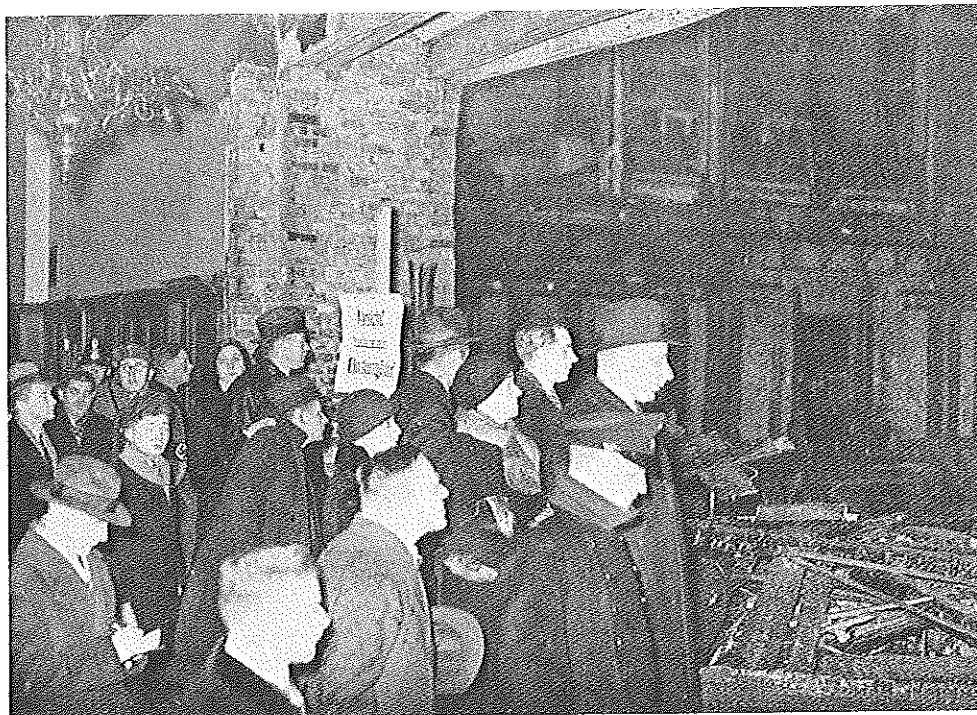
foto ter identifikatie. Er moesten duizenden en duizenden politieagenten en SA'ers gemobiliseerd worden en er moest van te voren voor transport en gevangenisruimte gezorgd worden. De nazikopstukken Goebbels, Göring en Hitler waren vliegensvlug aanwezig bij de brand. Met de brandende Rijksdag op de achtergrond gaven ze het eerste commentaar uitgerekend aan een engelse journalist. Er waren, ook toevallig, net een hoop journalisten in de buurt die het nieuws gelijk konden doorbellen naar hun krant. Ook waren er massa's SA'ers op de been om het publiek bij de brand in bedwang te houden. Volgens Hitler was de brand een teken van God om de kommunisten te vernietigen. Goebbels sprak over het "Fanaal", het sein voor een kommunistiese opstand in Duitsland. Alleen die opstand brandde niet los. De opstandelingen lagen allemaal in diepe rust of ze werden net uit hun huizen gesleurd door een SA-kommando.

DUITSLAND VOOR DE BRAND

Door allerlei intriges rond president Von Hindenburg was het Hitler eindelijk gelukt om rijkskanselier te worden. 30 januari trad het nieuwe kabinet aan, maar de positie van de NSDAP was daarin zeer zwak. Zij hadden maar 3 ministersposten van de 12 en bij de laatste verkiezingen hadden de nazies bovendien dik verloren. Zij gingen toen van 15 naar 13 miljoen stemmen. In een stad als Berlijn stemden bij de verkiezingen van 6 november 1932 bijna twee keer zoveel mensen op de kommunisten als op de nazipartij. Hitlers aanhang bestond voornamelijk uit ambtenaren, officieren, winkeliers, renteniers en kleine boeren. Kortom, de middenstand. Onder arbeiders won Hitler niet meer dan 5% van de stemmen. Hitler had nieuwe verkiezingen uitgeschreven voor 5 maart 1933 en deze verkiezingen moest hij winnen. Het grootkapitaal had geld gestoken in de NSDAP vanwege haar massa-aanhang. Als die massa-aanhang weg dreigde te vallen dan was de NSDAP niet meer interessant voor de industriëlen en bankiers. Hitler beloofde de bescherming van het burgerdom. Duitsland zou weer netjes en fatsoenlijk worden. Maar dat moest wel snel gebeuren, anders zou Hitler zijn geloofwaardigheid verliezen voor zowel zijn financiers als zijn aanhang. Het was voor de NSDAP nu of nooit. Ze moesten hun greep naar de macht doen. De twee arbeiderspartijen, de SPD en de KPD hebben dit gevaar onderschat. Tot op het laatst bleven ze elkaar in de haren zitten. De SPD zei dat kommunisme en fascisme broertjes van elkaar waren. Andersom zei de KPD dat de SPD en de NSDAP tweelingbroers waren. De SPD had het over de "kommunazies" en de KPD sprak over "sociaalfascisten". De SPD volgde de politiek van het kleinste kwaad. De ene konsessie na de andere konsessie werd gedaan. Alle verworven rechten van de arbeiders werden op die manier uitverkocht. Zolang de regering zich maar aan de grondwet hield was er niks aan de hand volgens de SPD. Maar ook de KPD wilde het gevaar niet echt zien. Voor hun was de regering van Hitler geen andere dan de vorige. Ook Hitler regeerde buiten het parlement om met zogenaamde noodverordeningen. De KPD dacht dat Hitler snel van het toneel zou verdwijnen. Dat was nogal parlementair gedacht. De KPD voorzag grote stemmenwinst op 5 maart en verlies voor de NSDAP. "Na Hitler komen wij", hoorde je veel kommunisten zeggen. Zo ver heeft Hitler het niet laten komen. Vlak voor de verkiezingen brak de brand uit in de Rijksdag. Die brand bood Hitler de mogelijkheid om in één klap al zijn plannen uit te voeren.

DE GEVOLGEN

Wat er onmiddellijk na de brand gebeurde is al gezegd: massa-arrestaties in heel Duitsland. Volgens Göring hadden de Komintern en de KPD in Duitsland een gewapende opstand voorbereid, die op de 27ste februari 's avonds om 9 uur moest uitbreken. De brand in de Rijksdag was daarvoor het signaal. De KPD wachtte op een teken om toe te slaan, maar dankzij de politie, de SA en de SS werd de opstand verhinderd en is Duitsland en daarmee heel Europa voor het kommunisme gespaard gebleven. Vanaf 28 februari werd alle verkiezingspropaganda van de nazies afgesteld op dit thema: "De kommunisten willen de rode haan op het dak zetten." Hitler kan beginnen met zijn vernietiging van de arbeidersbeweging. De dag na de brand ondertekent Von Hindenburg de noodverordening ter bescherming van volk en staat. Hiermee worden allerlei grondwettelijke rechten en vrijheden opgeheven. Vanaf dat moment gaat alles heel snel. 9 maart worden de kommunistiese zetels voor ongeldig verklaard en arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen alle kommunistiese afgevaardigden. 24 maart keurt de Rijksdag de machtigingswet goed. Hitler stelt vanaf dat moment de wet vast. 2 mei, de vakbonden worden verboden, kantoren worden bezet, bezittingen in beslag genomen en leiders gearresteerd. 22 juni, de SPD wordt verboden. 3 juli, Hitler verklaart zijn "revolutie" voor beëindigd. Hij is dan waar hij wezen moet. Naast deze terreurgolf staat de propaganda over het internationale kommunistiese komplot. Volgens de nieuwe lijn van de

Nazi-propaganda: een verkiezingsaffiesje en de bezichtiging van de rokende puinhopen.

Komintern moest het via allerlei terreurakties tot revolutie komen in Duitsland en de rest van Europa. De opstand op de Zeven Provinciën en de Rijksdagbrand waren voorbeelden van zulke terreurdaden. De nazies wilden dat Kominternkomplot tegen Europa niet alleen onthullen in hun kranten, maar ook nog eens een keertje bewijzen in een rechtszaak tegen Rinus van der Lubbe en zijn medeplichtigen. Dat werd het proces te Leipzig.

HET PROCES

Dat proces werd vooral georganiseerd om het buitenland gerust te stellen. Engeland en Frankrijk moesten geloven dat Duitsland op het nippertje aan de bolsjewistische chaos ontsnapt was en dat Hitler ook in hun belang een dam had opgeworpen tegen het oprukkende kommunisme. De beklagden in het proces waren: Van der Lubbe natuurlijk, Dimitrov, een bulgaarse kommunist die uit zijn eigen land had moeten vluchten en illegaal in Berlijn leefde waar hij werkte voor het West-Europese bureau van de Komintern, Tanev en Popov, twee andere bulgaarse kommunisten en Torgler, de voorzitter van de kommunistische fractie in de Rijksdag. Zij waren de zogenaamde medeplichtigen van Van der Lubbe. De opzet van het proces mislukt volledig. Dit kwam vooral door het optreden van Dimitrov. Dimitrov draaide elke beschuldiging tegen hem om in een aanklacht tegen de nazies en hij deed dat heel overtuigend. Vele toeschouwers begonnen te geloven dat de nazies de brand zelf hadden gesticht. Het proces werd af en toe zelfs lachwekkend. Allerlei getuigen verklaarden Dimitrov op de avond van de brand samen met Van der Lubbe gezien te hebben en dat terwijl Dimitrov helemaal niet in Berlijn was. Dimitrov draaide de rollen om en plaatste de nazies in de beklagdenbank. Van der Lubbe zweeg bij dit alles, waarom is niet helemaal duidelijk. Misschien wilde hij zijn medeplichtigen niet verraden, misschien werd hij ingespoten met verdovende middelen en kon hij het niet proces niet volgen. Misschien ging het wel allemaal boven zijn pet. De nazies kwamen immers met allerlei medeplichtigen die hij nog nooit gezien had. Door de buitenlandse pers werd Van der Lubbe voor debiel versleten, Dimitrov was de grote held. Toen de nazies merkte dat het mis ging zetten ze gauw een punt achter de rechtskomedie. Alle beklagden werden vrijgesproken, behalve Rinus van der Lubbe. Zo konden de nazies pronken met het vonnis als voorbeeld van hun onpartijdige en onafhankelijke rechtspraak. Van van der Lubbe ontteden ze zich snel. Op 10 januari 1934 viel de jonge radenkommunist onder de Henkerbijl. Voor de gelegenheid hadden ze nog snel eventjes de wetgeving aangepast: vanaf 28 februari 1933 stond op brandstichting de doodstraf.

HET BRUINBOEK

Met Dimitrov komt de hele kommunistische beweging in het geweer. Vanuit Parijs en Londen wordt een tegenoffensief gestart. In Parijs verzamelen zich allerlei Duitse

vluchtelingen met materiaal over de Hitlerterreur in Duitsland. Uit dat materiaal wordt een bruinboek samengesteld. Willy Münzenberg is de handige organisator van de tegenkampagne. Hij liet het bruinboek inleiden door allerlei vooraanstaande figuren uit het politieke en wetenschappelijke leven. Daarmee omzeilde hij dat het bruinboek afgedaan kon worden als een kommunisties propaganda-geschrift. Na het proces in Leipzig verschijnt het bruinboek deel 2. Het heet: "Dimitrov kontra Göring" en gaat over het proces in Leipzig. Vlak voor dat proces, van 14 tot 18 september wordt er een tegenproces gehouden in Londen waarvoor allerlei getuigen worden gehoord. Het bruinboek werd in grote oplages gedrukt en verspreid. Hier in Nederland werden er alleen al 20.000 verkocht. Het bracht een schokeffect teweeg, voor het eerst werd voor een groot publiek onthuld wat er allemaal in Duitsland na de brand gebeurde, hoe beest-

Rijksdag brand op bestelling.

De noodverordening legen de K.P.D. lag klaar!

MOORD-STORM 33 STAK DE BRAND IN DE RIJKSDAG AAN.

„VAN DER LUBBE" WERD DOOR HET LOT AANGEWIJZEN.

PRAAG, 16 Maart (Eigen Bericht). De Praagse krant „Rude Pomedelnik" publiceert een sensationele mededeling uit Berlijn. Volgens dit bericht werd het Rijksdaggebouw in brand gestoken door de beruchte Berlijnsche Stormafdeling No. 33. Deze S.A.-troep heeft wel van alle Berlijnsche Stormafdelingen het grootste aantal arbeidersmoorden op zijn rekening. De leider van deze Stormafdeling werd kort voor het optreden der Nazi-regering tijdens een overval der nazis op een arbeiderslokaal in Berlijn door de arbeiders terechtgesteld.

Zoals ook deze krant bevestigt, kwamen de brandstichters uit de ambtswoning van den nationaal-socialistischen Rijksminister Goering door de onderaardiche verbinding-gang in het Rijksdaggebouw.

De brandstichter werd door het lot aangewezen. Als belooning werden 50.000 Mark en vrijlating binnen twee maanden beloofd. (Dit komt overeen met de eerdere berichten van de „Humanité"). Het lot viel op v. d. Lubbe, die eerst weigerde, maar er toe werd gedwongen.

Kommunistiese propaganda uit de Tribune 1933.

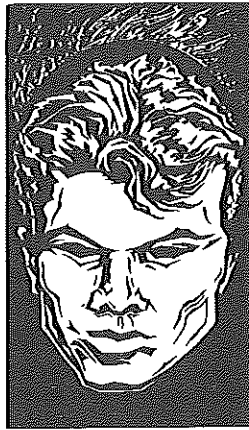
achtig de nazies tekeer gingen. Dat was de sterke kant van het bruinboek. Het bruinboek slaat echter de plank volledig mis over Van der Lubbe. De kommunisten waren er heilig van overtuigd dat de Rijksdagbrand een provokatie was speciaal om hun te treffen. Ze wilden dat bewijzen met het bruinboek. En om dat te bewijzen verdraaiden ze voor het gemak de waarheid. Van der Lubbe werd afgeschilderd als werktuig van de nazies. Volgens het bruinboek was Van der Lubbe op zijn reizen door Duitsland in contact gekomen met ene dokter Bell. Deze had hem in contact gebracht met de SA-leider Röhm. Van der Lubbe was zogenaamd zijn schandknaap geworden. Om de kontakten met de SA te bewijzen moest van Van der Lubbe een homoseksueel gemaakt worden. Dat deden de samenstellers van het bruinboek o.a. door het weglaten van uitspraken van getuigen. Zo verklaarde de getuige Isaäk Vink: "Ik heb vaak met Van der Lubbe in één bed geslapen, zonder dat ik iets van homoseksuele neigingen bij hem waargenomen heb." In het bruinboek werd het tweede gedeelte van de zin weggelaten. De nederlandse schrijver en kommunist Freek van Leeuwen zag het als zijn partijtaak om voor de onderzoekskommissie van het tegenproces te bevestigen dat Van der Lubbe homoseksueel was. In de bruinboekversie van de Rijksdagbrand wordt Van der Lubbe als mens en als anti-fascist

op grove wijze onderuitgehaald.

HET ROODBOEK

Door de uitgave van een roodboek probeerden de vrienden van Rinus, georganiseerd in het "Internationaal Van der Lubbe-comité", hun medestrijder te verdedigen tegen de laster van het bruinboek. Het was een magere verdediging. Het comité beschikte niet over de financiële middelen om het boek in grote oplage uit te geven. Bovendien kon het roodboek niet op de brand zelf ingaan omdat niemand van de samenstellers precies wist wat er gebeurd was nadat Rinus Leiden had verlaten om naar Berlijn te gaan. Het roodboek moest overhaast in elkaar gezet worden en werd slecht verkocht. Het bleef in de schaduw staan van het veel spectaculairdere bruinboek. Toch is het roodboek een eerlijke poging om recht te doen aan Rinus en zijn daad.

Rinus van der Lubbe werd op 13 januari 1909 geboren. Thuis hadden ze het arm en zijn moeder stierf op zijn twaalfde. Rinus groeit dan verder op in het gezin van zijn halfzus in Oegstgeest. Na school moet hij een vak leren, hij wordt metselaar. In de bouw krijgt hij een ongeluk waardoor hij bijna blind wordt. Hij moet dan rond zien te komen van 7 gulden invaliditeitsrente per week. Op zijn zestiende sluit hij zich aan bij de Zaaier, de jeugdorganisatie van de kommunistiese partij. Hij wordt voorzitter van de plaatselijke afdeling en sticht in een krotje in de Bouwe Louwesteeg, het

Door socialisten en communisten verraden.
Door de fascistten vermoord.

VAN DER LUBBE

**sterft als revolutionair.
Arbeiders, zet zijn
werk voort! Maak je
gereed voor de prole-
tarische revolutie.**

VAN DER LUBBE COMITE

Het Van der Lubbe-comité neemt het op voor Rinus en z'n daad.

Lenin-huis. Rinus is konstant in touw voor de partij. Door daden probeert hij de werkelozen in Leiden wakker te schudden. Hij leidt werkelozendemonstraties, is actief bij stakingen en staat vooraan als er tegen de politie geknokt moet worden. De leiding van de CPH vindt dat hij té ver gaat met zijn akties. Maar voor ze hem de partij uitgooien, heeft hij zelf al bedankt. Rinus kwam daarna onder invloed van kleine groepen van raden-kommunisten zoals de Linkse Arbeiders Oppositie(LAO) en de Groepen van Internationale Communisten(GIC). Deze groepen kwamen op voor de direkte aktie. Arbeiders in de bedrijven en aan de stempelokalen moesten zich verenigen in raden. Die raden vormden de basis voor de machtsovername. De raden-kommunisten bestreden fel de vakbonden inklusief het NAS en de politieke partijen van de CPH tot en met de RSP toe. Die zelfde raden-kommunisten nemen het in het roodboek op voor Van der Lubbe. Hij is geen fascist, maar juist een anti-fascist. En met zijn daden wilde hij de in slaap gesukkelde arbeiders wakkerschudden. Van der Lubbe deed wat de parlementaire partijen de SPD en de KPD weigerden te doen: namelijk de arbeiders aansporen tot strijd tegen het fascisme.

RINUS IN DE VAL

De nazies hebben volgens ons de Rijksdag in brand gestoken. Het was een provokatie om in één klap de hele arbeidersbeweging uit te schakelen. Niet voor niets werd daarvoor de Rijksdag uitgekozen. De Rijksdag was het symbool van de Weimar-republiek. Een aanslag op de Rijksdag was een aanslag op de democratie. Door de kommunisten de schuld er van te geven konden de nazies eindelijk hun plannen uitvoeren. Hitler redde het land van de ondergang en maakte zich zo onmisbaar voor de burgerij. Het grootkapitaal zag haar vertrouwen in de NSDAP bevestigd door het optreden tegen de KPD, de

SPD en de vakbonden. Bovendien won de NSDAP de verkiezingen van 5 maart en verstevigde zij haar machtsbasis. De Rijksdagbrand is eigenlijk maar één van de vele provocaties die de nazies hebben uitgevoerd, maar wel de belangrijkste. Lang van te voren werden er al voorbereidingen getroffen voor de brandstichting. De SA was tot hulppolitie gepromoveerd, arrestatiebevelen en alles lag klaar, de SA was die avond op de been met het oog op de vijftigste sterfdag van Karl Marx, er werd toevallig een perskonferentie in de buurt gehouden en de nazi-leiders hadden toevallig net een avondje vrij. Wat ook allang van te voren gebeurde was het infiltreren in organisaties van de arbeidersklasse en dan vooral in organisaties van raden-kommunisten en anarchisten. De dadendrang en aktiebereidheid van deze groeperingen kon gemakkelijk gebruikt worden om verwarring te stichten om te provoceren. De nazies kenden Van der Lubbe dan waarschijnlijk ook al langer dan 27 februari 1933. Mogelijk is dat Van der Lubbe in zee is gegaan met naziprovokateurs, die geïnfiltreerd waren binnen de berlijnse arbeidersbeweging. En dat Van der Lubbe vertrouwend op hun anti-fascistische gezindheid hulp van hun heeft gehad bij de brandstichting. Van der Lubbe heeft alle schuld voor de brandstichting op zijn schouders genomen, waarschijnlijk wilde hij zijn mededaders niet verlinken. Ook tijdens het proces heeft Van der Lubbe niks losgelaten over die mededaders. Er was echter één uitzondering: Van der Lubbe had het één keer over anderen, maar toen hem gevraagd werd wie die anderen waren verviel hij weer tot zwijgen. Mogelijk hebben dokters hem middelen toegediend om hem volslagen apaties te maken. De nazies vonden dat hij teveel wist. Vandaar ook dat hij van de aardbodem moest verdwijnen. Ze hebben er voor gezorgd dat Van der Lubbe niemand meer te zien kreeg na zijn arrestatie. Hij heeft dan ook nooit zijn verhaal kunnen vertellen aan iemand die hij vertrouwde. Na de onthoofding werd het lichaam van Rinus verbrand om definitief alle sporen uit te wissen.

Bram van de Haterd

Marinus van der Lubbe kwam uit Leiden en hij kwam veel bij ons. Het was nogal iemand van de daad, impulsief, het was een krachtige figuur. In hoeverre hij nu wel of niet door de nazies gebruikt is, daar zijn we nooit zo goed achtergekomen.

We hebben die Marinus van der Lubbe een paar keer meegemaakt. Ik kende iemand die altijd zei: "Rinus van der Lubbe is altijd de man geweest, die gezegd heeft we moeten de boel in de brand steken". Maar dat kan ik niet beamen. Hij kon wel aardig babbelen die Van der Lubbe. We hebben hem een paar keer gezien hier in Rotterdam. Hij heeft hier wel eens een lezing gehouden over het raden-kommunisme. Voor de rest kan ik mij niet zo veel meer herinneren, want hij was altijd aan het zwerven. Dan was hij hier heen, dan was hij daar heen. Hij zat veel in Duitsland. Dan liep hij op dat mondharmonikaatje te spelen. Hij was nog kinderlijk naïef ook eigenlijk.

Wat daar in die Rijksdag gebeurd is, dat is natuurlijk één grote komedie hè. Die man was van zichzelf niet zó. Als ze jou inspuiten, of ze maken je helemaal mesjokke, of ze geven je wat in je eten... Want die houding had hij nog nooit aangenomen. Toen hij gearresteerd werd zei hij dat Duitsland het hart van Europa was. Iemand die dergelijke beweringen kan staven, die is natuurlijk niet maf hè. Die Dimitrov had natuurlijk een veel grotere organisatie achter zich. Maar wij hadden niks achter ons. Alleen dat roodboek hebben we toen gepubliceerd.

Henk Bruintjes

Ik heb Van der Lubbe één keer meegemaakt. Dat ging over de kwestie Links Richten. Hij schreef dat hij daar werk voor had. Hij had wat gemaakt voor Links Richten en de redactie nam dat niet, want het was wat verward. Hij was in wezen een type die wat verward was. Dat stukje kwam als zodanig neer op het raden-kommunisme. Links Richten kon dat natuurlijk niet hebben, die kon geen aparte kleur bekennen. Je mocht wel een links gedicht er in plaatsen, maar het mocht bijvoorbeeld niet pro-russies zijn. Daar hield de redactie zich buiten. We wilden geen partijpolitiek.

Wat voor soort jongen was Rinus van der Lubbe?

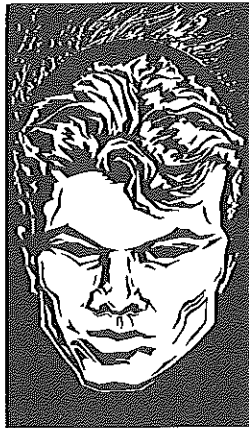
Hij was niet zo erg groot, hij liep een beetje voorover. Ja, je zou zeggen als je zo iets zag, een beetje moeilijk figuur. Een jongen die erg met zichzelf overhoop lag. Hij is toendertijd naar Duitsland uitgeweken. Nadien hoorden we dat hij bij die Rijksdagbrand betrokken was. Hoe dat precies in zijn werk gegaan is, dat weten we allemaal niet. Freek van Leeuwen is er nadien nog in Engeland bij geweest. Toen wilden ze nog die verbintenis tussen Freek van Leeuwen en Van der Lubbe aanhalen, dat ze daar samen gewoond hadden, maar in dat huis woonden meer mensen. Van huis uit was Freek van Leeuwen homosexueel. Dat heeft hij altijd als een ziekte gedragen, wat hij meegekregen had met zijn geboorte. Een afwijking van de natuur.

op grove wijze onderuitgehaald.

HET ROODBOEK

Door de uitgave van een roodboek probeerden de vrienden van Rinus, georganiseerd in het "Internationaal Van der Lubbe-comité", hun medestrijder te verdedigen tegen de laster van het bruinboek. Het was een magere verdediging. Het comité beschikte niet over de financiële middelen om het boek in grote oplage uit te geven. Bovendien kon het roodboek niet op de brand zelf ingaan omdat niemand van de samenstellers precies wist wat er gebeurd was nadat Rinus Leiden had verlaten om naar Berlijn te gaan. Het roodboek moest overhaast in elkaar gezet worden en werd slecht verkocht. Het bleef in de schaduw staan van het veel spectaculairdere bruinboek. Toch is het roodboek een eerlijke poging om recht te doen aan Rinus en zijn daad.

Rinus van der Lubbe werd op 13 januari 1909 geboren. Thuis hadden ze het arm en zijn moeder stierf op zijn twaalfde. Rinus groeit dan verder op in het gezin van zijn halfzus in Oegstgeest. Na school moet hij een vak leren, hij wordt metselaar. In de bouw krijgt hij een ongeluk waardoor hij bijna blind wordt. Hij moet dan rond zien te komen van 7 gulden invaliditeitsrente per week. Op zijn zestiende sluit hij zich aan bij de Zaaier, de jeugdorganisatie van de kommunistiese partij. Hij wordt voorzitter van de plaatselijke afdeling en sticht in een krotje in de Bouwe Louwesteeg, het

Door socialisten en communisten verraden.
Door de fascistes vermoord.

VAN DER LUBBE

**sterft als revolutionair.
Arbeiders, zet zijn
werk voort! Maak je
gereed voor de prole-
tarische revolutie.**

VAN DER LUBBE COMITE

Het Van der Lubbe-comité neemt het op voor Rinus en z'n daad.

Lenin-huis. Rinus is konstant in touw voor de partij. Door daden probeert hij de werkelozen in Leiden wakker te schudden. Hij leidt werkelozendemonstraties, is actief bij stakingen en staat vooraan als er tegen de politie geknokt moet worden. De leiding van de CPH vindt dat hij té ver gaat met zijn akties. Maar voor ze hem de partij uitgooien, heeft hij zelf al bedankt. Rinus kwam daarna onder invloed van kleine groepen van raden-kommunisten zoals de Linkse Arbeiders Oppositie(LAO) en de Groepen van Internationale Communisten(GIC). Deze groepen kwamen op voor de direkte aktie. Arbeiders in de bedrijven en aan de stempelokalen moesten zich verenigen in raden. Die raden vormden de basis voor de machtsovername. De raden-kommunisten bestreden fel de vakbonden inklusief het NAS en de politieke partijen van de CPH tot en met de RSP toe. Die zelfde raden-kommunisten nemen het in het roodboek op voor Van der Lubbe. Hij is geen fascist, maar juist een anti-fascist. En met zijn daden wilde hij de in slaap gesukkeld arbeiders wakkerschudden. Van der Lubbe deed wat de parlementaire partijen de SPD en de KPD weigerden te doen: namelijk de arbeiders aansporen tot strijd tegen het fascisme.

RINUS IN DE VAL

De nazies hebben volgens ons de Rijksdag in brand gestoken. Het was een provokatie om in één klap de hele arbeidersbeweging uit te schakelen. Niet voor niets werd daarvoor de Rijksdag uitgekozen. De Rijksdag was het symbool van de Weimar-republiek. Een aanslag op de Rijksdag was een aanslag op de democratie. Door de kommunisten de schuld er van te geven konden de nazies eindelijk hun plannen uitvoeren. Hitler redde het land van de ondergang en maakte zich zo onmisbaar voor de burgerij. Het grootkapitaal zag haar vertrouwen in de NSDAP bevestigd door het optreden tegen de KPD, de

SPD en de vakbonden. Bovendien won de NSDAP de verkiezingen van 5 maart en verstevigde zij haar machtsbasis. De Rijksdagbrand is eigenlijk maar één van de vele provocaties die de nazies hebben uitgevoerd, maar wel de belangrijkste. Lang van te voren werden er al voorbereidingen getroffen voor de brandstichting. De SA was tot hulppolitie gepromoveerd, arrestatiebevelen en alles lag klaar, de SA was die avond op de been met het oog op de vijftigste sterfdag van Karl Marx, er werd toevallig een perskonferentie in de buurt gehouden en de nazi-leiders hadden toevallig net een avondje vrij. Wat ook allang van te voren gebeurde was het infiltreren in organisaties van de arbeidersklasse en dan vooral in organisaties van raden-kommunisten en anarchisten. De dadendrang en aktiebereidheid van deze groeperingen kon gemakkelijk gebruikt worden om verwarring te stichten om te provoceren. De nazies kenden Van der Lubbe dan waarschijnlijk ook al langer dan 27 februari 1933. Mogelijk is dat Van der Lubbe in zee is gegaan met naziprovokateurs, die geïnfiltrerd waren binnen de berlijnse arbeidersbeweging. En dat Van der Lubbe vertrouwend op hun anti-fascistische gezindheid hulp van hun heeft gehad bij de brandstichting. Van der Lubbe heeft alle schuld voor de brandstichting op zijn schouders genomen, waarschijnlijk wilde hij zijn mededaders niet verlinken. Ook tijdens het proces heeft Van der Lubbe niks losgelaten over die mededaders. Er was echter één uitzondering: Van der Lubbe had het één keer over anderen, maar toen hem gevraagd werd wie die anderen waren verviel hij weer tot zwijgen. Mogelijk hebben dokters hem middelen toegediend om hem volslagen apaties te maken. De nazies vonden dat hij teveel wist. Vandaar ook dat hij van de aardbodem moest verdwijnen. Ze hebben er voor gezorgd dat Van der Lubbe niemand meer te zien kreeg na zijn arrestatie. Hij heeft dan ook nooit zijn verhaal kunnen vertellen aan iemand die hij vertrouwde. Na de onthoofding werd het lichaam van Rinus verbrand om definitief alle sporen uit te wissen.

Bram van de Haterd

Marinus van der Lubbe kwam uit Leiden en hij kwam veel bij ons. Het was nogal iemand van de daad, impulsief, het was een krachtige figuur. In hoeverre hij nu wel of niet door de nazies gebruikt is, daar zijn we nooit zo goed achtergekomen.

We hebben die Marinus van der Lubbe een paar keer meegemaakt. Ik kende iemand die altijd zei: "Rinus van der Lubbe is altijd de man geweest, die gezegd heeft we moeten de boel in de brand steken". Maar dat kan ik niet beamen. Hij kon wel aardig babbelen die Van der Lubbe. We hebben hem een paar keer gezien hier in Rotterdam. Hij heeft hier wel eens een lezing gehouden over het raden-kommunisme. Voor de rest kan ik mij niet zo veel meer herinneren, want hij was altijd aan het zwerven. Dan was hij hier heen, dan was hij daar heen. Hij zat veel in Duitsland. Dan liep hij op dat mondharmonikaatje te spelen. Hij was nog kinderlijk naïef ook eigenlijk.

Wat daar in die Rijksdag gebeurd is, dat is natuurlijk één grote komedie hè. Die man was van zichzelf niet zó. Als ze jou inspuiten, of ze maken je helemaal mesjokke, of ze geven je wat in je eten... Want die houding had hij nog nooit aangenomen. Toen hij gearresteerd werd zei hij dat Duitsland het hart van Europa was. Iemand die dergelijke beweringen kan staven, die is natuurlijk niet maf hè. Die Dimitrov had natuurlijk een veel grotere organisatie achter zich. Maar wij hadden niks achter ons. Alleen dat roodboek hebben we toen gepubliceerd.

Henk Bruintjes

Ik heb Van der Lubbe één keer meegemaakt. Dat ging over de kwestie Links Richten. Hij schreef dat hij daar werk voor had. Hij had wat gemaakt voor Links Richten en de redactie nam dat niet, want het was wat verward. Hij was in wezen een type die wat verward was. Dat stukje kwam als zodanig neer op het raden-kommunisme. Links Richten kon dat natuurlijk niet hebben, die kon geen aparte kleur bekennen. Je mocht wel een links gedicht er in plaatsen, maar het mocht bijvoorbeeld niet pro-russies zijn. Daar hield de redactie zich buiten. We wilden geen partijpolitiek.

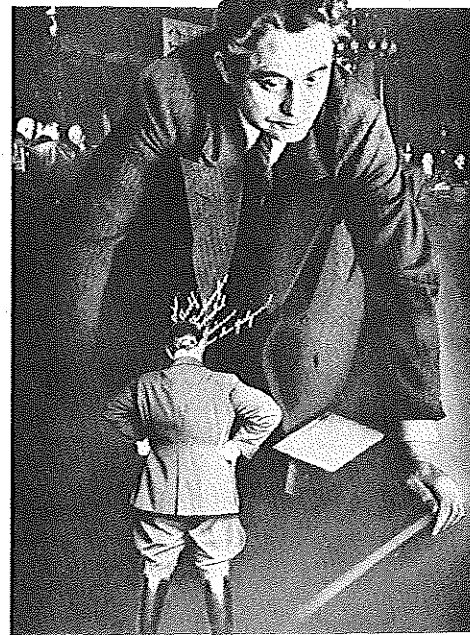
Wat voor soort jongen was Rinus van der Lubbe?

Hij was niet zo erg groot, hij liep een beetje voorover. Ja, je zou zeggen als je zoiets zag, een beetje moeilijk figuur. Een jongen die erg met zichzelf overhoop lag. Hij is toendertijd naar Duitsland uitgeweken. Nadien hoorden we dat hij bij die Rijksdagbrand betrokken was. Hoe dat precies in zijn werk gegaan is, dat weten we allemaal niet. Freek van Leeuwen is er nadien nog in Engeland bij geweest. Toen wilden ze nog die verbintenis tussen Freek van Leeuwen en Van der Lubbe aanhalen, dat ze daar samen gewoond hadden, maar in dat huis woonden meer mensen. Van huis uit was Freek van Leeuwen homosexueel. Dat heeft hij altijd als een ziekte gedragen, wat hij meegekregen had met zijn geboorte. Een afwijking van de natuur.

Kees

Ik heb Van der Lubbe gekend en Van der Lubbe behoorde tot die groep van raden-kommunisten dat wil zeggen aan de zijkant. Kijk, je had net zoals je dat nu hebt, randfiguren. Hij woonde in Leiden en hij kwam hier nog al eens naar het Noordplein. Het Noordplein was zaterdagavonds een plek waar zo'n duizend mensen samenkwamen elke zaterdagavond, niet opgeroepen, zo vrijwillig kwamen ze daar naar toe om met elkaar te diskussiëren en meetinkjes te houden. Daar kwam hij dan ook en daar maakte hij kennis met allerlei mogelijke mensen. Die Van der Lubbe was een jongen die ook naar diskussies en vergaderingen ging, een randfiguur in de kommunistiese beweging. Wat toendertijd ook heel normaal was, was dat deze jongens, deze randfiguren, rond gingen zwerven. Tegenwoordig gaan die jongens naar India of naar Bengalen om een trip te maken. Maar toen gingen we naar Duitsland om een trip te maken. Dat Wandervogel-idee was er. Als je nou toch niks te doen had en je was nog bij vader en moeder in huis, nou dan kreeg je geen uitkering en dan ging je naar buiten, politieke kontakten leggen enz. Naar mijn visie is dat inderdaad zo gebeurd. Die jongen is met een volledig ideaalbeeld naar Duitsland gegaan. Hij heeft daar kontakten gelegd en die nazies hebben daar gebruik van gemaakt. Naar mijn mening heeft hij inderdaad daar die brand gesticht. Die nazies hebben een handje geholpen. De nazies hebben gewoon in de KPD geïnfiltreerd en in Nederland in de CPH. Die nazies hebben die provokatie opgezet om de hele arbeidersbeweging uit te kunnen schakelen. Ja, de CIA past het internationaal op landen toe.

DER RICHTER

DER GERICHTETE

Fotomontage van John Heartfield: de rechter en de beklaagde.

Zijn er diskussies geweest in de CPH over de Rijksdagbrand?

Ja, daar zijn wel diskussies over geweest. Ja je hield je er mee bezig. Maar dat is opgeheven feitelijk, door de diskussie die Dimitrov voerde in het Rijksdagproces. Voor mij, en dat is duidelijk gebleken, hebben de nazies hun aktie niet gericht op Van der Lubbe, ook in het proces niet, maar die hebben hun aktie gericht op de Kommunistiese Partij, op Dimitrov. Kijk omdat ze het zo speelden en omdat Dimitrov die rol vervuld heeft binnen dat proces, dat hij zo'n geweldig krachtige figuur geweest is, daarom is Van der Lubbe als het ware in het niet gevallen. Want het was ook geen figuur tegenover Dimitrov. Ze hebben hem ook wel geprobeerd uit te spelen door te zeggen dat Dimitrov Van der Lubbe gebruikt heeft. Maar het is duidelijk naar voren gekomen dat de afstand tussen Dimitrov en Van der Lubbe zo ontzettend groot was en de kontakten niet aanwezig. Maar dat was hun bedoeling niet, het was niet de bedoeling om Van der Lubbe te straffen want Van der Lubbe telde voor de nazies niet. Van der Lubbe is een gebruiksapparaat geweest, zoals een heleboel mensen in de politiek gebruikt worden. Waar je altijd voor op moet passen.

Dus die brand is eigenlijk goed gelukt, maar dat proces is...

Ja, dat is internationaal een flop geworden.

Arend van Brugge

U kende Van der Lubbe ook. Hoe kende u die?

Ik had een vriend Eduard Sirach. Dat was de man die in 1916 de leider was van de hospitaaldemonstratie in Indië, daar kwam Rinus thuis. Rinus van der Lubbe was een kalme jongen. Hij was een typiese jonge russiese boer. Breed, zwaar, een goede zwemmer.

"Het Leven" (het Leven was een geïllustreerd blad) had een prijs uitgelooft van 5000 gulden voor degene die het Kanaal over kon zwemmen en hij deed er aan mee. Maar dat deed hij samen met een hongaar, geloof ik. Hij staat nog met haar in het roodboek afgebeeld. Hij had geen hulp. Kijk es, iemand die zo'n zwempartij doet die heeft helppers, boten bij zich, onderweg drinken. Dat had hij niet, hij deed het op de bonnefooi, hij kon die 5 ruggen wel gebruiken. Nou, en toen was hij bijkans verzopen, maar door de hulp van dat meisje, doordat ze zei: "neemt hem op in de boot", werd hij gered. Anders was hij verzopen. Zo'n jongen was het. Het was een stevige vent, hij nam stappen van een meter. Het was een lange knul, een flinke lange vent. Alleen met zijn ogen zat hij verkeerd. Hij had kalk in zijn ogen gehad. En daarom had hij een uitkering van zes, zes en een halve gulden per week, van de ongevallenwet. Hij ging overal op af, dan ging hij overal in debat, ook met Louis de Visser. Hij zat ook bij de Spartacus. Hij gaf bijvoorbeeld zo zijn geld weg, omdat hij een gaarkeuken wilde hebben in Leiden, zodat die werkelozen toch wel aan d'r bikken kwamen. Hij zei: "als we nou eens gezamenlijk een gaarkeuken oprichten. Alle centen bij elkaar, en dan koop ik in". Zulke dingen, daar was hij voor. Een betrouwbare kameraad. Van zijn zes en een halve gulden kon iedereen steunen. Siem Harteveld, ook een bouwvakker, was zijn kostbaas. Hij zat zelfs op die oude rotfiets. Om je kapot te lachen. Hij had geen rijwielplaatje, hij had maar een stukje letoenkoper. Dat had hij om zijn pols en dat was net een rijwielplaatje. Hij kon het niet betalen, of ik weet het niet, hij had het weggegeven. En dan ging hij op die oude kar naar Groningen, want daar sprak Louis de Visser, en dan ging hij daar in debat. Na de brand zeiden ze tegen Louis de Visser: "vertel jij eens, wie is Van der Lubbe" en toen zei Louis de Visser: "nou, die ken ik niet, nooit van gehoord". Dat was nou Louis de Visser.

Zat hij eerst zelf ook bij de CPH?

Ja, hij is ook nog lid van de Zaaiër geweest, van de Communistiese Jeugd Bond. Daar raakte hij spoedig in konflikt met allerlei dingen, met Rusland en met dat Stalinisme natuurlijk. Hitler had op 31 januari de macht gekregen, hij was rijkskanselier en hij schreef toch nieuwe verkiezingen uit, om aan te tonen dat hij langs demokratiese weg daar neergezet was. Als protest daar tegen stak Rinus de Rijksdag in de brand. Dat hebben ze allemaal nooit begrepen waarom hij dat deed. Omdat die arbeiders dan zouden begrijpen dat het allemaal Jan Klaasen was, die hele verkiezingen. Daar gaat het om, het was Jan Klaasen gewoon. En dat hij gepakt was, dat kwam zo, hij was zo in aktie en vol vuur, dat hij zelfs met z'n jasje het vuur heeft verspreid, want het was er kurkdroog. Er is een groepje van ons, die heeft geprobeerd met die vuurmakers hoe vlug of dat ging. Nou dat ging verdomd vlug met die vuurmakers, dat zijn timmermanskrullen met een soort lijm met een draadje er omheen. Als je één lucifer er bijhoudt, nou daar maakten de mensen vroeger de kachel mee aan, dat ging hard hoor. Nou en dan in dat droge Rijksdaggebouw, waar op die tafels die wetsboeken lagen, kurkdroog, altijd centrale verwarming en alles. Het is eigenaardig, Eduard Sirach heeft aangeboden om te getuigen, maar er is geen één van die gasten die gezegd heeft laat die Sirach maar komen. Sirach die wou dat doen, onder voorwaarde dat hij weer vrij terug kon komen. Hij wou daar getuigen in Leipzig en hij wou natuurlijk met Rinus praten. Rinus was een linke jongen. Hij vertrouwde geen ene advokaat, daarom weigerde hij alle bijstand. Hij wist dat die advokaten allemaal stuk voor stuk smeerlappen waren. Ze deden het allemaal om een grote naam te krijgen natuurlijk. Weet je, dat hij zo'n maand of 5 in de boeien heeft gezeten met handen en voeten?

Wat was het effekt van de Rijksdagbrand?

Nou, dat de hele wereld overeind stond, dat ze dat niet konden begrijpen. De russen die zeiden: "Dat hebben die nazies gedaan" en die nazies die zeiden: "Dat hebben de russen gedaan". Tenminste de kommunistiese partij. Hitler die speelde daar vlug op in, heel vlug. Onmiddellijk werd die hele zaak, de konsentratiekampen waren er al... Ze hadden de kaartenbak bij de hand en ze pikten onmiddellijk de leiders er uit, zo die al niet de benen genomen hadden. De gasten die bij de grens zaten waren onmiddellijk weg, hetzij naar Tjecho-Slowakije, of die andere kant op Hongarije. En ja, die arbeiders die konden niet weg hè, en die werden natuurlijk rap gepakt, vooral de be-

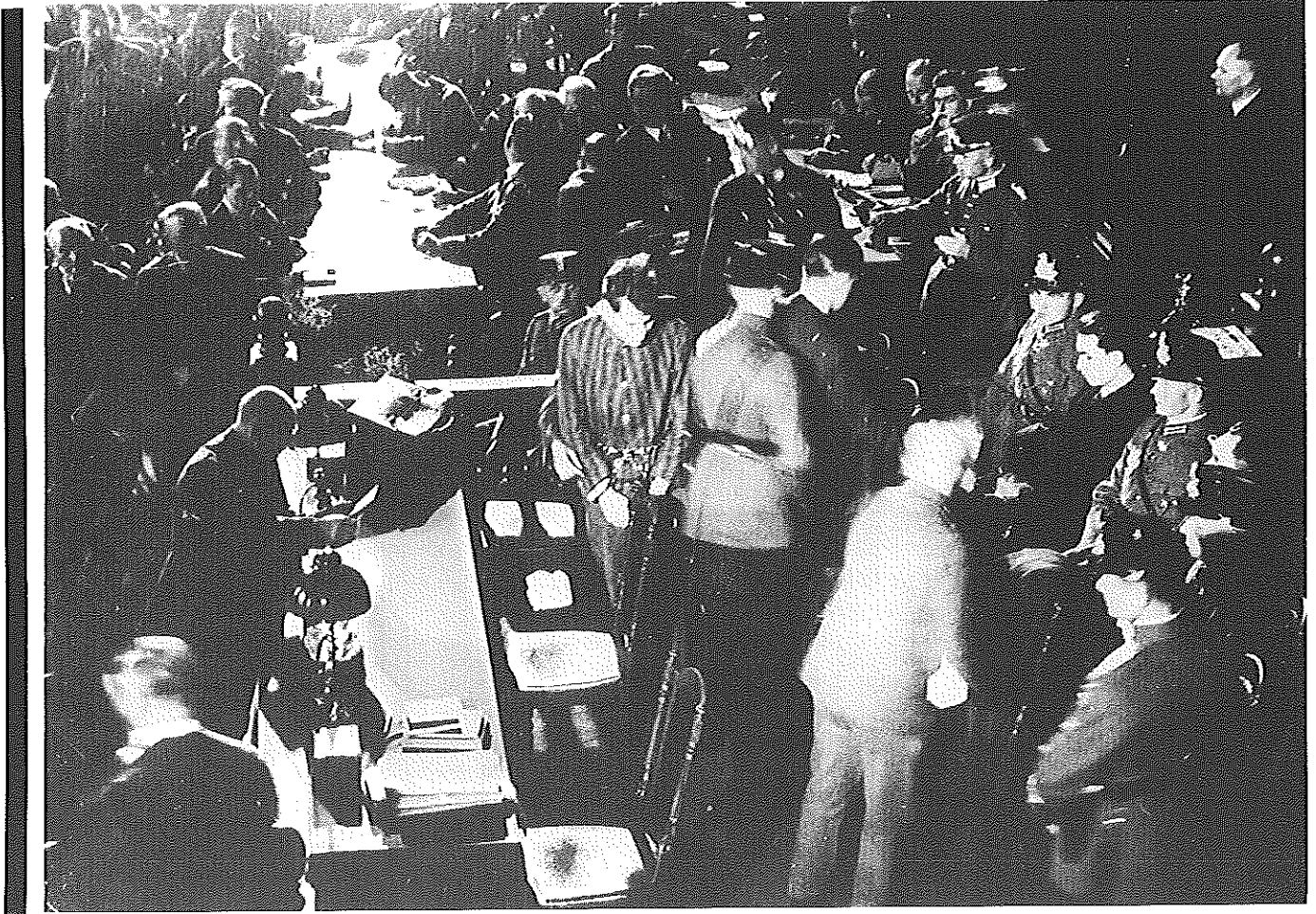
kenden. Overal zaten natuurlijk nazies in die arbeidersbuurten...

Was er ondersteuning voor Van der Lubbe vanuit Nederland?

Ja, toen had je het Van der Lubbe comité en er waren mensen die vrijwillig geld gaven om die aktie te steunen, voor een advocaat enzo. Maar Rinus weigerde een advocaat, hij vertrouwde ze niet hè.

En wie waren het die hem steunden?

Arbeiders en je had natuurlijk ook wel intellektuelen, van het Persmateriaal Internationale Communisten. En vergaderingen die kollektes hielden die het nodige geld opbrachten. Ja, die had je ook, maar die arbeiders die hadden niet zoveel te missen. Maar op vergaderingen, alles bijelkaar werd er toch nog wel eens een centje bij elkaar gebracht. Daar kon je materiaal voor laten drukken. We hebben een roodboek uitgegeven. Je had twee uitgaves, ééntje voor werkelozen die het niet konden betalen en één dure.

Rinus van der Lubbe, geboeid tijdens het proces.

Wat was de bedoeling van het roodboek?

Om de zaak recht te zetten natuurlijk, tegen het bruinboek. Maar als het nou aan Sirach had gelegen, die veel beter met hem bekend was, dan was dat roodboek heel anders verschenen. Dan was het politiek juist naar voren gekomen. Het is niet op alle punten korrekt geweest.

Die duitse kommunistiese partij heeft geen draad gedaan tegen het fascisme. Ze hebben zelfs nog op het punt gestaan om samen met die fascisten te demonstreren.

Wanneer was dat?

Dat was kort voor 1930. Met elkaar tegen die sociaal-demokraten. Die sociaal-demokraten werden uitgemaakt voor sociaal-fascisten. Die waren ook niet zo bijzonder, die sociaal-demokraten. Dat was ook slappe was. Dat ging van die sociaal-demokraten tegen die kommunisten natuurlijk. Dan werd Rusland erbij gehaald. Een zuivere lijn werd er niet getrokken. Maar toen nou eenmaal dat zaakje gebeurd was, probeerden ze allemaal hun kont te redden. Toen heeft die Willy Münzenberg dat bruinboek gefinancierd en uitgegeven. Ten eerste was Rinus van der Lubbe vreselijk gemarteld en later toen hij niets meer kon zeggen, hij heeft iets van vijf maanden met handen en voeten geboeid gezeten, moesten ze bewijzen dat hij idioot en achterlijk was.

Kijk en die burgerlijke partijen, die zeggen alleen die leiders, dat zijn de knappe jongens, die weten het. Van Agt weet het en Lubbers weet het. En inderdaad die weten het te plukken. Maar die stomme arbeider, die doodgewone bouwvakker, die kippig was, en zomaar z'n steun deelde met andere werkelozen, met de werkeloze hongerlijders, nou ja, dat bestaat toch niet in een nette geordende maatschappij. Hij moest natuurlijk van alle kanten voor achterlijk versleten worden. Stom, imbeciel, hij werd ook nog voor imbeciel uitgemaakt. En nou zijn er van zulke knappe koppen en nou kunnen ze d'r eigen niet indenken dat een arbeider tot zoiets in staat is, dat hij zelf kan denken. En dan die arbeiders, hier aan het stempellokaal, dat was aan de Groene Hilledijk, daar beneden af daar stond zo'n hok, zo'n stempellokaal. "Nou," zeiden die kommunisten: "Nou gaat het er op af in Duitsland. De Rijksdag brandt!" Maar toen wij de naam Van der Lubbe hadden gehoord, een jonge leidse heethoofd, toen wisten we wel beter. Maar 's avonds hadden ze d'r eigen rotkrantje de Tribune gelezen en de Voorwaarts en al die kranten. En een dag later waren al die arbeiders omgedraaid, weet je niet? Ze lezen precies wat er in dat krantje staat en dat lopen ze na te kauwen.

Maar ze dachten dus wel dat er een soort revolutie was uitgebroken in Duitsland? Ja, dat dachten ze hè, maar dat gebeurde niet. Want noch de kommunistiese partij, noch de sociaal-demokraten... alleen de nazies hadden de troepen, die hadden de knokploegen, die hadden de konsentratiekampen bij de hand. Diè wel, ze waren ze een slag voor. Die anderen deden dat niet, die hadden het kunnen doen. Ze dachten alleen, via de burgerlijke democratie, dat ze de kamer ingingen, dat ze zelf mochten stemmen. Maar waar hadden ze ze voor nodig, ze werden eruit geknuppeld tot en met. Weer werden de arbeiders naar de stembus gejaagd en er werd hun verteld dat die stembus uitkomst gaf. Maar die stembus gaf geen uitkomst en daarom stak hij de zaak in brand. Hij ging naar Berlijn omdat daar de spanning het hoogst was.

GEVOLGEN VOOR NEDERLAND

De brand veroorzaakte ook hier in Nederland grote opschudding. De roemloze ondergang van de SPD en de KPD wekten beroering. Ook hier sloeg het pessimisme toe. De KPD werd de arbeiders altijd als voorbeeld voorgehouden van hoe een kommunistiese partij moest zijn. Die KPD was in één slag vernietigd. Het fascisme hier in Nederland kreeg natuurlijk een morele opsteker door de overwinning van hun kameraden in Duitsland. De

Strafexpeditie van de nazies tegen de arbeiderswijk Düsseldorf-Bilk.

NSB verscheen op straat en bij de stempellokalen. Een ander gevolg van de brand was dat grote groepen duitse vluchtelingen illegaal de grens overstaken en hier een veilig toevluchtsoord zochten. Als ze gepakt werden werden ze onherroepelijk uitgeleverd aan de Gestapo. De Rode Hulp en andere organisaties moesten voor duizenden politieke vluchtelingen onderdak zien te vinden.

Nederland kreeg voor het eerst te maken met de gevolgen van Hitlers bloedige staatsgreep.

Kees

Je zag ook in de jaren dertig hier in Rotterdam de eerste kentekenen van de NSB. De eerste rotterdammer die NSB-er was en geüniformeerd naar het stempellokaal kwam, dat was toen Hitler in Duitsland de macht greep, was Knotsenborg. En die kwam naar mijn stempellokaal, aan de Vonder, dat is achter de Groene Hilledijk. Hij is door een haag van werkelozen heen getrokken en zes weken in het ziekenhuis beland. Door die haag van mensen heen, daar kon hij niet tegen. Dat was de eerste geüniformeerde NSB-er, dat was in 1933. Het was nog nooit vertoond. Later kwamen ze in uniform naar de stempellokalen toe, maar niet in overgrote mate. Ze kwamen om te stempelen en ook om te provoceren.

VLUCHTELINGEN

Jan van Leyden

Bij mijn moeder thuis, dat was iets van '35/'36, kwam toen een duitser. Die man zijn naam weet ik niet meer hoor. Waar die woonde hebben wij nooit geweten. Ze zijn toen bij ons thuis geweest om te vragen of die man elke avond bij ons kon eten. Mijn moeder was nogal een mens van de klok, als we om kwart voor zes gingen eten dan was om kwart voor zes het eten klaar en prompt was die man er altijd, die at dan mee en bleef dan nog een uurtje voor een bakkie koffie en effe praten. En dan ging hij weer weg. Hij kwam alleen om te eten niet om te slapen. Hij heeft nooit zijn adres gezegd, dat mocht hij niet. Wij hebben dat geaksepteed, dat was heel logies. Hij heeft ongeveer twee jaar elke avond bij ons gegeten. Die man was een gevluchte kommunist uit Duitsland.

OP DE VLUCHT

Na de vestiging van Hitlers terreurregime in Duitsland kreeg Nederland te maken met allerlei vluchtelingen die hier asiel zochten. In 1933 vlak na de Rijksdagbrand waren dat vooral politieke vluchtelingen: anarchisten, raden-kommunisten, en leden van de officiële arbeiderspartijen, de KPD en de SPD. Na de afkondiging van de Neurenberger rassenwetten in 1935 en de rijkskristalnacht in 1938 waren ook de Joden niet langer veilig voor de bruine terreur. In paniek vluchtten duizenden over de grenzen naar Nederland in de hoop daar een veilig toevluchtsoord te vinden. Ze kwamen bedrogen uit. De nederlandse regering probeerde de vluchtelingen zoveel mogelijk buiten het land te houden. Eind mei 1934 werden vluchtelingen alleen nog maar toegelaten als er "lijfsgevaar" bestond. Later onder minister Goseling werd dit nog verder verscherpt. Vreemdelingen waren vanaf dat moment ongewenst. Dat was in 1938. De marechaussee kreeg de instructie om de grenzen potdicht te houden. Vluchtelingen die aan de grens verschenen werden terug gedreven in de armen van hun beulen. Het argument wat gebruikt werd om joodse vluchtelingen te weren was dat Joden in de handel en op de arbeidsmarkt geduchte konkurrenten zouden vormen van de middenstand en de werkeloze arbeiders. Daardoor zou de werkeloosheid en het anti-semitisme alleen maar toenemen. Een puur rascistische politiek waarbij de regering haar handen in onschuld probeerde te wassen. Waren Joden al ongewenst, kommunisten waren dat natuurlijk helemaal. Politieke vluchtelingen vond men "staatsgevaarlijk". Ze waren er op uit om ook in Nederland het wettig gezag omver te werpen. De politie was er dan ook op gebrand om illegale politieke vluchtelingen op te pakken. Deze werden dan onverbiddeijk naar de grens getransporteerd en overgedragen aan de duitse kollega's. Ze verdwenen dan meestal in het concentratiekamp.

HULPORGANISATIES

De joodse vluchtelingen hadden hun eigen hulporganisaties: het Comité van Bijzondere Joodse Belangen en het Joods Vluchtelingen Comité. Ze konden beschikken over kapitaal en hadden veel invloed in regeringskringen. De comitees werkten samen met het nederlandse en duitse opsporingsapparaat om de vluchtelingen van te voren te selekteren. In de praktijk kwam het er op neer dat alleen rijke Joden toegelaten werden. Joodse kommunisten werden geweerd, die moesten maar zien hoe ze terecht kwamen. Joodse vluchtelingen moesten vaak beloven dat ze gelijk weer zouden emigreren. Ze werden dan tijdelijk ondergebracht in kampen. Voor de inrichting van die kampen werd geld opgehaald onder rijke joodse families. Ook hier in Rotterdam waren Joden ondergebracht in zeemanshotels en quarantainebarakken. Naast de hulporganisaties voor joodse vluchtelingen, waren er de organisaties voor politieke vluchtelingen. Er waren er in elk geval

drie actief: het Matteotti-fonds van de SDAP, de Internationale Rode Hulp (IRH) van de CPH en het Proletarische Steun Fonds (PSF), later het Internationale Steun Fonds van de RSP/RSAP. Het Matteotti-fonds wilde alleen erkende politieke vluchtelingen helpen, maar om erkend te worden als vluchteling moest je papieren hebben en dat hadden de meesten niet. Daarbij kwam dat de SDAP kommunisten als criminelen beschouwde, vanwege hun militante verzet en hun opstandspogingen tegen het gezag ten tijde van de Weimar-

Appel in het concentratiekamp Oraniënburg 1933.

republiek. Van dat gezag maakte toendertijd ook de zusterpartij van de SDAP, de SPD, deel uit. De SDAP heeft dan ook voorgesteld om kommunisten te internen in kampen, zodat ze zich niet actief konden bemoeien met het politieke leven in Nederland en bij het minste of geringste weer teruggestuurd konden worden. Een voorstel dat de SDAP tekende. Veel leden van de KPD klopten bij de IRH aan. De IRH was opgezet door de

Komintern met de bedoeling de slachtoffers van klassejustitie, politieke gevangenen en vluchtelingen te ondersteunen. De IRH was een soort van proletarische Rode Kruis met sekties in elk afzonderlijk land. De IRH beschikte over een aantal betrouwbare aanloopadressen vlak bij de grens. Vandaar uit werden de vluchtelingen verder gebracht. De IRH zorgde voor duikadressen, eten, kleding, een beetje geld en soms werk. Dat was geen eenvoudige opgave. Alles moest illegaal gebeuren. Voor één vluchteling waren meerdere adressen nodig: eentje om te slapen, eentje voor het middageten en eentje voor het avondeten. Partijleden en sympatisanten, vaak werkeloos, hadden het zelf ook niet breed. Bovendien moest voor de veiligheid zo'n beetje om de zes weken gewisseld worden van slaapadres, want een vreemde in zo'n arbeidersbuurt liep vaak waanzinnig in de gaten. Toch hebben veel mensen vluchtelingen opgenomen. Ondanks de kleine behuizing, ondanks geldgebrek en ondanks de moeilijkheden die ze konden krijgen met de smeris. Zij verleenden de gastvrijheid die de regering de vluchtelingen niet gaf. Het PSF ving alles op wat links van de KPD stond. Het probeerde ondanks hun geringe organisatie en geld-middelen al het mogelijke te doen voor de vluchtelingen. Ze hadden één aanloopadres in Amsterdam en moesten eveneens illegaal werken. Naast het onderbrengen van vluchtelingen voerden de hulporganisaties ook de strijd voor het asielrecht. Vroeger was het recht op politiek asiel een normale zaak voor een democratische staat. Tot dan toe waren vluchtelingen altijd opgenomen in Nederland. In de laatste Wereldoorlog bijvoorbeeld nog een groot aantal belgische oorlogsslachtoffers. Nu gold dat recht op asiel ineens niet meer, nu waren vluchtelingen ineens doorgewone misdadigers. De reden daarvoor lag in de sympathie die bij Colijn en konsorten bestond voor Hitlers streven om een einde te maken aan het "rode gevaar". Hitler werd gezien als een soort van bondgenoot in de strijd. Veel vluchtelingen werden, nadat ze hier onderdak hadden gevonden, weer direkt politiek actief. Ze konden natuurlijk niet in de openbaarheid treden want dan liepen ze het risico gepakt te worden. Ze namen verbindingen op met andere gevluchte kameraden. De KPD vormde in Amsterdam een Auslandsleitung, die het illegale werk moest koördineren. Er werden kontakten gelegd met rijnschippers. Via rijnschepen werden stencils en brochures naar Duitsland gesmokkeld. Ook gingen leden van de KPD weer terug naar Duitsland met instructies van de amsterdamse leiding om het verzet te organiseren. Ze moesten daarbij konstant op hun hoede zijn voor infiltratiepogingen van de Sicherheitspolizei en de Centrale Inlichtingen Dienst. Deze werkten innig samen om de hand te leggen op namen om zo het illegale netwerk te kunnen ontrafelen en het verzet onschadelijk te maken. De Sicherheitspolizei probeerde in vluchtelingenkringen door te dringen door omgekochte duitse kommunisten erin te sturen. Op haar beurt had de Centrale Inlichtingen Dienst haar spionnen in de IRH. In Rotterdam werd bijvoorbeeld zo'n verklikker ontmaskerd. Het ging om een werkeloze kommunist die voor een paar gulden inlichtingen gaf. Door zijn toedoen zijn een aantal duitse emigranten gearresteerd. Ook hield de politie regelmatig razzia's in de arbeiderswijken op zoek naar duitse vluchtelingen. Vluchtelingen die gepakt waren werden zonder pardon uitgeleverd aan hun slachter. Bij dit illegale werk waren veel CPH-leden betrokken. Van de vluchtelingen kregen ze verhalen uit de eerste hand over de bruine pest in Duitsland te horen. Voor het eerst kreeg men betrouwbare informatie over de Hitler-diktatuur doorgespeeld. De officiële pers in die dagen had alleen maar lof voor Hitlers regime.

WAT IS ER MET HEN GEBEURD ?

Voor de vluchtelingen was het verschrikkelijk om hun eigen land te moeten verlaten en een illegaal leven te leiden in een vreemd land. Ze moesten konstant op hun hoede zijn en waren gedwongen tot nietsdoen. In 1936 bood Spanje dan ook de mogelijkheid voor veel duitse emigranten om toch iets tegen dat fascisme te doen. Er zijn zo'n 5000 Duitsers naar Spanje vertrokken om daar in feite Hitler af te stoppen. Dat heeft een hoge tol gekost. 3000 duitse anti-fascisten verloren hun leven in de strijd. Veel mensen zagen hun duitse vrienden naar Spanje vertrekken om te knokken in de rijen van de Inter Brigade. Vanuit de Internationale Zeemansclub hier in Rotterdam is bijvoorbeeld ook zo'n ploeg vertrokken. Er zijn ook een aantal vluchtelingen teruggegaan naar Duitsland om dáár het verzet te organiseren. Velen daarvan zijn door verraad om het leven gekomen. Ook vielen er veel vluchtelingen in handen van de nazies bij de duitse inval in mei 1940 in ons land. Tenslotte zijn er dan nog die deel hebben genomen aan het verzet hier in Nederland na de inval.

Meereke

Je had in die tijd ook duitse vluchtelingen, die heeft mijn moeder ook in huis gehad, maar ik niet. Ze wist eigenlijk niet wie ze onderbracht. Iemand kwam dan bij je en

die vroeg of jij zo'n duitse emigrant wilde hebben. Nou ja, ik had helemaal geen plaats, mijn moeder eigenlijk ook niet, maar die deed het dan toch. Ja, het ging ook allemaal moeizaam want je kreeg er geen geld voor. Mijn vader was werkeloos en die kreeg heel weinig van de steun. Maar mijn moeder heeft er toch vrij veel gehad maar allemaal voor een heel korte tijd. Allemaal een paar weken, zo zes weken en dan gingen ze weer ergens anders heen. Ze sliepen bij mijn moeder thuis en dan moesten we allemaal een plekje inruimen, want mijn moeder had niet zo'n groot huis. Je wilde zo'n kerel toch een plekje voor z'n eigen geven. Mijn moeder had toch nog twee jonge kinderen thuis, van negen en elf. Dus dan was het allemaal inschuiven en dan kwam er

Muurkrant voor duitse emigranten in Barcelona tijdens de burgeroorlog.

weer eentje bij met schraalhans in de keuken, van eigenlijk niks hebben. Je kreeg geen geld voor die mensen want ze hadden ook niks. Ze kregen wel eens geld overgestuurd stiekum uit Duitsland, maar ik weet ook niet precies hoe dat ging. We hebben een duitser gehad, die was in 1933 al gevlucht en die kwam ons ook altijd een beetje scholing geven, over het fascisme. Hij was met een dochter van Chabot getrouwd, die schilder. En die kwam dan vertellen over Duitsland want hij had nog veel contact met zijn familie. Dan kwam hij ons vertellen over het opkomende fascisme, dat was altijd wel interessant. Want toen was dat toch ook al dat dat fascisme opkwam en de crisis. Toen had je in Berlijn, je hebt er nog een lied van "Der Roter Wedding"

een gedeelte van die stad en daar kwam die dan over vertellen. Hoe die mensen daar in armoe leefden en verzet pleegden. Dan leerde hij ons gelijk nog een liedje.

Kees

Toen in '33 Hitler aan de macht kwam, kwamen alle duitse kommunisten, socialisten en Joden hier naar toe en die werden door de Internationale Rode Hulp ondersteund. We moesten ze dikwijls bij werkelozen onderbrengen. Op het ene adres moesten ze slapen, op twee adressen moesten ze eten. 's Middags om 12 uur gingen ze op dat adres eten en 's avonds gingen ze daàr eten en op het derde adres gingen ze slapen. Je moest vaak honderden mensen onderbrengen. Het gebeurde op een ochtend om 4 uur dat er opeens een auto voor mijn deur stond met vier Duitsers erin die ik nog nooit gezien had. Alles wat ze bezaten hadden ze aangetrokken en daar lagen ze dan om een uur of 5 op mijn vloer. Ik had ze nog nooit gezien die kerels. Ik had zelf toen geen vreten, maar ja ze moesten toch een bak thee hebben en als het even kon een snee brood.

Tinus de Winter

Hoe werden Duitse vluchtelingen ondergebracht?

Onder andere bij ons thuis. We hebben eens maanden iemand gehad.

Hoe werd dat georganiseerd?

Er was een adres in Amsterdam waar de mensen naar toe moesten gaan, dat was een kontaktadres en dan werden ze verspreid over de adressen van mensen die iemand konden hebben. We waren toen nog niet getrouwd, toen werd er bij mijn vader en moeder thuis een vluchteling gebracht. Dat was een raden-kommunist. Hij is naderhand via Engeland naar Zuid-Afrika gegaan. Hij had een meisje in Engeland en die zou naar Zuid-Afrika gaan, die was onderwijzeres. Hij ging dus eerst naar Engeland toe. Maar hij moest via Antwerpen reizen, want er was daar iemand die hem naar Engeland zou brengen. En toen heb ik hem dus over de grens gebracht naar België. Ik heb toen nog in de rats geze-

**De Hakenkruis-, de Hitlerbenden
Verbreiden Wanhoop en Ellende;
In naam van recht en menselijkheid
„DE GRENZEN OPEN”-
tot hulp bereid.**

Rev. Sec. Arbeiders Partij. R.S.A.P.

Affiesje van de RSAP.

ten. Laten we nou net een boterhammetje zitten eten, ik had een pet gekocht om me minder herkenbaar te maken, we lagen achter een heuveltje dat brood te eten, toen kwamen er opeens vanaf 20 meter afstand 2 smerissen te voorschijn. Nou, ik heb angst gehad. Ik liep geen moeilijkheden, maar die jongen wel. Maar die kerels keken elkaar zo'n beetje aan en liepen door. Toen hebben we dus de reis kunnen volbrengen. Je moest een soort smokkelpaadje volgen. We hadden van te voren op de kaart gekeken waar weinig dorpen lagen, dat was bij Woensdrecht en vanuit daar zijn ze dus zoveel mogelijk in de richting van Antwerpen gelopen. Vluchtelingen werden dikwijls uitgeleverd als ze gepakt werden, want de Nederlandse regering was een rôt regering.

Zo werd er nog wel eens eentje ondergebracht, want er waren wel veel mensen die dat wilden doen. Wij kregen allerlei vluchtelingen die buiten de KPD stonden. De KPD had haar eigen organisatie voor de opvang van vluchtelingen. Mijn vader werkte gelukkig nog want je moest alles voor eigen rekening nemen. Er was natuurlijk wel een klein potje, maar dat was voor als je werkeloos was en een vluchteling thuis had, dan kreeg je wel een beetje geld voor voeding. Dat was dat Proletarisch Steun Fonds. We verkochten bonnetjes aan ons goed bekende mensen zodat de onbetrouwbare figuren er buiten bleven en dat je dus ook niet de kans liep dat die mensen achtervolgd werden.

Het risico werd wel wat verkleind. Om bij die lichters te komen mocht hij meevaren met een proviandvaarder. Dat is iemand die... ik zal maar zeggen, een supermarkt te water. Die was ook anti-fascist en een goede steun bij dit werk. Zelf ben ik ook verschillende malen mee geweest. Maar het liep niet altijd zoals het zou moeten gaan. Er werd dan wel nodig gediskussiërd. Velen, dat kon je gewaar worden, waren bang, wat in de lijn der verwachtingen lag. Vele maanden heeft hij dat gedaan. Op een morgen is hij weggegaan zonder zijn bewuste koffer en we hebben hem nooit meer gezien of gehoord. Of hij in een val gelopen is, of het niet meer zag zitten, we weten het niet. Vele emigranten hebben we zien komen en gaan. Minstens één keer per week hadden ze een vergadering, maar nooit op het zelfde adres. Door bemiddeling van hen kwamen we veel te weten over toestanden in de konsentratiekampen. Maar hun organisaties bleven gespleten. In 1936 kwam er meer samenwerking. Dat was de periode van de Spaanse Burgeroorlog. Aan de oproep aan alle anti-fascisten de Republiek te steunen gaven velen gehoor. Ook de duitse emigranten gingen in groten getale via Parijs naar Spanje. Bij de eerste aanval op Madrid, die voor Franco een nederlaag werd, zijn vele duitse emigranten gesneuveld.

Henk Bruintjes

Een sociaal-demokraat, hij was bode bij de Centrale Arbeiders Verzekering, kwam bij mij thuis en hij vroeg: "Henk, heb jij een schrijfmachine?" Ik zeg: "Ja, die heb ik wel." Hij zegt: "We hebben een groepje Duitsers die zijn allemaal illegaal en die zouden graag van die schrijfmachine gebruik willen maken. De namen van die mensen mag je niet weten. Ze komen als nummer. Nummer één, nummer twee..." Alleen de leider ervan die heette Fred. Ze kwamen en ze hebben bij mij thuis met die schrijfmachine zitten werken. Een stel ervan zijn opgepakt en naar Duitsland vervoerd. Twee ervan hebben van tevoren zelfmoord gepleegd. Want die zouden toch naar een bepaalde plaats gebracht worden. De rest is weggegaan, die heb ik nooit meer gezien, daar heb ik nooit meer wat van gehoord ook. Dat was net voor de oorlog. Of diezelfde lui ook contact gehad hebben met een sabotagegroep dat weet ik niet. Je had toen die Spaanse Burgeroorlog en toen zijn er een paar schepen met oorlogsmateriaal gezonken, of hebben averij gehad. En nou weet ik niet of die groep daarmee te maken had. Dat heb ik nooit gevraagd. Ik heb ook niet gevraagd wat ze deden. Ze deden alleen dat werk met die typemachine en dat deden ze dan bij ons. Hoe minder ik wist, hoe beter het was. Dat zei die Fred nadien ook, "We hebben hier heerlijk kunnen werken en je hebt nooit een vraag gesteld en dat was voor jou ook beter". Want als ze gepakt waren, dan werd alles gepakt en dan had ik er ook bij gezeten. Een stel zijn er door de Nederlandse politie opgepakt. Ze hadden een vergadering in de Loofdakstraat en die zijn die avond opgepakt en ze zijn naar het Haagseveer gebracht. Ze werden op transport gesteld naar Duitsland. Ze zouden uitgeleverd worden. En ik meen dat één of twee zich in de cel hebben opgehangen op het Haagseveer. Dat was onder minister de Geer, als ik het goed heb.

Kees

Wat deed jij precies voor de Internationale Rode Hulp?

Doordat ik in de beveiliging gezeten had, kreeg ik ook opdracht om met die Duitse emigranten te werken. Mijn taak was dus niet het inzamelen van geld, mijn taak was om adressen te bemachtigen waar mensen ondergebracht konden worden. Dat was een heel moeilijke situatie. Bij de één, een werkeloze, die man had wel een slaapplek maar die had geen eten. Dus die man moest 's morgens naar een ander adres gebracht worden waar hij kon gaan eten of er werd eten bij hem gebracht. Maar dan 's avonds moest hij een middagmaal hebben. Dan moest hij weer naar iemand anders. Dus wij moesten een hele berg adressen hebben voor één emigrant en je kon een emigrant niet zes of tien weken op één adres laten, je moest steeds wisselen. Je had met een paar mensen dagelijks werk nodig om aan adressen te komen. Dat konden geen adressen van bekende arbeiders zijn dus daar waren de sympatisanten heel bruikbaar voor en die onderwijzers en die ambtenaren en die illegale partijgenoten. Dat waren onbekenden. Die vluchtelingen waren niet alleen KPD'ers maar het waren ook andere mensen. We hadden ook Joden, maar die jodenorganisatie was tamelijk sterk. We hadden wel Joden, maar hoofdzakelijk waren het leden van de KPD en nevenorganisaties. Dat moest gecheckt worden. Iedereen die zich meldde, en daar was ook weer een stuk organisatie voor nodig om te checken wat dat voor mensen waren. Er waren methodes voor, op het laatste werd dat ontwikkeld, hoe check je nou iemand, als die zich meldt als anti-fascist? Ik kende de Duitse verhoudingen niet. Dus je moest die Duitse emigranten weer betrekken en je moest ook weer checken of hij betrouwbaar genoeg was om dat te doen. Dus je gebruikte Duitse vluchtelingen die hier al zaten om te checken of die Duitsers

die hier kwamen betrouwbaar waren?

Ja, precies. En of ze weer bruikbaar waren voor de illegale arbeid in Duitsland. Of ze dus terug konden langs bepaalde wegen, langs illegale wegen. En dààr dus door overbrenging van nieuws zo een organisatie te ontwikkelen. Daar zat natuurlijk ontzettend veel werk aan, veel praatwerk.

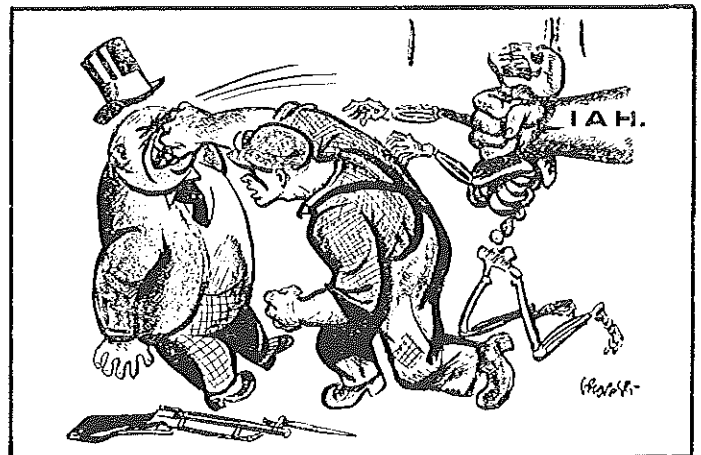
Werkte de politie hier ook samen met de duitse politie?

Ja, illegale emigranten werden door de nederlandse politie, door de Vreemdelingendienst, opgepikt en over de grens gezet.

Er was hier in Rotterdam in de Witte de Withstraat een "Deutsches Haus", een Duits huis, een "Deutsches Verein". Er was ook een Duitse school, een nazi-school, die was aan de Baan. Van daar werd de strijd tegen het kommunisme georganiseerd. De SD (Duitse Sicherheits Dienst) had al vroeg interesse in de CPH en haar nevenorganisaties. Ze spioneerden, ze infiltreerden, zoals wij infiltreerden binnen andere organisaties infiltreerden zij bij ons. Zo trachtten ze op die wijze invloed te verkrijgen.

En dat was vooral natuurlijk vanwege die Duitse vluchtelingen?

In het bijzonder vanwege die Duitse vluchtelingen. Dat werd later nog verscherpt en nog verhevigd door dat ze daar een totale organisatie voor opstelden. Die Duitse kommunisten hebben toch vanuit hier, vanuit Nederland onder leiding van Daan Goolooze, de illegale Duitse kommunisten ondersteund. Er is een organisatie opgebouwd en ik heb daar aan meegesjouwd. Mensen gingen van hier vandaan met rijnschippers met materiaal naar Duitsland. Wij hadden contact met werkende mensen en door middel van die rijnschippers hadden wij contact met Duitsland. De rijnschippers konden veel doen, er was een rijnkerncel, onder de rijnschippers was er een kommunistiese cel. Die konden dat werk organiseren, die had ook weer zijn sympatisanten en vertrouwensmensen, die konden daardoor met hun materiaal de Rijn op.

PRIJS 3 CENTS

BRIEFKAART

AAN

De Internationale Arbeiders Hulp (I.A.H.) heeft tot taak door middel van de Proletarische Solidariteit, de strijdkracht te versterken tegen Honger, Oorlog en Fascisme. — Ook gij behoort in onze rijen. Geef U daarom op als lid en ondersteunt onze acties. — Adres voor Holland: I.A.H., Landelijk Secretariaat Singel No. 63, AMSTERDAM (C.)

Affiesje van de IRH en steunkaart van de IAH.

Waren dat hollanders of Duitsers?

Nee, veelal hollanders, er waren een paar Duitsers bij. Ze waren allemaal in dezelfde cel, in de rijnschipperscel. Die stond in contact met de partij via de normale kanalen, cel, sekte, distrikt, partijbestuur. Later werd dat illegale apparaat bewust opgebouwd. Een kommunistiese partij moet altijd 50% illegaal zijn en 50% legaal, dat

is het systeem van het opbouwen van de kommunistiese partij. Dat je dus altijd, morgen, over kan gaan tot het laten funktionieren van het illegale apparaat wanneer het legale apparaat wegvault. Het is niet volledig ideaal geslaagd, maar er waren toen belangrijke tendenzen en ontwikkelingen in die richting.

Kun je nog iets meer vertellen over die rijnschippers. Er ging materiaal hier vandaan naar Duitsland en kwamen er dan mensen mee terug?

Dat gebeurde heel weinig, de vluchtelingen kwamen hoofdzakelijk over de grens in Limburg. Daar kwamen de meeste vandaan. In Limburg waren wat kontakten. Waarom daar? Omdat het in Limburg niet opviel als je Duits sprak. Er waren aan de grens een aantal boeren en mensen die in Duitsland werkten vanuit Limburg en daardoor het contact met arbeiders in Duitsland en met leden van de CPH en met sympatisanten van de CPH makkelijk kontakt konden opnemen. Het was een eenvoudige weg omdat de taal geen hindernis was, omdat het accent geen hindernis was. Dus de nazies dachten die man hoort in die omgeving. En daardoor ook goed op de hoogte waren met de grensovergangen en smokkelpaden en daardoor kwamen ze zo over de grens. Met schepen lag dat anders, want schepen worden veelal door de douane gecontroleerd. Kijk, je kan wel een krant verstoppen in een brood of in een petroleumbus, maar geen mensen in een petroleumbus, die moet je onder de lading douwen of ergens in een kast. Die boten werden veelal door de douane onderzocht.

Gingen er ook wapens naar Duitsland?

Nee, van ons niet.

DE ANTI-FASCISTEN

EEN BEVRIEND STAATSHOOFD

Veroorzaakte Hitlers machtsovername onder arbeiders een schok, in officiële kringen reageerde men compleet anders. De loftrompet werd uitgestoken voor Duitslands "wedergeboorte". Een willekeurige greep uit de persrecensies van die dagen laat dat zien. De Telegraaf was laaiend enthousiast over Hitler. Als zijn grootste verdienste werd genoemd "dat hij het bolsjewistische gevaar in Duitsland had vernietigd, nog voor hij rijkskanselier werd". De katholieke Tijd was het "geheel met Hitler eens, wanneer hij verklaart dat de ingezette strijd tegen het marxisme een strijd is op leven en dood". Ook de Standaard, een net christelijk blad, zag veel goeie dingen: "De republiek van Weimar gaf veel te veel vrijheden, naaktgymnastiek en goddeloosheid namen toe en van de vrijheid werd niets dan misbruik gemaakt. Niet in Duitsland, maar in de Sovjet-Unie werkten "de machten der hel". Het valt te begrijpen dat in een land als Duitsland, waar dit verfoeilijk communisme miljoenen reeds in zijn greep ving, om het geweld der overheid wordt gevraagd ten einde dit werk der diepte te keren." Hitler had het christelijk fatsoen van Nederland aan zijn kant in zijn strijd voor zedelijke reinheid. Die Hitler was zo slecht nog niet. In de officiële betrekkingen tussen Nederland en Duitsland bleef alles bij het oude. Elke verkoeling in de betrekkingen bleef achterwege. Hitler werd niet anders gezien als zijn voorganger. Hij was een bevriend staatshoofd en Duitsland een goede buurman waar je vriendschappelijke betrekkingen mee onderhoudt. En als er dan lui waren die met modder gooiden, die Hitler voor moordenaar of beul uitmaakten, dan moest daar tegen opgetreden worden. De linkse schrijver Maurits Dekker werd vervolgd omdat hij Hitler ondermeer een clown en leugenaar had genoemd. Hij werd veroordeeld tot 100 gulden boete of 50 dagen zitten "wegens opzettelijke belediging van een bevriend staatshoofd". Ook het rotterdamse RSAP-gemeenteraadslid Ab Menist werd in 1940 twee keer voor het gerecht gesleept wegens belediging van een bevriend staatshoofd. Belediging van Hitler leverde hem twee weken gevangenisstraf op en belediging van Franco twee maanden voorwaardelijk. In 1936 had Bertus Schmidt, op een vergadering van de kommunistiese partij in Libelle aan de Schiedamsevest, Hitler "een beul" genoemd. Dat werd opgeschreven door twee chercheurs van de politieke recherche. Na een paar dagen werd hij naar het Haagseveer geroepen. Daar kreeg hij te horen dat er proces-verbaal tegen hem opgemaakt was en dat hij vervolgd zou worden wegens belediging van een bevriend staatshoofd. Drie weken na het verhoor van de rechter-commissaris zou de zaak voorkomen.

Bertus Schmidt

Ik zat in die tijd maar koortsachtig te denken wat ik nou kon doen om mijn baan te behouden, want dat was toen net zo erg als nu. Ik had voeling met mevrouw Ida Prins, dat was een schat van een mens, een juriste. Maar ze had geen praktijk, want ze zat veel meer in de kommunistiese vrouwenbeweging. Ze zei: "Ja, nee, dat kan ik niet voor

je doen, maar ik weet wel iemand die je kan verdedigen". Ik zei: "Nou, dat komt wel voor elkaar dat verdedigen, desnoods moet ik dat zelf doen. Maar hoe hou ik het nou een beetje uit de openbaarheid, want daar krijg ik last mee." Daar wist ze ook niet zo gauw een oplossing voor, maar ze stuurde me naar mr. Oskam. Dat was een hele mooie figuur, een hele bekende schaker, fellow-traveler, sympatiek. Daar vertelde ik het verhaal tegen en hij zei: "Nou jongen, wil je er buiten blijven?" "Ik wel, maar ik wil nóg liever uit de openbaarheid blijven wat kranten betreft enzo." Hij zei: "Tja, daar kan ik niks aan doen". Ik dacht: dat gaat helemaal mis.

Bij de rechter-commissaris hield ik staande dat ik het helemaal niet gezegd had. Eindelijk de rechtszaal, mr. Oskam in toga houdt een prachtig betoog, want dat kon hij wel. Hij kon ironies zijn op het cyniese af, "of je nou door de hond gebeten werd of door de kat" daar had hij het over. Het was prachtig allemaal. Toen kwam die officier van Justitie aan het woord en dat was een rotterd. Ik heb zijn naam nooit kunnen onthouden of ik ben het vergeten maar ik had zo graag willen weten wat die vent later in de oorlog heeft gedaan. Hij begon me daar een requisitoir te houden daar lustten de honden geen brood van, "dat moest afgelopen zijn met vreemde staatslieden te beledigen en wat dachten ze hier eigenlijk wel, het was toch een fatsoenlijk land, daar zouden ze wel eens korte metten mee maken". Hij eistte 14 dagen gevangenisstraf. Ik dacht "godverdomme" en Oskam: "Joh, dat zeggen ze maar, 14 dagen, ik krijg er nog wel wat vanaf". "Maar" zei ik "je krijgt er niet alles af". Want zo wijs was ik ook wel. De uitspraak: één week.

Maar nou krijg je het volgende. Bij zo'n rechtzaak zaten alle krantenverslaggevers. In die tijd werd er van rechtzaken nog wel wat gemaakt. Dat waren kolommen hoor. En zeker zo eentje "belediging van Hitler", en dat in Rotterdam dat was natuurlijk helemaal kat in 't bakkie.

DE KRANTEN
N° 45
WEG MET HET HITLER-BARBARISME!
ALLE PROLETARISCHE POLITIEKE GEVANGENEN MOETEN VRIJ!

ERNST THÄLMANN

Herrn
ADOLF HITLER
REICHSKANZLER
DEUTSCHLANDS
BERLIN

Pamflet en steunkaart voor de bevrijding van de duitse kommunist Ernst Thälmann.

Nou was ik 's morgens altijd het eerste op kantoor en daar lasen de bazen de NRC. Ik maakte de post open en legde de post en de kranten klaar. Dus ik als de sodemieterij die NRC opengeslagen en verdond er stond zeker een verslag van twee kolommen in over meneer L.W.S. dus mijn voornamen L.W. "godverdorie, dat moet weg" dus ik heb dat blad er zo tussen uitgetild en verdonkeremaand. En toen mijn baas "Morgen" "Morgen". "Post?" "Ja, ik heb het al uitgezocht" "Krant?" "Alstublieft meneer" "Wat is hij dun

vandaag?" "Ja ik begrijp het ook niet, nou ja je hebt de ene dag een dikke krant en de andere dag een dunne krant". Ik praatte er overheen. Ze hebben niets gemerkt. Twee weken later de uitspraak en dat was maar zo'n stukje. Alleen in het Volksdagblad van de partij hadden ze mijn voorletters veranderd, hadden ze A.S. van gemaakt. Ik ben er zonder kleerscheuren doorheen gekomen.

Maar toen moest ik gaan zitten en ik dacht: "Hoe moet ik dat nou weer oplossen?" 's Middags om een uur of drie was het rustiger geworden en dan zei hij altijd: "zullen we effe?" En dan moest ik met hem schaken, het was een prachtige baan die ik had, 's middags moest ik even schaken met de baas. Toen dacht ik: "Nou moet ik het toch even zeggen". Hij zei: "Ik heb je" "Ja verdorrie dat had ik niet gezien". Ik zei: "Maar nou we het er toch over hebben" en dat sloeg als een tang op een varken "ik wou nog wat vragen" "Wat is er dan?" "Ik wilde morgen op vakantie" "Wat?". Het was mei en in mei ging je niet met vakantie. "Ik zal u vertellen hoe het zit, ik heb een broertje", en daar loog ik niet om want ik heb een broertje "en die wilde zo graag gaan kamperen want hij heeft een tentje gekocht en nou heeft hij aan mij gevraagd of ik mee kan gaan om het op te zetten". "Zo, hoe lang moet dat dan duren?" "Nou, ik heb gezegd ik zal kijken of ik één week met je mee kan. "Hoe staat het met het werk?" Nou dat had ik al lang van te voren helemaal uit zitten kienen, dus ik soeplepelde een hele lijst van dat werk op. Hij zei: "Nou dat valt wel mee". "Nou dat dacht ik ook wel", "Nou ja, ga dan maar één week".

Dus ik heb één week daar in die cellenbarakken van Scheveningen gezeten. Ik kwam er uit en toen zei hij de andere dag: "Wat zie je bleek?" Ik had natuurlijk de hele week binnen gezeten, ik had geen zonlicht gehad. Zo ben ik daar doorheen gerold. Dat was me toch wel wat, ik heb wel even in de penarie gezeten, want je kwam niet meer aan het werk als je er uit gedonderd was en dan met die antecedenten, dan was het helemaal mis geweest. De CPH was al een partij van werkelozen dus je moest wel proberen om je baan te houden.

De nederlandse autoriteiten stelden alles in het werk om het de nieuwbakken führer naar het zin te maken. Toen in oktober 1936 in Rotterdam de anti-fascistische tentoonstelling "De Olympiade Onder Dictatuur" (DOOD) werd gehouden was één telefoontje van de duitse konsul voldoende om de tentoonstelling te sluiten. Dat gebeurde trouwens op voorstel van de hoofdkommissaris van de rotterdamse politie Van Einthoven. Die politie kon trouwens prima samenwerken met haar duitse kollega's. Illegale vluchtelingen werden korrekert afgeleverd aan de grens. Ook op hoger nivo konden ze het prima met elkaar vinden.

In '37 werd in nazi-Duitsland een geheime internationale politiekonferentie gehouden op initiatief van de leider van de Sicherheitsdienst Reinhardt Heydrich. Er waren politiefunktionarissen aanwezig uit 15 landen waaronder Nederland. Onderwerp van de conferentie was: "Strijdmiddelen tegen het bolsjewisme". De buitenlandse gasten werden aansluitend uitgenodigd om de rijkspartijdag te Neurenberg bij te wonen. Dat het kleine Nederland Duitsland te vriend wilde houden had vooral te maken met nederlands economische afhankelijkheid van Duitsland. Duitsland was nederlands belangrijkste handelspartner. Ook het doorvoeren van goederen door Nederland naar het duitse achterland leverde flink veel geld op. Via Rotterdam werd het Ruhrgebied met z'n zware industrie van kolen en ijzererts voorzien. De Steenkolen Handels Vereniging (SHV) is er groot van geworden. In ondernemerskringen bestond grote waardering voor de "duitse opbouw". Het buro Ribbentrop, speciaal opgezet om in zakenkringen te infiltreren wist die sympathie te organiseren in een soort van nederlands-duitse-vriendschapsvereniging. In 1937 werd de Deutsch-Niederländische Gesellschaft opgericht, waarvan gelijk een hoop grootheden van handel en industrie lid werden. Vier november 1938 dineerde dit exclusieve gezelschap samen met de rijksminister in het duurste hotel van Berlijn. Fentener van Vlissingen, directeur van de SHV houdt dan een toespraak waarin hij de wenselijkheid van een innige samenwerking onderstreept: "Niets zal op den duur kunnen verhinderen dat Duitsland en Holland samen werken en Holland zal daartoe, zij het wellicht aarzelend, de hand dienen uit te steken. Daarom is het des te belangrijker dat zulks niet aarzelend geschiedt, maar met vreugde en in het heldere bewustzijn van de noodzaak". Dat was in '38 toen de konsentratiekampen al aardig vol liepen. Die "duitse opbouw" bood de nederlandse regering tevens de gelegenheid om een groot aantal van die lastige werkelozen kwijt te raken. Ruim voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog waren er al zo'n 30.000 werkelozen verplicht in Duitsland te werk gesteld. Het was ir. Verwey, directeur van de nederlandse rijksdienst der werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling die tot deze slavendrijverij besloten had. Zijn idee was simpel: een mens kon beter werken, dan uit z'n neus vreten, wat voor

lijk gevaar en Katholicisme en nationaal-socialisme. In 1937 werd ook in Rotterdam een afdeling van het comité gesticht. En dr.K.F.Proost, directeur van "Ons Huis" in de Gouvernestraat zat in het eerste bestuur van het comité. In dit comité werd de eenheidsfrontgedachte voor het eerst op bescheiden schaal verwezenlijkt. Dit ondanks de beschuldigingen van de kant van de NSB en van de kant van de beweging Eenheid door Democratie dat het comité een mantelorganisatie was van de CPH. Ook onder de arbeiders had de snelle opkomst en de successen van het fascisme geleid tot felle onderlinge discussies over de noodzaak van meer eenheid. Die noodzaak werd door iedereen erkend, maar met wie moest er eenheid gezocht worden en hoe moest die eenheid bereikt worden? Daar over waren de meningen sterk verdeeld.

HET EENHEIDSFRONT

Kees

Ik stond op het standpunt: slaat de fascistten neer waar je ze ziet! Maar individueel heb ik altijd geprobeerd ze menselijk te behandelen als ik met ze in discussie kwam. Ik nam altijd aan dat een groot gedeelte van de NSB arbeiders waren die erin getipeld waren. Nou ja en dan probeerde ik ze te overtuigen. Maar als ze aan het demonstreren of kolporteren waren dan gooide ik ook met stenen en dan gooide ik ook met een eind hout, en als ze in uniform naar het stempellokaal kwamen dan sloeg ik ze ook verrot.

Marcherende Roodfrontstrijders. De RFB moest na het uniformverbod plaatsmaken voor de Strijdbond tegen Fascisme.

Door de bloedige lessen van Duitsland en Wenen was de Komintern gedwongen haar tactiek te veranderen. Het ging er nu om alle krachten te verzamelen om het fascisme een halt toe te roepen. De burgerlijke democratie was het opeens waard verdedigd te worden. Het fascisme liet van de kommunistiese beweging geen spaan meer heel. In een burgerlijke democratie bestond tenminste nog het recht van vereniging en vergadering enz. De belangrijkste voorwaarde voor het vormen van een eenheidsfront was het opheffen van de verdeeldheid onder de arbeiders zelf. Die verdeeldheid hadden de kommunistiese partijen zelf in de hand gewerkt door het afkraken van alles wat niet direkt kommunisties gezind of pro-Rusland was. De sociaal-demokratie was sociaal-fascisties en de partijen links van die sociaal-demokratie waren eenvoudige linkse-sociaal-fascisten. De sociaal-demokratie werd gezien als de belangrijkste steunpilaar van de bourgeoisie. Als de arbeiders maar eenmaal losgeweekt konden worden van hun leiders

dan zou de weg naar revolutie open liggen. De kommunisten richtten dus al hun pijlen op de top van de sociaal-demokratie. Daardoor vergaten zij de opkomst van fascistiese bewegingen. Nou behoorde de sociaal-demokratie inderdaad in vele landen tot het establishment. In Duitsland en ook in Nederland waren er socialistiese ministers, wethouders en ...politiepresidenten. Eén van die politiepresidenten, Zörgiebel had op 1 mei 1929 in Berlijn op arbeiders laten schieten, met als gevolg: tientallen doden. Dat lag nog vers in het geheugen. Er zat dus inderdaad een grond van waarheid in de term sociaal-fascisme. In Nederland hanteerde de CPH in het begin van de jaren dertig de leus: eenheidsfront van onderop. Het was de bedoeling om sociaal-demokraties georiënteerde arbeiders van hun eigen leiders los te weken, en ze te verenigen in door de CPH gekontrôleerde strijdorganisaties zoals de Revolutionaire Vakbonds Oppositie, de Werkeloze Agitatie Comitees en de huurdersbonden. De SDAP werd gezien als de belangrijkste tegenstander. Volgens de eenheidsfrontpolitiek moest de sociaal-demokratie weer opgevat worden als een stroming binnen de arbeidersbeweging. De sociaal-demokratie was niet langer broertje van het fascisme maar werd weer als broertje van het kommunisme gezien. Natuurlijk hadden de kommunisten meningsverschillen met sociaal-demokraten, maar die gingen over hoe het socialisme bereikt moest worden. De socialisten wilden dat bereiken via een parlementaire meerderheid. De kommunisten waren het daar niet mee eens, maar vonden nu dat daar over gepraat kon worden. Het belangrijkste gold op dat moment het fascisme te stoppen. Die eenheid tussen socialisten en kommunisten zou het eerst in Frankrijk worden bereikt. 27 juli 1934 sluiten de PCF en de SFIO een pakt. De twee partijen komen overeen om gezamenlijk meetings en manifestaties te organiseren om de werkende bevolking te mobiliseren tegen het fascisme. Dat fascistiese gevaar was op dat moment reëel aanwezig in Frankrijk. Fascistiese groeperingen maakten zich op voor een staatsgreep waarbij het oud-strijderslegioen de Croix de Feu het voetvolk zou leveren. Op 9 oktober 1934 stelt de PCF voor het eenheidsfront uit te breiden tot de radikalen, dat was de partij van de middenstand. De bedoeling was om te voorkomen dat de kleinburgerij in het kamp van het fascisme terecht zou komen zoals in Duitsland gebeurd was. 17 juni 1935 wordt het volksfront geboren waarbij zich zo'n 98 organisaties zouden aansluiten. Op 4 juli komt het volksfront aan de macht zonder dat de kommunisten er aan deelnemen. De PCF wilde rechts niet provoceren door haar deelname aan de regering.

In Catalonië ging de eenheid tussen kommunisten en socialisten zo ver dat ze één partij vormden, de PSUC. Tegelijkertijd barstte binnen de Komintern de discussie los over de fouten in de taktiek tot dan toe. Het was Dimitrov die deze discussies leidde. In 1935 op het zevende wereldkongres van de Komintern werd de nieuwe lijn van het eenheidsfront ten doop gehouden. Dimitrov hield een lange redevoering over de eenheidsfrontpolitiek en leverde kritiek op de fouten van de duitse kommunisten die het gevaar van het fascisme onderschat hadden. Die fout moest snel hersteld worden. Kommunisten in alle landen moesten van organisatie tot organisatie samen proberen te werken met de sociaal-demokratie. Dit eenheidsfront aan de basis moest de spil vormen van zogenaamde volksfrontregeringen. Die regeringen moesten de burgerlijke democratie tegen aanvallen van binnen en van buiten beschermen. Dat hield o.a. in dat de vaderlandsverdediging die door sociaal-demokratiese partijen al vanaf 1914 in hun vaandel was geschreven nu ook bij de kommunisten op het programma stond. De kommunisten hadden opeens een vaderland gekregen. De eenheidsfrontpolitiek die de kommunistiese partijen in de afzonderlijke landen voerden liep parallel met de russiese staatsbelangen. Lange tijd had Rusland geprobeerd om buiten de strijd tussen de machtsblokken te blijven. Ze beschouwden alle soorten imperialisme als even slecht, de Volkerenbond was een rovershol en de vrede van Versailles een ongelijke vrede. Toen duidelijk bleek dat Duitsland revanche wilde nemen voor de aangedane schande zocht Rusland aansluiting bij Engeland en Frankrijk. In 1934 trad Rusland toe tot de Volkerenbond, wat gelijk ook een erkenning betekende van de vrede van Versailles. In 1935 werd een militair pakt afgesloten tussen de Sovjet-Unie en Frankrijk. Stalin deed toen de mededeling dat de versterking van de franse defensie een goede zaak was. De Sovjet-Unie zocht de kollektieve veiligheid tegen het anti-Komintern-pakt. Ze wilde ook graag een militair akkoord sluiten met Engeland. Maar de engelsen die hoopten het op een akkoordje te kunnen gooien met Hitler. Toen die kollektieve veiligheid op niets uitliep sloot de Sovjet-Unie op het laatste nippertje een non-agressie pakt met Hitler, waarbij Polen in tweeën verdeeld werd. De rest van het verhaal is bekend.

In 1935 werd de nieuwe politieke lijn van het zevende kongres naar huis gebracht door de nederlandse delegatie. Het kongres van de CPH eind 1935 stond in het teken van het op te richten Volksfront voor welvaart, vrede en vrijheid. De naam van de

partij werd veranderd van CPH in CPN. Communistische Partij Nederland klonk natuurlijk veel nederlander. Ook de naam van de krant zou veranderd worden. Tribune herinnerde teveel aan het sektarisch verleden. Het werd Volksdagblad en het zou voortaan geredigeerd worden door Paul de Groot. Ook werden er een groot aantal strijdorganisaties opgegeven, zoals de RVO, de werkelozenkomité's en de hulporganisaties de IRH en de IAH. Andere organisaties werden omgezet in brede massa-organisaties zoals de CJB. De CJB werd opgeheven en daarvoor in de plaats kwam de Nederlandse Jeugd Federatie, een soort linkse AJC, die vooral dansavondjes organiseerde voor de fabrieksjeugd en waarbij de politiek pas op de tweede plaats kwam. Hier in Rotterdam heette de jongerenorganisatie van de CPN in die tijd Raak. Ook in de politieke lijn van de CPN veranderen dingen. De leus Indonesië los van Holland, nu! werd veranderd in Voor een democratisch Indonesië, verbonden met Nederland. De CPN was bezorgd dat Japan Indonesië in zou pikken, als Indonesië onafhankelijk zou worden. Japan was in 1936 toegetreden tot het anti-komintern-pakt. Na het verdrag van München drong de CPN in het parlement aan op versterking van de landsverdediging. Er moest een soort Maginot-linie gebouwd worden net als in de eerste wereldoorlog in Frankrijk om de Duitsers tegen te houden. De CPN wilde kost wat kost samenwerken met de SDAP. Alles wat maar enigszins een belemmering kon zijn voor die samenwerking werd uit de weg geruimd. Kommunistische vakbondsleden beloofden plechtig zich voortaan te zullen gedragen binnen het NVV, de CPN wilde ook wel reclame maken voor het Plan van de Arbeid en met gemeenschappelijke lijsten uitkomen bij de verkiezingen. Op het kongres in 1938 van de CPN is de nieuwe lijn volledig uitgekristalliseerd. In de RAI hingen naast de portretten van Lenin en Stalin portretten van nationale grootheden zoals Vondel, Spinoza, Rembrandt en Hugo de Groot. Naast de rode vlag hing de driekleur. De CPN had z'n revolutionaire verleden afgezworen ten gunste van een huwelijk met de SDAP. Alleen de SDAP kwam in aanmerking voor een eenheidsfront. De SDAP beschikte immers over een massa-aanhang en dat was een interessant arbeidsterrein voor de volksfrontpropaganda van de CPN. Met de RSAP en andere kleinere linkse groepen werd in principe geen eenheid gezocht. De RSAP werd op het CPN-kongres van '38 zelfs nog afgeschilderd als een handlanger van het fascisme en Henk Sneevliet werd een politespion genoemd. En met vijanden werkte je natuurlijk niet samen, die bestreed je tot en met.

Kees

Dimitrov was een heel eenvoudige figuur. Toen ik hem ontmoet heb wist ik helemaal niet dat hij het was. Het was een heel eenvoudige arbeidersjongen, wel glinster-ogen

MATERIAAL VOOR SPREKERS'CURSUS.

1.

Onze sprekers moeten voor alles rekening houden met de politieke zin van de besluiten van ons laatste congres. Deze besluiten stelden twee dingen voorop: namelijk de veranderde situatie in Nederland, het groeiende gevaar van het fascisme, dat een samengaan van alle werkenden tegen het fascisme eist en de verandering in de rijen der sociaal-democratie, waar de wil tot strijd toeneemt.

2.

Daarom is het noodzakelijk, dat onze sprekers een andere manier van agiteren gebruiken, waarmee wij dieper in de massa die tot nog toe niet door ons bereikt werd, maar thans ontvankelijk voor onze politiek wordt, doordringen. De oude wijze van spreken, waarbij in één redevoering de hele internationale en nationale politiek werd behandeld, waarbij vaak de hoofdaandacht aan de sociaal-democratie werd besteed, en waarbij een aantal algemeenheden en cliché-termen diep ingeworteld zijn, moet radicaal worden afgebroken.

3.

Nodig is dat onze sprekers ten eerste hun hoofdaanvallen tegen het fascisme en tegen de Olijvretractie richten en dat dit gedocumenteerd met gegevens en voorbeelden en niet met louter agitatorische frasen geschiedt. Verder is het hierbij noodzakelijk, dat de sprekers veel meer rekening met de plaatselijke omstandigheden houden en niet overal dezelfde redevoering afsteken. Daartoe moeten zij voor de vergadering óverleg met de plaatselijke instanties plegen.

4.

Tegenover de sociaal-democratie moet een geheel andere toon worden aangeslagen, namelijk die van een kameradschappelijke discussie, uitgaande van het gezichtspunt van het eenheidsfront.

Hierbij moet vooral in positieve zin worden gewerkt. Men moet aanhalingen uit de sociaal-democratische pers tegen het fascisme, tegen Oolijn, ten gunste van de Sowjet-Unie, ten gunste van het eenheidsfront in Frankrijk gebruiken, men moet uitspraken van de verschillende sociaal-democratische leiders tegenover elkaar stellen, men moet wijzen op de positieve ontwikkelingen en resultaten die het eenheidsfront bereiken kan en op het negatieve van de politiek, die de wereldwijde van de arbeidersklasse nu handhaaft. Dit alles mag echter niet de hoofdschotel van een redevoering uitmaken.

II.

Verder moet een scherp onderscheid zijn tussen de aanvallen op het fascisme en de reactie en de discussie in de rijen van de arbeidersklasse zelf over de politiek die de arbeidersklasse thans moet toepassen. De rede moet er op worden ingesteld om bij de aanwezige sociaal-democratische en moderne vakverenigingsarbeiders vertrouwen te wekken en hen aan het denken te brengen. Met het geschied tegen sociaal-democratische leiders (sociaal-fascisten, bonzen enz.), moet definitief gebroken worden.

5.

Verder moet in het algemeen onze taal eenvoudiger, minder cliché-bechtig en meer geschikt, ook voor boeren, intellectuele jeugd, confessionele arbeiders worden. Gelet moet worden op wat alle werkenden te zamen bindt. Er moeten geen punten naar voren worden gehaald, die reeds begripen zulke elementen van ons af te stoten (b.v. het go-asienst-vraagstuk tegenover confessionele arbeiders).

6.

Ook bij de opbouw van een rede moet rekening worden gehouden met onze nieuwe politiek. Er moet veel materiaal worden gebreukt over de feiten van de dag. Er moet met aandacht op worden gelet, dat hierdoor een band met het publiek ontstaat. De redevoering moet verschillende hoogtepunten bevatten, waarbij door het gebruiken van schrilte tegenstellingen of zeer treffende vergelijkingen de sterming in de ziel wordt opgevoerd, er geapploudeerd wordt enz. De spreker moet niet op één en dezelfde toon spreken. Hij moet zekere feiten weergeven, maar in zijn commentaar daarop zijn gevoel tot uiting laten komen. Zo mogelijk moet hij ook het wepen van de humor en het sarcasme gebruiken. Al tijd moet hij een bereep doen op de activiteit en de kracht van de arbeiders zelf.

7.

De sprekers moeten rekening houden met de nieuwe wetten die op de sprekeidicten zijn ingevoerd, zij moeten zich van persoonlijke beleedigingen onthouden, zich voor opruiende woorden houden, er blijven middelen genoeg over en duidelijk te maken wat onze politiek is en wat onze doelste lling is. Zvenals middelen en de politiek van de heersende klasse te geselen.

8.

Er moet getracht worden nieuwe sprekers aan te kregen. Niet iedereen kan spreken, dat is zeker, maar het is ook zeker, dat wie enige onbegheeft, het beherrszen van de sprektechniek door oefening moet leren. Daarom is het goed op kleine vergaderingen of eerst een anderen spreker nieuwe sprekers aan te trekken en hun de kans te geven zich te ontwikkelen.

en je kon het wel zien aan wat tie zei. Hij zei niet gek veel, maar wat tie zei was raak.

Was dat op een kongres hier?

Nee, gewoon, we werden illegaal bij elkaar geroepen. Niet alle partijgenoten. Er werden een aantal partijgenoten uitgezocht, meest kaderleden of die een functie hadden. Zo maar, niet per convocatie. "Kees je moet vanavond om 7 uur in de Gouvernestraat zijn". "Waarvoor?" "Dat zal je wel zien." Nou, dan was je als partijgenoot al tevreden. Je ging niet verder vragen. Je begreep dan wel dat er iets aan de hand was. Het was in een heel klein zaaltje van Odeon en het ging over de eenheidspolitiek. Dimitrov was door heel West-Europa gereisd, hij was van het executief-komité, en hij reisde alle partijen af als zo'n besluit genomen was. Er was toen al een hele discussie in de partij gaande. Het feit dat we verkeerd gedacht hebben, is het feit dat we de sociaal-demokraten niet tot bondgenoot gemaakt hebben, om dan later die sociaal-demokraten te overtuigen van ons betere standpunt. We hebben de sociaal-demokraten bevochten, we hebben gezegd: het zijn sociaal-fascisten. En dat is én van de grote fouten geweest. We hebben niet naar Dimitrov geluisterd. Dimitrov was voor mij een figuur met een geweldig helder inzicht.

Was het al te laat toen Dimitrov met die eenheidsfrontpolitiek kwam?

Toen was het al op het uiterste nippertje ja. Het is aan de andere kant ook fout geweest van de sociaal-demokraten en Hitler heeft daar gebruik van gemaakt. Aan de ene kant werd door de sociaal-demokraten Ebert, Noske, daar begon het al mee, de demonstraties van de arbeiders neergeslagen. De arbeiders in de wijken kwamen in verzet. Huurstakingen, ook in Duitsland, en bezettingen, demonstraties in de wijken, Rode Wedding daar werd veel over gepraat, daar is een boek over geschreven. Maar de arbeiders die aan de ene kant revolutionair wilden zijn en waren, die zagen aan de andere kant de grote mannen waar ze vertrouwen in hadden gehad en waar ze op gestemd hadden, andere standpunten innemen. Die wilden hun posities beschermen: hoofdkommissaris van politie, wethouder, minister, kamerzetels enz.

In Duitsland hebben we in wezen de boot gemist omdat we die eenheid niet voor elkaar gekregen hebben.

Zijn er na '33 dingen veranderd binnen de CPH?

Na '33 kwam het vraagstuk van het fascisme duidelijker en dieper binnen de arbeidersbeweging aan de orde. Op de eerste plaats werd besproken: hoe hebben we de strijd tot nu toe gevoerd tegen het fascisme? We zagen hier in Nederland ook heel gevaarlijke tendenzen in de NSB en ook in de christelijke partijen zagen we die verscherping en die reaktionaire ideeën. De vraag wordt gesteld: bestrijden we de fascistten wel op de juiste wijze? De sociaal-demokraten en de vakbond hadden zich altijd fel tegen de kommunistiese beweging gekeerd. Wij maakten de fout om die arbeiders die van die partij lid waren of op die partij stemden te vereenzelvigen met de leiders van die partij. Van die leiders zou je kunnen zeggen dat het halve fascistoide figuren waren, omdat ze al helemaal opgenomen waren in de burgerlijke maatschappij. Het waren handlangers. Maar je kon ze niet allemaal over  en kam scheren. Alles wat met de sociaal-democratie te maken had werd door de kommunisten bestempeld als sociaal-fascisme. Dat was een reactie op de felle aanval van de sociaal-demokraten op de kommunisten. Daardoor stoot je de goeie elementen van je af. Toen Hitler aan de macht was gekomen en Dimitrov dat probleem binnen de Komintern aan de orde stelde, begon de grote campagne vanuit het uitvoerend-komité over de nationale eenheid van de arbeidersklasse. Dimitrov zwengelde de discussie aan over: hoe zit dat nou met die sociaal-demokraten, hoe moeten wij het onderscheid maken, is het niet noodzakelijk om die sociaal-democratische arbeiders van hun leiders los te weken. Dat was een moeilijk vraagstuk, want figuren als Meyer-Sluyser waren jarenlang met hun "Vrijheid, Arbeid, Brood" tegen de kommunisten bezig geweest. Kommunisten waren bandieten, kommunisten waren terroristen, kommunisten waren mensen die buiten de maatschappij stonden. Dan krijg je de moeilijkheid dat je met de man die je gisteren voor fascist uitmaakte vandaag een discussie moest beginnen over: we moeten samen tegen het fascisme knokken. Dat was een discussie binnen de partij die niet eenvoudig was. Het is nooit helemaal tot ontwikkeling gekomen.

Ook onder intellektuelen en kunstenaars was men ongerust over het fascisme. In 1932 is er in Amsterdam een anti-oorlogskongres geweest onder leiding van Henry Barbusse en die heeft een geweldige indruk achtergelaten in de politieke wereld. Op dat kongres waren Barbusse, Gide en allerlei grote duitse schrijvers aanwezig. Ja, die arbeiders en die kunstenaars waren het nou niet direkt met elkaar eens, maar ze zagen het gevaar van het fascisme toch wel. Die discussie werd mede door die figuren ge-

leid, het kwam niet alleen vanuit de partij, maar ook van buiten.

Wat hield de politiek van het eenheidsfront prakties in?

We begrepen wel dat onze politieke theorie over sociaal-demokratie in grote lijnen juist was. Dat heeft het ook bewezen. Enkel het parlementarisme zou niet de uitkomst brengen. Maar omdat je als minderheidsbeweging niet tot je doel kon geraken zonder die massa's, die nog steeds georiënteerd waren op de sociaal-demokratie, konden we dat niet verwaarlozen. We hadden ze nodig. De theorie van Lenin "één stap voorwaarts twee stappen terug", daar over werd heftig gediskussieerd binnen de partij. We deden konsessies aan onze politieke principes om de diskussies met sociaal-demokratiese arbeiders makkelijker te maken.

De kop van het gestencilde "Antifa-front".

Was dat door o.a. de RVO op te heffen?

Ja, de macht van de vakorganisaties verzwakte door de economiese krisis. Die sociaal-demokratiese leiders met hun "Plan van de Arbeid" vertelden dat heel idealisties aan de arbeiders. Maar er kwam prakties gesproken niets uit. Het was een ideaal stellen, maar die arbeiders hadden honger en die stonden met d'r kont in de werkelijkheid. Die wilden wel wat en ze zagen dat de kommunisten een aantal eisen stelden die reeël waren, ook ten opzichte van het fascisme. Dat moesten ze wel toegeven. Als je met die arbeiders diskussieerde en je haalde geen oude tegenstellingen naar boven, door hun kameraadschappelijk te benaderen, dan kon je ze ook in beweging brengen. Je zag in die jaren in Nederland hele grote demonstraties ontstaan, een hele anti-fascistiese beweging ontstaan. Nog niet groot genoeg, maar je zag het zich wel ontwikkelen. De eenheidsfront-gedachte is er voor een hoop mensen en voor mij ook niet helemaal uitgekomen.

Wij gingen die sociaal-demokratiese arbeiders als kameraden bestempelen, ondanks dat die sociaal-demokratiese leiders ons bleven bestrijden met hun Vrijheid, Arbeid, Brood-krant. Die krant kwam met duizenden de straat op, die was heel laag in prijs. Die kwam onder de massa. Vanuit technies-propagandisties oogpunt was het voor hun kant een goed ding. Erg scherp, maar niet alleen scherp tegen Mussert, maar ook scherp tegen de kommunisten. Het werd op één vlak getrokken, fascisme en kommuniste dat was één.

Zijn er een hoop arbeiders weggegaan toen organisaties als het Werkelozen Strijd Comité, de Rode Vakbonds Oppositie en Rode Hulp opgeheven werden?

Nee, want dat begrip "eenheid", dat leefde wel bij de arbeiders. De arbeidersbeweging was uit een periode gekomen waarin de sociaal-demokratie een geweldige betekenis had binnen de officiële organen. Zowel in de gemeenteraden, als in de provinciale staten, als in het parlement, daar zag je ze altijd optreden. In de pers werd gesteld: dát zijn de socialisten. Het typiese was dat de reaktie de sociaal-demokratie altijd heel scherp aanviel. Dus die arbeiders zagen in die sociaal-demokratiese leiders toch nog wel "de socialisten", de "strijders". Dat was een grote moeilijkheid om die arbeiders te overtuigen. Dat gold naar twee zijden. Aan de andere kant was het voor de kommunisten een moeilijke zaak om de arbeiders die eenmaal in beweging en overtuigd waren te laten samenwerken met sociaal-demokraten. Op bepaalde momenten kon je het gevoel snijden. Het gevoel van: we zijn toch allen één, als er een grote demonstratie of aktie was. Maar als de aktie afgelopen was dan stonden we weer te bekvechten aan de stempellokalen over de principiële tegenstellingen die we hadden. Die tegenstellingen

werden door de leidende reaktionaire figuren aangezwengeld. In de jaren dertig was er een demonstratie van de sociaal-demokraten en die ging door de arbeiderswijken heen, ook door de Oleanderstraat. Dat was in 1934 tijdens de huurstakingen. Die sociaal-demokraten trokken door dat kommunistiese bolwerk. Er waren toen een aantal van die figuren en die zijn op het dak geklommen, die hebben die demonstratie bekogeld met stenen. Dat is door die sociaal-demokraten wekenlang, maandenlang uitgespeeld tot en met. "Ze praten over eenheid, maar ze bekogelen ons met stenen en ze vernielen ons." De vraag is of dat een bepaalde provokatie is geweest, want de man waarvan ik weet dat hij het gedaan heeft, daarvan bleek achteraf dat hij lid geworden was van de NSB. Ik heb dat moeten onderzoeken omdat ik in de beveiliging zat van de CPH. De eenheidsfront politiek heeft gefaald. De macht van het fascisme is te laat onderkend. Het gevaar van het fascisme werd pas duidelijk na 1933, toen de konsentratiekampen verschenen. Dat had z'n weerslag binnen de kommunistiese beweging. Die mensen die aan de rand stonden, kregen de angst en de vertwijfeling over zich heen. Die werden minder actief van: "Ik bemoei me er niet meer mee". Toen zag je de terugslag. Aan de ene kant een grotere aktiviteit en meer toewerken naar de illegaliteit, aan de andere kant mensen die afhaakten. Die eenheidsfront taktiek was volgens mij volkomen juist, maar te laat ingezet.

Aan de winkeliers.

Buurtbesseners.
 Wij komen met een ernstig woord tot U en vragen daar voor een oogeblik Uwe aandacht.
 In deze tijd van economische ontroddering, waar door vooral depositie van de middenstand zeer ernstig is, komen vele vogels van verschillende pluimzwaai tot U.
 Allen beleven U een gelukzaligheid, er zijn er die vooral allerlei bel ofte doen, die een mensch, die in moeilijkheden zit doet watertanden.
 Buurtgenooten die niet zeer voorzichtig zijn met deze zaken, vrienden, want in de meest gewone dagelijkse dingen toonen zij reeds dat zij vijanden zijn.
 Winkelier, handelsdrijvendmiddenstand, wij herinneren U er aan dat reeds twee weken op Zaterdag de N.S.B. hier in een uitgesproken arbeidersbuurt komt colporteren met haar schanddebatuur.
 Wat gebeurt er nu bij hebt dit reeds twee keer kunnen constatoeren dat de gehele buurt in rep en roer is om dit op Zaterdag Uw beste dag.
 Zoo zijn eigenlijk de menschen die besoren vrienden tot zijn van de gedrukte middenstand.
 Leugen en nog eens leugen.
 Vraagt U eens af Buurtgenooten hebt bij in al die jaren ooit last gehad van de arbeiders.
 Integendeel. Toen het kapitalistisch wanbehoer niet zoo erg was, toen de crisis niet in deze omvang reeds hebt bij zaken kunnen doen, verkoekt bij, leefde bij met de duizenden arbeiders hier in de buurt.
 De arbeiders hier werden geprovoceerd door de colportage van de nationaal socialist.
 Zij weten dat de overwinning van het fascistische betoekent.
 Bloedige onderdrukking, rassa ontzag uit de bedrijven vorders verlagening van de stenen, arbeid in de slavenkampen voor twee of drie gulden per week.
 Kunt bij dan verkoopen, kunt bij dan leven winkeliers.
 Weest voorzichtig, want in het fascistisch Duitschland is de middenstand niet geholpen dit kan niet bij een steeds stijgende werkloosheid.
 In fascistisch Duitschland zijn de warenhuizen niet gesloten maar kroeg niet zelfs staatsstom.
 In Hitler Duitschland wordt de rationalisatie steeds vorder opgevoerd.
 I. Hitler Duitschland let wel op zijn alle middenstands strijdbonden onbevredigd opheven, toen zij aan hun eischen herinnerden.
 Ziet bij buurtgenooten wat dit voor vrienden zijn. U verkoopdagen onmogelijk maken en later als zij reukten overvinnen Uw positie nog meer verslechteren, omdat zij de knechten zijn van de grootkapitalisten.
 Winkeliers zegt dat deze provocateurs, dat deze broedroovers van U niet zeer hier mogen verschijnen.
 Protesteert er tegen dat U Zaterdag door fascistien kapot gaat.
 Steunt de eischen van de arbeiders zeg met de loon en stuurverlaging zij helpen mede de koopkracht te doen dalen.
 De arbeiders zijn Uw vijanden niet, zij zijn de grootste consumenten.
 Weg met de nationaal socialist, vormt het front van arbeiders en winkelier.
 Steunt de Anti-fascistische Strijdbond.

Strijdbond tegen Fascisme Afd. Rotterdam.

WAARSCHUWING!

Zwart en Bruinhemden willen het defilé van 2 Augustus tot een Openlijk Fascistische Propaganda maken.

FASCISME en ORANJE beteekenen beide Kapitalistische uitbuiting!

Demonstreert uw afschuw tegen Fascisme en strijdt tegen het kapitalistische uitbuitings systeem.

STRIJDBOND TEGEN HET FASCISME

GROOTE OPENBARE VERGADERING OP ZATERDAG 13 NOV. des vonds 8 uur in het

VERVOORLOOPLAAL

Onlosworp: Het proces van de ruiters der Zeven Provinciën Het rijksdagbrand-proces en de Fascistische Hitler verkiezingen in Duitschland.
 Sprekers: Mr. van't Hoff Stolk en Broemert.

Kaarten in voorverkoop verkrijgbaar aan alle stempellokalen en bij de bekende adressen.

ontree 10 cts.

Uerklooren 5 cts.

Anti-fascistische propaganda van de CPH.

Jan van Leyden

We hebben ook de Dimitrov-boys gehad. Dat werd vanuit de soos van het Werkelose Strijd Comité georganiseerd. We hadden een voetbalelftalietje. Dat werd georganiseerd door de kommunistiese partij. Ze wilden cellen bouwen in de SDAP, je eigen daar tussen zien te voegen op de één of andere manier. Dan een beetje praten en discussiëren, zodat er een discussie tot stand kwam tussen de SDAP en de CPH. Dan had je de NASB, de Nederlandse Arbeiders Sport Bond, daar speelden al die ploegen in van de SDAP. Wij hadden ook een voetbalploeg opgericht en we hadden ons de naam gegeven van Dimitrov-boys. Dimitrov was die man, die met de Rijksdagbrand ook verhoord is geworden, gelijk met die Van der Lubbe. Dimitrov hebben ze uiteindelijk niet kunnen pakken, ze hebben hem vrij moeten laten omdat er geen bewijzen waren. Maar ja, die man

was goed van de tongriem gesneden en die Van der Lubbe niet. Dus hebben we ons de Dimitrov-boys genoemd en zijn we in de NASB gaan voetballen. Wij voetbalden dan in de NASB tegen de ploegen uit de SDAP. Dat was meer uit propaganda oogpunt dat je met elkaar kon praten. De partij wilde dan hebben dat je je eigen daar tussen werkte en dan kwamen er van zelf diskussies op gang om een beetje tot elkaar te komen. We noemden dat cellen bouwen in de SDAP. We hebben een paar jaar in die NASB gevoetbald. Maar ja, van diskussie is er nooit wat gekomen, je weet hoe het gaat met voetballen. Je gaat je eigen wassen, je gaat je verkleeden en je gaat weer weg.

Met Pinksteren, toen was ik een jaar of negentien, twintig, hebben we in Amsterdam een hele landelijke partijdag gehad van al die voetbalverenigingen. Uit Groningen, Overijssel, Limburg enz. Daar zijn we naar toe gegaan en daar hebben we 2 dagen achter mekaar gevoetbald, tegen al die ploegen die ook kommunisties waren. We hebben toen geslapen in Amsterdam. Ik zal die naam nooit vergeten, dat was in de Montelbaanstraat. Dan moest je overvaren over het IJ en dan kwam je in de Montelbaanstraat, daar kon je 's nachts slapen en dat kostte 35 cent per nacht en dan kreeg je 's ochtends nog een boterham met een koppie thee erbij. Wij heetten dan de Dimitrov-boys maar hoe die andere ploegen heetten dat ben ik vergeten, dat rijmt er nog op ook trouwens. Je had daar allemaal dezelfde gedachten, dus diskussiëren was er niet bij. Het was gewoon een happening van al die kommunistiese ploegen uit heel Nederland. Was dat niet van de NASB?

Nee, dat was origineel van de CPH uitgegaan. Ze hadden daar een terrein afgehuurd. Dat was nog een slecht veld ook, want je moest tegen een holletje op spelen. Na de rust gingen we de hol af, voor de rust moest je tegen de hol op spelen. Het was allemaal een beetje armoedig. In Rotterdam speelden we gewoon in de NASB. Toevallig hadden we een goeie ploeg. We waren de beste ploeg van de NASB. We hebben destijds nog een eerste prijs gewonnen ook, een beker.

Kees

Wat deed de CPH tegen het fascisme?

Er werd toendertijd veel meer literatuur onder de arbeiders verspreid, je kan rustig zeggen dat er elke 14 dagen een brochure of een vlugschrift van de CPH verscheen. Toen werden ook bij Pegasus boeken verkocht over Leninisme, over Stalinisme en over allerlei onderdelen van het Marxisme. De hele Lenin-bibliotheek werd toen uitgegeven voor een prikkie.

Dat waren de klassieken die verspreid werden, maar daar mee houdt je het fascisme natuurlijk niet tegen.

Net wat ik zeg, in die werkelozenbladen werd tegen het fascisme geschreven, in die vlugschriften werd over het fascisme geschreven. Er werd ook hier een Rood Frontstrijders Bond opgericht. Er werden hier lezingen gehouden, ik weet zelfs een voorbeeld dat was dominee Börger, dat was een hegeliaan, die een debat heeft gehad. Dat is het enige debat geweest wat Mussert ooit hier in Rotterdam heeft gehad. Dat was een dominee, dat was geen kommunist, maar hij was toch een geweldige anti-fascist. Hij heeft toen de vloer met Mussert aangeveegd.

We hadden toendertijd speerpunten in alle mogelijke organisaties en binnen alle mogelijke bewegingen.

Waren er ook anti-fascistiese akties?

Ja, in de eerste plaats aan de stempellokalen. En als er gekolporteerd werd door de NSB'ers werd dat tegengegaan. Als er vergaderingen waren dan gingen we altijd proberen te diskussiëren. Wij stonden op het standpunt van het diskussiëren. Kijk, de Duitsers zeiden: neerslaan. Wij hebben bij de stempellokalen altijd gediskussieerd met die NSB'ers. Ondanks dat ik een beetje op het standpunt stond van: ram ze maar in elkaar. Ik was altijd de anarchist in de partij. Ik was altijd de rebel.

Waren er ook anti-fascistiese knokploegen?

Ja, de Rood Frontstrijders Bond, dat waren de mensen die aanwezig waren bij die verkopingen. Dat waren de mensen die inderdaad opgeroepen konden worden. Fascisten hadden de gewoonte om in bepaalde wijken, zoals hier de Walravenbuurt en de Oleanderbuurt, ineens met een grote groep te komen. Dan kwamen ze met auto's, bestelwagentjes en een vrachtauto zo'n wijk in. Daar werden ze afgezet en dan gingen ze kolporteren, bv. de Bezemklup. En dan hadden wij daar tegenover dat we die mensen altijd konden bereiken om ze de wijk uit te drijven, dat deden we wel. Een ander geval, wat minder bekend is: er was een scheepvaartlijn die moest hier in de haven gelost worden, dat waren Felz-schepen, Rijn-Felz. Die moesten hier in de haven gelost worden maar die werden niet gelost als de hakenkruisvlag niet van de schepen afging. Aan boord van die Felz-schepen waren ook tamelijk veel anti-fascisten. Er is een staking geweest

Bertus Schmidt

In die tijd is de antifa opgezet door de CPN omdat die roodfrontstrijders eigenlijk niet meer konden funktionieren, dat kon alleen als ze een uniform hadden en konden marcheren maar dat was allemaal van de baan.

Kwam dat door het uniformverbod?

Dat kwam later dat uniformverbod. Ik geloof dat de antifa uit '35, '36 is. Het was een poging om weer een soort anti-fascistische klup van de grond te krijgen. Bedoeling was eigenlijk om daar mensen in te krijgen die buiten de CPN stonden. De mensen in de partij die wisten het allemaal wel, die hoefden je niet nog een speciaal in een antifa te organiseren. Bovendien werd er kontributie gevraagd dus je kon niet van te veel partijtjes of verenigingen lid zijn. De antifa was een poging om wat van de grond te krijgen. Dat lukte een poosje en dan verwatert het weer. Het is nooit blijf.

Was dat breder opgezet dan de RFB, ging dat meer om scholing?

Nee, het ging meer om aktie. Nou ja, wat is aktie? Vergaderingen houden, daar kwam het wel op neer. Het werd altijd wel een beetje op gang gehouden maar je had eigenlijk geen mankracht genoeg. Er moesten altijd weer partijgenoten aangewezen worden die dat moesten organiseren. Zoals ze tegen mij zeiden in '39: "Zeg, kun jij niet een anti-duurte komité maken?" "Een anti-duurte komité?" "Ja, dat had je in de Eerste Wereldoorlog ook" "Maar we zitten nou niet in de Eerste Wereldoorlog, maar voor de Tweede" "Ja, maar nou gaan de mensen hamsteren, we moeten daar wat tegen doen, het moet eerlijker verdeeld worden en er moet een distributiesysteem komen". Maar geen hond had daar belangstelling voor, de tijden veranderen, de toestanden veranderen. In de Eerste Wereldoorlog lag dat volkomen anders.

Ik ben er wel ingestapt en ik heb met wat oudere partijgenoten wat vergaderingen gehouden, maar er kwam geen kip. Het waren altijd de vaste jongens die kwamen, daar had je ook niks aan. Je bleef altijd in zo'n groepje zitten, werkelijke massa-bewegingen zijn er wel maar ze zijn nooit blijvend. Die komen op als een ketel die aan de kook gaat en als de kook er af is dan valt het weer terug.

De RSP heeft toen de Antifo opgezet.

Dat weet ik niet, daar kan ik mij niks van herinneren.

Is er samenwerking geweest tussen de Antifa en de Antifo?

Daar kan ik mij niets van herinneren, bovendien waren wij niet zo erg op samenwerking met het NAS en de RSAP. Want dat was een trotskistische beweging in onze ogen, daar keek je helemaal niet naar, dat bestreed je alleen maar. Dat was typies de arbeidersbeweging, dat elkaar bestrijden. Een heel groot kwaad vind ik waar we ook nooit van af zullen komen.

NIET LINKS, NIET RECHTS

Jan van Leyden

Hadden jullie last van fascistten in Crooswijk?

Nou nee, er waren niet veel fascistten in Crooswijk. Ze waren wel aan het debateren over het nazisme. Mensen waren niet genoeg ingelicht, ze hadden nooit gedacht dat het nazisme van dien aard was dat het een wereldoorlog zou ontketenen. Maar daar werd wel in '33/'34 dik over gediskussieerd door de CPH en door anderen. Die SDAP'ers wouen er nog helemaal niet aan geloven. Als een kommunist vertelde dat je uit moest kijken, dat je eerdaags die moffen in je huis had, dan geloofden ze daar helemaal niet in.

De eenheidsfronterij van de CPN werd een volslagen mislukking. De SDAP toonde niet de minste belangstelling voor de avances van de CPN. Voor haar was de CPN een oninteressante bondgenoot, omdat ze zo klein was en er daarom toch nooit een parlementaire meerderheid mee te behalen viel. Bovendien was ze een gevaarlijke bondgenoot. De CPN zou de katholieke arbeiders en de middengroepen alleen maar van de SDAP vervreemden. Daarbij kwam dat de SDAP het eenheidsfrontgegoochel van de CPN voornamelijk zag als een taktiese zet om de arbeidersaanhang van de SDAP weg te lokken, een voortzetting van de oude taktiek in een nieuw jasje.

Natuurlijk de SDAP was wel anti-fascisties, maar tegelijkertijd ook fèl anti-kommunisties. In 1933 richtten de SDAP en het NVV een Bureau van Aktie en Propaganda tegen Fascisme èn Communisme op, kortweg Buracprop. Onder redaktie van Meyer-Sluyser werd een kolportageblad, Vrijheid, Arbeid, Brood in elkaar gedraaid. Dat blad wist een oplage te bereiken van 100.000 exemplaren. Het was een soort boulevard-blad, goed geïllustreerd, vol met allerlei schandaaltjes èn goedkoop. Het Buracprop organiseerde spreekbeurten door het hele land over de wantoestanden in Duitsland en de Sovjet-Unie. In de voorstelling van de Buracprop werd de democratie door ekstreem rechts en

links bedreigd.

Vanaf 1934 werd door de SDAP een wetenschappelijk bureau ingesteld om een plan te ontwerpen "om de overgang naar het socialisme op gang te brengen." Van deze doelstelling zou niet veel meer overblijven. Na lang studeren rolde het Plan van de Arbeid eruit. Dat plan was in feite afgekeken werk. In België had de sociaal-demokraat Hendrik de Man ook al zo'n plan gepresenteerd, om de crisis te bestrijden. Ten grondslag aan het plan lag het idee dat de SDAP de werkelozen iets te bieden moest hebben, wilden ze niet in het moeras van de kommunistiese beïnvloeding wegzakken. Het Plan van de Arbeid moest de ekonomie weer oppeppen door de invoering van een soort staatskapitalisme. Het plan vertoonde korporatistische trekjes. Verschillende bedrijfstakken moesten in produktieschappen ondergebracht worden, geleid door raden waarin kapitaal, arbeid, konsumenten en het staatsbelang vertegenwoordigd waren. De staat moest toezicht houden op het geheel. De ekonomie moest op gang gebracht worden door koopkrachtinjecties van 200 miljoen per jaar en dat drie jaar lang. Als de arbeiders weer meer konden kopen dan zouden er weer meer nieuwe bedrijven komen om aan die vraag te voldoen. De propagandakampagne rond het plan was reusachtig. De campagne werd geleid door het Buracprop en de kolommen van Vrijheid, Arbeid en Brood lichtten het plan toe. Er werden 180.000 brochures verkocht en speciale folders onder boeren en winkeliers verspreid. Ook de CPN zag wel wat in bepaalde onderdelen van het plan, maar samenwerking met de CPN werd in beginsel afgewezen. De nederlandse sociaal-demokratie stond aan de uiterst rechtse zijde in de socialistiese internationale. Koos Vorrink, de nieuwe voorzitter van de SDAP, was een echte kommunistenvreter. De SDAP had de pech dat de regering en het bedrijfsleven niks van het plan wilde weten. Het werd Vorrink en Albeda zelfs verboden om over het plan te spreken over de radio. Het plan stierf een stille dood. De verdere aanpassing van de SDAP, haar trouw aan het parlement en haar positieve houding t.o.v. het vorstenhuis maakte haar rijp voor regeringsdeelname. Eind 1939 was het zo ver. De Geer nam in zijn nationale kabinet twee sociaal-demokraten op.

SDAP-affiesje tegen de NSB en de CPH. Daarnaast een houtsnede van Gerd Arntz over het Plan van de Arbeid.

Kees

Je had het blad "Vrijheid, Arbeid, Brood" dat zich ook tegen de kommunisten keerde, maar in ieder geval ook nog tegen de NSB. Binnen de SDAP werd tegen de NSB en het fascisme natuurlijk wel heel scherp opgetreden. Het blad werd geleid door Meyer-Sluyser, hij had een groep mensen om zich heen verzameld die zich voornamelijk bezighielden met het bestrijden van het kommunisme. Mussert werd afgeschilderd als het mannetje dat met zijn tante getrouwd was, simpel, akelig ingenieurtje. Nou had die

vent alles tegen, het was een klein mannetje, een burgerlijk typetje, geen leiders-type en daar maakte de SDAP gebruik van. Wat hebben die sociaal-demokraten gedaan, die hebben in het blad "Vrijheid, Arbeid, Brood" die figuur als het ware gemystificeerd, belachelijk gemaakt, onderschat. Niet gezien dat Deterding en Van Beuningen op een bepaald moment zouden toeslaan en hun miljoenen er in zouden steken. Niet gezien de rol van de kerk. De ideologie van het fascisme is op de universiteit van Nijmegen ontstaan. Mussert werd door dominee Geelkerken ondersteund in zijn ideologie, die onderbouwde die frases.

TEGEN OORLOG EN FASCISME

Anti-fascistische propagandakar van de RSAP in Rotterdam.

De RSP en later de RSAP was natuurlijk in geen geval een handlanger van het fascisme zoals de CPH iedereen wilde laten geloven. En Sneevliet was ook geen politie-spion. De RSP was een arbeiderspartij en fel anti-fascisties. Al heel vroeg had de RSP het gevaar van het fascisme in de gaten. In 1932 nodigt de RSP de OSP uit om samen te werken tegen oorlog en fascisme. Op 8 juli 1932 komt het Comité tegen Oorlog en Fascisme tot stand, kortweg Antifo. De organisaties die er zich bij aansloten waren: OSP, RSP, NAS, RJB, de Bond van Anarcho Socialisten, de NAS-vrouwenbond, de Perhimpoean Indonesia en later de IAMV, de Vrije Socialistiese Vereniging en het Socialisties Jeugd Verbond van de OSP. De CPH draaide zich er uit en de SDAP en het NVV lieten niets van zich horen. Het Antifo was een poging om tot een eenheidsfront van de arbeiders en hun linkse organisaties te komen. Dat mislukte omdat de grootste organisaties buiten het comité bleven staan en liever iets voor hun zelf begonnen. En omdat de OSP de Antifo voor zichzelf opeiste. 1 februari 1933 één dag na het aan de macht komen van Hitler trok de OSP zich terug uit het Antifo en beschouwde het comité als opgeheven.

Het Antifo is actief geweest in de campagne om de opstandelingen van de Zeven Provinciën en Henk Sneevliet vrij te krijgen. Ze organiseerde protestvergaderingen o.a. in Amsterdam. De voortzetting van Antifo wordt het Comité van Verweer tegen Reactie, Fascisme en Oorlog. In dat Comité zitten ongeveer dezelfde organisaties. Na de koerswijziging van de CPH deed de CPH een oproep om tot eenheid van actie te komen. In Rotterdam waren toen 16 organisaties rond de tafel gekomen. Het kwam echter tot een breuk toen de CPH de ondersteuning van de vredespolitiek van de Sovjet-Unie er bij sleepte. Die politiek diende er volgens de RSAP alleen maar toe om door middel van toetreding tot de Volkerenbond en allerlei militaire verdragen de russiese positie tegenover nazi-Duitsland te versterken. Dit meningsverschil werd verder uitgesponnen op een debatvergadering tussen Sneevliet en de Groot. Sneevliet vond dat er in Nederland meer dan genoeg te doen was om tot een eenheidsfront te komen. De RSP wilde met iedere linkse organisatie samenwerken zonder voorwaarde vooraf. De CPH maakte dat

volgens haar onmogelijk door de verdediging van de Sovjet-Unie er door te rammen. Andersom verweet de CPH dat de RSP alleen maar over binnenlandse aangelegenheden en Colijn sprak en het fascisme uit het oog verloor. Daarbij kwam dat de CPH eigenlijk neerkeek op al die kleine organisatietjes en liever met de grote SDAP in zee wilde gaan. De RSP wilde daarentegen een echt links eenheidsfront, desnoods zonder de roze SDAP. En zodoende kwam er niks van terecht en bleef de verdeeldheid bestaan.

Comité Anti-Fascisme en Oorlog (Antifo)

Het hier bovengenoemde comité is op Vrijdag 8 dezer definitief tot stand gekomen uit de navolgende organisaties: N.A.S., O.S.P., R.S.P., Bond van Anarcho-Socialisten, Perhimpunan Indonesia, N.A.S.-Vrouwenbond en Rev. Jeugdbond. Daarmee is een belangrijke stap gezet in de richting van de vorming van een strijdfrent der arbeiders tegen het fascisme en het oorlogsgevaar.

De samenwerkende organisaties hebben voorop gesteld, dat jegens elkander loyaliteit zou worden betracht, terwijl elks karakter in de samenwerking behouden blijft. Bovendien is nadrukkelijk uitgesproken, dat de verkregen samenwerking dienstbaar zou worden gemaakt aan de ontplooiing van zoo krachtig mogelijke buitenparlementaire aktie, onder uitschakeling van de kwestie van al dan niet deelnemen aan de verkiezingen.

Aan de beraadslagingen, die tot de oprichting van het Comité hebben gevoerd, is deelgenomen door vertegenwoordigers van de I.A.M.V. en het N.S.V., welke organisaties met den Bond van Anarcho-Socialisten het Ned. Ant. Mil. Bureau vormden. Op grond van het feit, dat het N.S.V. in de derde vergadering met de mededeeling kwam, dat deze organisatie met de in het Comité vertegenwoordigde organisaties niet kon samenwerken, terwijl de Bond van Anarcho-Socialisten nadrukkelijk verklaarde wel mede te zullen doen, werd het N.A.M.B. als zoodanig niet in het Comité vertegenwoordigd en besloten de vertegenwoordigers van de I.A.M.V. de aansluiting in hun Hoofdbestuur opnieuw in bespreking te brengen. S.D.A.P. en N.V.V., hoewel uitgenoodigd, schitterden door afwezigheid. De C. P. stelde een bespreking van het Comité met haar aan de orde over de kwestie van het Wereldcongres tegen den oorlog, dat voorbereid wordt door de officieele communistische beweging. De aanwezige organisaties zagen in dit optreden van de C.P. niets anders dan een verkapte weigering tot aansluiting bij het Comité, gaven per prief van die opvatting blijk en lieten aan de C.P. alsnog de mogelijkheid zich bij het Comité te voegen.

H. SNEEVLIET, Secretaris, Brederodestr. 17, A'dam (W.)

Verslag van de oprichtingsvergadering van Antifo, een initiatief van de RSP. Daarnaast een affiesje van de opvolger van Antifo: het Comité van Verweer.

Tinus en Henny de Winter

Tinus: Sneevliet heeft nog eens een keer een discussiebijeenkomst gehad met Jan Baars van de Algemene Nederlandse Fascisten Bond, dat was op 22 januari 1934 in 2 zalen van Bellevue in Amsterdam. Het was om de zaak van het anti-fascisme warm te krijgen bij de mensen. En die Baars heeft nog eens een keer in een interview gezegd in de NRC dat hij wat debatteren betreft nog iets geleerd had van Sneevliet. Wat je onder de aandacht kan brengen van mensen dat zijn dingen zoals: dat de oorlog al bezig is, althans de voorbereidingen ervoor en dat het fascisme een exponent is van het kapitalisme. Dan kan je erop wijzen dat het fascisme overal kan ontstaan, omdat het te maken heeft met kapitalisme, de maatschappelijke samenstelling waarin je leeft. Je kan vergaderingen en kursussen beleggen, maar het grootste gemak is geld hebben en daar een zo ruim mogelijke propaganda mee maken.

Henny: We hadden ook akties. Die Van Dalsem speelde Hitler in een anti-fascisties toneelstuk, dat was op de Kruiskade. Daar kwamen die fascistten op af en dat is toen een hele grote rel geweest. Het toneelstuk heette "De Hel" en daar protesteerde de NSB tegen. Dan kwamen wij ook en dan werd het buiten knokken terwijl het binnen gewoon doorging.

OVERLOPERS

Bertus Schmidt

Er zijn in die tijd ook mensen van de CPH naar de NSB gegaan. Dat is niet in die mate gebeurd dat je kan zeggen dat ze in tientallen weg zijn gelopen. Er is een enkele geweest zoals die Cees Frenay. Ja, dat was geen beste. Dat was een hele grote vent, een stierachtige vent. Hij kwam uit Schiedam. Hij had een hele grote bek en weinig bagage. Toen hij is overgesprongen naar de NSB hebben we daar helemaal geen spijt van gehad.

Na de overwinning van Hitler in Duitsland en de snelle groei van de NSB hier te lande, verkeerde de linkse beweging in een shocktoestand. Er werd heftig gediskussieerd over de noodzaak van eenheid. Nieuwe mensen traden toe om de strijd te versterken, maar er waren er ook die zich afkeerden van de politiek als te gevaarlijk. En er was tenslotte een klein aantal die de overstap maakte naar de tegenpartij, de NSB. Namen die hier in Rotterdam regelmatig worden genoemd zijn die van Cees Frenay en Gerrit van Burink, twee beroepsrevolutionairen die allebei jarenlang actief waren in de kommunistiese partij en die allebei lid van de NSB zijn geworden. Naast deze kopstukken zijn er ook wel gewone leden overgelopen naar de NSB. Het betrof hier geen hele afdelingen zoals in Duitsland, maar individuele leden. Velen daarvan dachten dat het met de NSB sneller zou gaan. De NSB deed zich immers anti-burgerlijk voor en zei: dat ze het goed meende met de arbeiders. Ze hebben zich in de luren laten leggen door het zogenaamde socialisme van de NSB. Velen wilden misschien ook eens een keertje aan de kant van de sterkste staan, na jarenlang door allerlei autoriteiten in de grond gestampt te zijn. Daarbij kwam dat de NSB ook ècht wat te bieden had en de kommunistiese partij niet. De NSB kon door haar konnekties met de middenstand uitdelen: soep, maaltijden, brood en kolen.

Het meer geschoolde kader werd gelijk door de NSB ingeschakeld als propagandist. Frenay zou in '34 in de Indiese buurt in Amsterdam op een NSB vergadering spreken en Van Burink kreeg van de NSB de post van voedselkommissaris aangeboden. Er waren ook kommunisten die regelrecht gekocht werden en verraderswerk hebben verricht, zoals Arie Fey. Deze ex-kommunist verschaftte de nazies inlichtingen over de sabotagegroep van Joop Schaap. Velen zijn in de NSB ook bedrogen uitgekomen. Met de NSB zou het ook niks worden.

Twee anti-fascistische affiesjes van de OSP en de voorkant van "De Rode Duivel", blad van de RSAP in Rotterdam.

Kees

Hoe is de overgang van CPH'ers naar de NSB te verklaren?

Ja, dat is voor mij natuurlijk ook een probleem.

Je had bijvoorbeeld Cees Frenay.

Ja Frenay. Dat was een heel typies figuur. Frenay, ik heb er altijd mee te doen gehad. Daarbij al, de achtergrond van Frenay was niet zo denderend. Het was een arbeider die uit een woonwagenkamp kwam, dus, daar zeg ik niks minderwaardigs mee, maar zijn ontwikkeling, zijn principiële ontwikkeling... Geen literatuur, geen eigen kultuur hadden ze, geen proletariëse kultuur. Het was ook geen arbeider, hij hoorde er wel in principe toe, maar hij was het niet, hij had niet in de fabriek gestaan. Ik heb die ontwikkeling van Frenay en van de hele familie Frenay gezien. Hij is later ook naar de NSB toegegaan. Daarbij, en dan krijg je het al, Frenay was een hele grote vent, een brutale kerel. Voor vrouwen zeer interessant, voor een bepaald soort vrouwen. Het was een seksbom die Frenay, temperamentvol. En hij is door vrouwen naar de klote geholpen. Dat wil zeggen, in de vergaderingen kwamen er vrouwen naar hem toe,

mers van Links Richten en Links Front, het bruinboek, gedichten, pamfletten, knipsels en fotomontages een tentoonstelling ingericht. Ze kregen daarbij hulp van de IRH en de letterkundige Reinier Sterkenburg. De tentoonstelling duurde een maand en werd door maar 500 mensen bezocht, de zaalhuur kon niet eens betaald worden.

Maar het fascisme werd niet alleen met pen en penseel bestreden. Er waren ook debatvergaderingen, wat heel normaal was voor die tijd. Bekende sprekers als Constandse, Sneevliet en hier in Rotterdam de hegeliaan Börger daagden de fascistten uit tot een woordenduel om het zo te ontmaskeren voor het publiek. Omgekeerd gingen linkse groepen ook naar NSB vergaderingen om daar te kolporteren of de zaak te verstoren. Ook werd er natuurlijk driftig gekalkt en geplakt. In Rotterdam bv. hebben mensen het japanees konsulaat rood geschilderd. Bij dit soort acties ging het vooral om de publiciteit. Maar er werd ook gesaboteerd en dat moest natuurlijk in het diepste geheim gebeuren.

Bertus Schmidt

Zijn er in Rotterdam anti-fascistische tentoonstellingen geweest?

Ja, er zijn er verscheidenen geweest, We hebben ze in het MAS ook gehad. Schilders als Chris Beekman enzo. Er waren wel wat kunstenaars die geëngageerd waren en dan natuurlijk sociaalbewogen kunst maakten. Dat heeft altijd in het verdomhoekje gezeten, maar het kan soms verdomd goed zijn. Ik denk altijd maar aan Masereel, Masereel is enorm. En dan Käthe Kollwitz natuurlijk.

We hebben een paar tentoonstellingen georganiseerd. Die werden in het MAS gehouden, dan werd de zaak uitgeruimd en dan werden er stellingen gemaakt en daar kwamen die dingen dan te hangen. Die waren zuiver anti-fascistische.

Werd dat ook bezocht?

Ja er kwamen altijd wel mensen. Maar natuurlijk geen drommen, geen duizenden. Je bleef natuurlijk altijd in een bepaalde groep zitten. Omdat, laten we zeggen 90% van de nederlandse bevolking daar geen belangstelling voor had. Die keken wel hoe het zou aflopen, wisten zij veel. En je stond natuurlijk elke dag onder het kruisvuur van anti-kommunistiese en anti-socialistiese propaganda.

De nazies kregen de kans om de propagandafilm "Morgenrood" in Luxor te draaien. Protesten hadden niet geholpen, reden voor ons om er iets tegen te doen. We hadden de demonstratie goed voorbereid. Met onze zakken vol stinkbommen kochten we een toegangsbewijs en namen plaats in de bioscoop. Eén partij-genoot meldde dat hij een aparte verrassing bij zich had, maar hij wilde niet zeggen welke. De film begon te draaien en in het donker van de zaal wachtten wij onze kans af. Plotseling stond één van ons op, we waren met een mannetje of tien, en schreeuwden: weg met het fascisme. De direktie van Luxor scheen echter lucht van de demonstratie te hebben gekregen. Het licht floepte aan en van alle kanten schoten rechercheurs toe om de onverlaat de zaal uit te werken. Toen het licht weer uitging en de film verder draaide, deed nummer twee zijn mond open. En opnieuw kwamen de rechercheurs in aktie. Intussen gooiden wij links en rechts onze stinkbommen, zodat het na een poosje niet te harden was en iedereen naar zijn zakdoek greep. De partijgenoot met de speciale ver-

NATIONAAL FASCISME IN ROTTERDAM.

Eenheidsfront van gedemoraliseerde intellectueelen en gedropen kruideniers

(Arcor). Het is geen prettige taak om zich in een vergadering van de Nat.-Social. Ned. Arb. Partij te begeven.

Stel je voor, kameraden.

Het begint reeds bij den ingang der zaal, waar je in de meening begint te verkeeren, dat je voor de een of andere kazerne staat.

Pl.m. 4 „mannen“ in tenue kijken je aan van top tot teen, ondanks mijn fascistische kleeding, ondanks mijn introductie, ondanks mijn wederzijdsche „heil“-groet.

We verkeeren ons in de zaal, als een ruoer van geweld ons naar de ramen lokt, waaruit men een blik werpt in de Laurensstraat, waar een ware veldslag plaats vond onder het motto: De eerste klap is een daalder waard.

Het doet je goed, als je in een zaal, waar individuen zich bevinden als deze, op de straat het proletariaat uiting ziet geven aan haar walging, haar diepe verachting voor alles wat fascistisch is. De „heeren“, pl.m. 40

à 50 man uit Den Haag, weten, dat zij ook in Rotterdam op verzet zullen stuiten. Een verzet, dat zal aanzwellen tot een geweldigen strijd, de strijd, waarin het proletariaat zal zegevieren in het belang van al wat hun lief was.

Adalbert Smit.

De eerste indruk is een groote gladdige kop met een tikje haar achterop. Deze kerkel is met geen pen te beschrijven. Voor al de moorden, door Hitler bedreven, zou je op dit snoelwerk hem verantwoordelijk stellen. De misdaad met al haar vertakkingen was aanwezig in dit gezicht.

In de beantwoording van verschillende vragen. Het Nat. Soc. zich keert tegen het Jodendom, als we een Jood uitschelden of beleedigen, is dit niets erg. wij de beschermers en verdedigers van het oranje, blanje, bleu, worden voor bruine moordpest uitgejouwd. Ik als vrij Nederlander, kon het vanavond beleven, dat ik in een 1e klas hotel werd aangevallen door 2 heeren, die de hakenkruisband van mijn arm wilden rukken. De vraag omtrent de houding der Nazi's ten opzichte van het bankwezen en Coöperaties werd beantwoord op een wijze, die in alle opzichten te wenschen overliet, n.l. Zij zouden „gehandhaafd“ blijven, doch in een anderen vorm, welke

vorm, op welken grondslag geschoeid, hoorden we niet.

Na een hevige peroratie van den voorzitter, die de Hollandsche S.A.-mannen nog wilder maakte dan ze al waren, moesten weer onze hakken tegen elkaar en onze handen ten hemel heffend zongen we het Wilhelmus. De woorden kende ik niet, doch mijn buurman (S.A.-man) zal wel vermoed hebben dat ik „ontroerd“ (?) was door het schone moment. Een ding vond ik niet sportief van onzen zoon bekende pol.-rechercheur. Nooit zag ik hem Internationale zingen, doch nu kweelde hij iustig mee.

Toen ik de zaal verliet, was de Laurensstraat afgezet door politie en rechercheurs; op den Coolingsel gekomen reed de auto met de „mannen“ der bruine moordpest langs mij heen, begeleid door hevige protesten der arbeiders, die goed waren opgekomen.

Kameraden, het Nat. Soc. telt nog maar tientallen aanhangers volgens „Adalbert“ zelf. Laten wij den strijd met heviger actie dan tot nu toe verder voeren, brengt onder de massa onze anti-fascistische gedachte.

Deze vergadering heeft mij gestaald in den wil tegen het fascisme te gaan strijden.

Nu makkers van de lokalen, makkers in de bedrijven, aaneengeschoouerd, vastberaden voorwaarts..... en niet vergeten.

rassing stond nu op en liet twee witte duiven los die onmiddellijk op het scherm afvlogen. Het tumult hield niet meer op, tot we alle tien weer op de Kruiskade stonden en elkaar vergenoegend aankeken. We hadden gekonstateerd dat er slechts een handjevol mensen in de bioskoop zat en ook dat stemde tot voldoening. Na een week werd de film uit de roulatie genomen. De film "Morgenrood" was een regelrechte propagandafilm waarin de oorlog, in het bijzonder de duikbootoorlog, het summum van menselijke beschaving uitbeeldde. Ons protest diende een goede zaak.

Henk Bruintjes

Buiten stonden we pamfletten uit te delen tegen de film "Morgenrood". Binnen zat ook een groep van Bertus Schmidt en verschillende andere groepen, ook anarchistiese groepen. Die zaten daar boven op de galerij, met stinkbommen, knallers en trompetten. En toen die film kwam zijn ze die stinkbommen in de zaal gaan gooien, dus alles stooft naar buiten. Wij van Links Richten stonden buiten pamfletten te verkopen voor één of twee cent. Er liep zo'n rechercheur naar me te kijken. Ik retireerde een beetje, maar hij zat me achterna en bij de Ammanstraat kreeg hij mij te pakken. Dat was een zijstraat van de Kruiskade, daar had je het blindeninstituut. Daar was ik in gelopen want ik moest toch ergens heen. Maar hij had me toch te pakken. Ik moest mee naar het Haagseveer en daar heb ik een poos gezeten. Na een tijdje draaide die film niet meer want het werd te erg joh. Er kwamen toen hele rellen op de Kruiskade en niemand dorst meer naar de bioskoop. Van hogerhand moest en zou die film draaien, het was al het fascisme wat zijn aantreden deed.

EENHEIDSFRONT tegen Coolsingel-fascisten.

Duidelijk kwam Zaterdag j.l. de groeiende macht van het fascisme in Rotterdam aan den dag. De „Volk- en Vaderlanders“ hadden des middags ongehinderd hun schendblad aan den man kunnen brengen, en tegen een uur of half acht verschenen zij opnieuw met een ploeg van 40 à 50 volgelingen, terwijl zich hierbij colporteurs met „De Bezem“ en „De Fascist“ aansloten. Maar ook de arbeiders vormden een eenheidsfront: O.S.P.-ers, jeugd van O.S.P., communisten en sympathiseerenden van alle richtingen, allen hielpen mee om de verschillende bruine en zwarte moord-helden het aanprijzen van hun waar onmogelijk te maken. „Tegen Oorlog en Fascisme!“ „Weg met den Bruinen Moordpest! Weg met Hitler!“ „Weg met de Jodenmoordenaars!“ heeft van 7 uur tot 9 uur onafgebroken over den Coolsingel geklonken. Maas-echo's werden verkocht enkel op de verzekering, dat zij tegen het fascisme zijn. Maar wij mogen niet over het hoofd zien, dat ook nog verschillende exemplaren van „V. en V.“ aan voorbijgangers verkocht werden,

dikwijls aan werklooze jonge arbeiders, ondanks het feit, dat elk van hun colporteurs omringd was door onze menschen.

Kameraden, wij moeten méér krachten op den Coolsingel hebben, Zaterdag, om te verhinderen, dat ettelijke jonge arbeiders vergiftigd worden door hun lectuur, zonder dat zij weten, wat wij hier tegenover stellen.

De politie kreeg geen gelegenheid tot haken, daar wij ons stipt aan de laatste politie-verordening hielden n.l. met niet meer dan 2 man bij elkaar te colporteren met hetzelfde blad; zoodoende zouden zij elken keer het nette Zaterdagavond-publiek geraakt hebben, wanneer zij een uitval naar een van ons hadden gedaan. De fascisten kenden geen eigen opgelegde discipline; zij scholen telkens weer bij elkaar, blijkbaar zenuwachtig door de aanwezigheid van zooveel proletariërs. Om de zooveel minuten kwamen dan 2 agenten om hen er „vaderlijk“ op te wijzen, dat zij van elkaar af moesten.

„De Coolsingel onbegaanbaar voor bruine en zwarte benden!“ moet onze leuze zijn.

Bericht uit "De Maasecho" april 1933.

Kees

Ja, ik heb met metershoge letters op de loods aan de Parallelweg ergens heel vaag is het nog terug te vinden, "Fascisme is oorlog" geschreven. Met grote kalkletters. Er staat ook nog van bij Piet Smit. "Fascisme is oorlog". Dag en nacht gingen we kalcken.

Arie

Als we in de haven werkten hadden we ook altijd een pak propagandamateriaal bij ons, in het Duits en in het Engels. Dat douwden we dan tussen de lading. Vooral in de tijd van Hitler. Als dan zo'n boot naar Bremen ging, voor die havenarbeiders daar. Soms gingen we met het motorbootje van een parlevinker mee. Dan gaven we propagandamateriaal aan die dekmensen van die rijnaken. Dat waren anti-fascistische pamfletten. Duitse vluchtelingen hadden ons geholpen bij het schrijven.

Bram van de Haterd

In de Spartacusbeweging heb ik voorgesteld dat we geld moesten zien te krijgen om met een vliegtuig boven Rotterdam pamfletten uit te gooien tegen de jodenvervolgingen in Duitsland toendertijd. Een bouwvakarbeider van ons is toen naar de Joden geweest om

geld te vragen. Maar die Joden hadden er geen geld voor over.

Henny de Winter

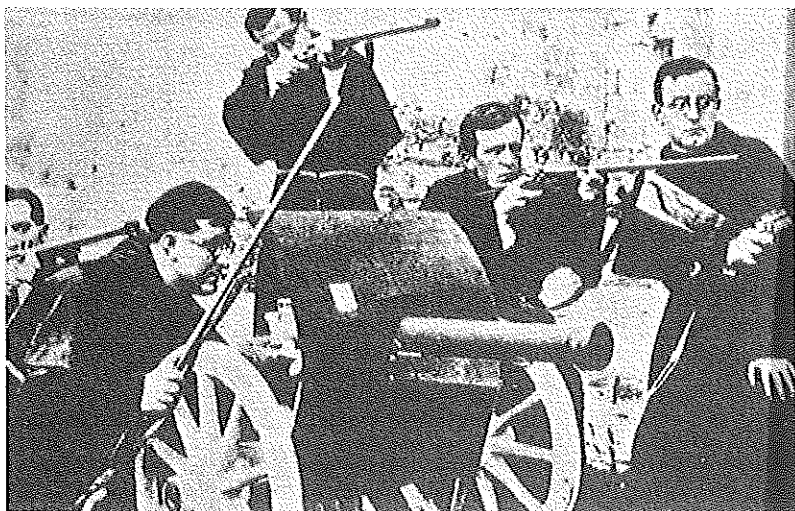
De NSB vergaderde ook wel eens op de Coolsingel, bij Pschorr, dat was een beetje lef. Dan gingen wij in de buurt en op de Coolsingel kolportereren. Dat deden we met de RSP en dan liepen we met zo'n mannetje of twintig en dan riepen we allemaal: "Tegen oorlog en fascisme! Koop de Baanbreker!" Dan viel het op. Dat deden we op de Nieuwe Binnenweg en op de Kruiskade, waar altijd veel loop was. Ook wel op de Hoogstraat, waar het helemaal erg druk was.

Dirk van Vliet

Ik ben met mijn achttiende jaar begonnen met boksen. Toen was mijn eerste wedstrijd tegen Herman van het Hof, als amateur. Ik ben amateur-kampioen van Rotterdam geworden. Ik bokste bij Theo Huizenaar. Mijn broer Arie was nog geen zestien, toen was hij kampioen van Nederland amateur vlieggewicht. Hij woog 50 kilo en hij heeft het gebracht tot twee keer om het Europees Kampioenschap te boksen als prof. Ik heb ook een paar wedstrijden gebokst als prof, maar als ik iemand op z'n oog sloeg en er was wat aan, dan sloeg ik er niet meer op. Ik kreeg dan wel op m'n lozerij van Huizenaar. Maar dat kon ik niet. Dus ik ben amateur-kampioen van Rotterdam en prof-kampioen van Nederland geweest. Ik bokste tegen Skilly in Antwerpen en toen ging ik in de vierde ronde neer, omdat mijn oor zo dik werd door een bloeditstorting. Toen gaf ik op. Daarna heb ik niet meer gebokst.

Ik ben anderhalf jaar begeleider van mijn broer Arie geweest. Arie zat bij Huizenaar en ze kregen ruzie om geld. Hij is toen in mijn sportschool gekomen en ik ben toen zo'n beetje zijn manager geworden. Ik ging zoveel mogelijk mee naar wedstrijden in het buitenland. In 1931 gingen we naar België en in 1932 gingen we naar Berlijn. Toen Arie lag te slapen in het hotel liep ik wat rond in Berlijn. En toen kwam ik bij het "Bruine Huis" en daar stond Hitler op het balkon. Een volk dat er was!

Misschien schep ik op, maar Arie was één van de knapste bokkers van Europa. Geen vechter, maar bokser! Naar Oostenrijk ben ik ook mee geweest. In Wenen heb ik wereldkampioen op de schaats Sonja Heny nog ontmoet. Daar heb ik thee mee gedronken, dat was zo leuk.

Door de republikeinen gevonden en verspreide foto. Deze opname zou van vóór de burgeroorlog zijn.

In 1936, toen was ik 33 jaar, kreeg je de Olympische Spelen in Duitsland, waar ondanks het fascisme haast ieder land aan meedeed. We hadden toen dat Fairplay-komité en die organiseerden tegenacties tegen de Olympiade in Berlijn. In 1934 was ik al sekretaris van het Fairplay-komité. We hebben twee jaar gedaan om iets tegen die Olympische Spelen te organiseren. Dat komité was een engels komité, maar ze hadden in alle landen hun sekretariaten. In Nederland waren we met z'n drieën.

Bent u vanuit de CPH daarbij gaan zitten?

Nee, maar de kommunistiese partij heeft me wel de kracht gegeven om dat te doen. Er waren zoveel mensen vermoord door Hitler, dan pak je alles aan wat daar tegen gericht is. En dat deed Fairplay heel aardig. Tegelijkertijd was er in Spanje een regering die naar links overhelde. Die organiseerde in Barcelona een "Olympiade Popular". Tegelijkertijd met de Olympiade in Berlijn. Daar gingen dan diegenen naar toe die tegen het fascisme waren en die niet aan de Olympische Spelen in Berlijn mee wilde doen. Ik

ben toen uitgenodigd door de Boksbond als leider van die ploeg van bokkers en de Arbeiders Sport Bond ging ook mee. Toen kwamen wij via Parijs in Barcelona aan en in Parijs heb ik Tito nog ontmoet. Twee dagen daarna brak de Franco-revolutie uit. Toen hoorden we opeens schieten in Barcelona! Wij mochten het hotel niet uit natuurlijk. Toen bleek dat de baas van het hotel ook Franco-man was, die hebben ze gauw weg gehaald. Zoeteman, de nederlandse bestuurder van de Krachtsportbond werd toen hotelier daar, als hollander, ja dat was leuk. In Barcelona was het schieten, schieten, schieten. Er werd nog een franse sportman gedood, dat was drie dagen daarna, toen alles al weer rustig was. We hadden het overwonnen. We liepen op de Ramblas, dat is een hele grote boulevard en toen werd er vanaf de daken nog geschoten. Die man hebben ze gevonden, dat was ook een fascist. Maar die fransman was overleden, een jongen van 18 jaar. We zaten daar en we konden niet meer terug natuurlijk want alles was opgeblazen daar. Toen heeft de Tiberius, van de pakketvaartmaatschappij, ons uit Barcelona gehaald. De Olympiade ging niet door, want er was gelijk revolutie.

Wat we in Barcelona meegemaakt hebben. We kwamen buiten met witte banden om onze armen, een dag of drie, vier erna. Ze zeiden dat alles rustig was. Toen kwamen we op de Ramblas en daar stond een kerk. Daar werd uit geschoten! Wij wisten niet of het Franco-mensen waren of van de regering, want je weet niet waar ze op schieten. Ze schoten op het leger en de politie van de spaanse regering. Ja, toen wisten we het. En wij weg natuurlijk hé, schuilen achter telefoonhuisjes. De politie ging achterom en een kwartier daarna was het stil. De spaanse politie kwam naar buiten en zei dat alles veilig was. Toen gingen de fransen, engelsen en hollanders de kerk in en toen zagen we het: drie mitrailleurs en één geestelijke lag nog met zijn hand er aan, maar die was doorboord met kogels, met het kruis van jesus op z'n borst natuurlijk.

Toen we in holland terugkwamen heeft Zoeteman, die helemaal geen politiker was, in een zaal op de Baan gesproken. We hadden daar een bijeenkomst belegd tegen het Franco regime en tegen het fascisme. Ik heb daar niet gesproken, want velen kenden mij. Het was beter als hij het deed. Alleen de Tribune en de Voorwaarts hebben er over geschreven, verder geen ene krant want ze geloofden het niet, wat we hadden meegemaakt in Spanje. Die avond werd georganiseerd door een comité tegen het fascisme, dat was opgezet door enkele sociaal-demokraten en twee kommunisten in Amsterdam. De bedoeling was uitéén te zetten wat fascisme werkelijk was.

SABOTAGE

In Rotterdam had je aan de Willemskade de Internationale Zeeliedenclub. Die club was een aanloopadres voor kommunisties georiënteerde zeelieden. De voorzitter was Joop Schaap, die lid was van de Internationale der Seeleute und Hafearbeiter, de ISH. Die ISH was weer aangesloten bij de Revolutionaire Vakbonds Internationale. Joop Schaap leidde een groep kommunisten die duitse zeelui en rijnschippers van propagandamateriaal voorzag om naar Duitsland te smokkelen. Internationaal werd de ISH geleid door de kommunist Ernst Wollweber. Na het uitbreken van de Spaanse Burgeroorlog stelde Wollweber voor duitse, italiaanse en japanse schepen met oorlogsmateriaal voor Franco tot zinken te brengen. Joop Schaap kreeg de leiding over het sabotage-werk in Nederland en België. De havensteden Rotterdam en Antwerpen vormden het werkterrein. Eerst wordt er met brandbommen gewerkt en als dat niet werkt komt er zwaarder materiaal aan te pas. Hollandse zeelui weten staven dynamiet uit de zweedse ertsminen te smokkelen en naar Nederland te brengen. In november 1937 lukt het om een springlading te plaatsen op het italiaanse schip Boccaccio. Negen dagen later zonk het schip voor de bretonse kust, dat was een lading minder voor Franco. In juni '38 wordt het japanse schip Kasij Maru in het Kanaal zwaar beschadigd. Na augustus '39 werden er geen acties meer ondernomen. De Gestapo is er op gebrand om de sabotagegroepen, die niet alleen in België en Nederland maar ook in Duitsland, Noorwegen, Zweden, Denemarken en Frankrijk zijn gevormd, op te rollen. Eind 1937 vindt een door de Gestapo belegde politiekonferentie plaats, waarbij ook de nederlandse Centrale Inlichtingen Dienst aanwezig is. Zij verschaft de Gestapo waardevolle inlichtingen over de betrokkenheid van nederlandse kommunisten. Door het verraad van Arie Fey kon de groep rond Joop Schaap opgerold worden. Schaap zelf viel op 1 augustus 1940 in handen van de nazies.

Kees

Was er een organisatie voor die sabotage aan die munitieschepen?

Kijk er was die groep van vertrouwensmensen binnen de CPN. Er was ook een comité dat werd geleid vanuit Frankrijk, dat waren duitse en spaanse vluchtelingen en emigranten die in Frankrijk zaten. Die hadden een comité opgericht dat alle industrieële en economiese ontwikkelingen in het Ruhrgebied onder controle probeerde te krijgen. Rot-

terdam was één van de aanvoerhavens van erts en kolen e.d. Wij hadden dus onder de schippers een cel. Als je dus een partij hebt met takken en groepen, kan je daar gebruik van maken. Wij hadden dus onder schippers en specifiek onder havenarbeiders veel kontakten. Wij hadden zo'n groep en ik zat daarin. Als ze vanuit Parijs wilden weten hoeveel tonnage erts naar boven ging voor de voorbereiding van Wereldoorlog II dan gingen wij naar die rijnschippers toe: "Weet jij met welke vracht hij naar boven gaat? Wat heb jij zelf geladen? Hoeveel? Welke zeeschepen en waar komt het vandaan? Wie zijn de leveranciers van dat spul?" Zo kon je een hele bos van informatie verzamelen als eenvoudige proleet, zonder enige intellectuele en universitaire scholing. Zo kon men dan in dat comité, waar wel weer economen en anderen in zaten, bepalen hoe ver de Duitse oorlogsindustrie gevorderd was.

Die munitie die dus vanuit Duitsland per rijnschip kwam, die ging naar Poortershaven, dat lag toen recht tegenover Maassluis, dat was een munitie-eiland. Dat werd ook voor Nederland gebruikt als munitie-eiland en voor munitietransporten. Daar wisten wij van. Wij wisten ook dat er een schip lag dat munitie laadde voor Franco in Spanje. Door Jan van Schaik zou daar een bom op de huid van dat schip bevestigd worden, en die zou op zee ontploffen, maar daar heb je het weer, door spionage, door verraad is dat uitgelekt. Die jongens kwamen daar, dat waren ook weer die rijnschippers, in Maassluis en ze zouden daar met een bootje oversteken naar dat schip toe. Toen bleek dus dat er op de rivier een paar politieschepen lagen. Dat was in heel kleine kring maar bekend geweest.

 HITLER-PROF.GALDA!

Ook hier in Holland proberen de vassallen van Hitler hun propaganda te voeren. De Duitse schepen, die in buitenlandse havens komen moeten op bevel van Hitler de hakenkruisvlag laten wapperen. De Hollandische bourgeoisie toont zich weer bereid om de Hitler-propaganda met haar hele machtsapparaat te versimpelen. De Droom-laver Fortuyns en de Sirks, zijn met hun geheele knuppelapparaat in dienst gesteld, voor de bescherming van de verpestende fascistische propaganda. De Hollandische arbeiders, die hun hart tegen het fascisme willen getuigen worden loer te knuppelhouden uit elken geranseld. Een Kamerad die vanaf een handwagen te havenarbeiders toesprak en ze wies op de gevaren van het fascisme en hij onder geen beling op Duitse schepen moesten werken die te gehate hakenkruis voor werf op een niet rechtzinnige wijze van de wagen schuld en mocht niet verder spreken. De arbeiders zijn bereid tegen het fascisme tegen de bloedige Hitler-dictatuur een felle zaakwerkelijke strijd te voeren. Dat hebben de vele anti-fascistische demonstraties bewezen. Talloze eerlijke anti-fascisten namen eveneens aan deze actie deel. De bourgeoisie en de haar toegewijde leiders willen evenals in Engeland, Frankrijk en Amerika de gerechtvaardigde haat der massa's voor ophitsing tegen Duitsland voor versterking van haar handelspolitiek voor om steuning van haar imperialistische oorlogspolitiek aan de zijde van Frankrijk gebruiken. Daarom denken de leiders van S.D., I.F. en N.V.V. thans met de afzetting van een boycot van Duitse waren. De reformistische leiders wijzen iedere werkelijke strijd tegen het fascisme af. Zij denken er niet aan tot steuning van transporten van en naar Duitsland op te roepen. Zij voeren tegen de aanvallen der Hollandische bourgeoisie dezelfde verdelingspolitiek van het "Kleinere Kruis" 1 Mei loonsverlagen in Zandam enz. - als de Duitse reformistische leiders en zijn barmaad evenals loze de weggeleiters van het fascisme. Hun boycot-actie die de arbeiders niet in verzet tegen het Duitse en ook niet tegen het Hollandische fascisme brengt, heeft alleen het doel, hun ondersteuning van de "Kroep Hollandsch Fabriek" leus nog te versterken. Het anti-fascistische actie heeft dit niet te maken. Het is de ondersteuning van de oorlogspolitiek der Fransen en Hollandische bourgeoisie. Het geeft Hitler de mogelijkheid de Duitse arbeiders tegen de Hollandische op te zetten. Op deze wijze willen de reformistische leiders de anti-fascistische strijd wil der arbeiders misbruiken en af te leiden. Om daarbij te slagen verzellen zij niet om een woeste hetze tegen de I.Z.H. de R.V.C. die deze schandelijke politiek loer kruisen, als zouden deze het zijn die de oorzaak zijn van het fascisme. **LIVENARBEIDERS VERLAAT DE HAKENKREISVLAG MAAR ZIJ ZICH VERCOEM!** **STRIJD MET DE R.V.C. TEGEN HET OPKOMENDE FASCISME, VERSTRIJD DE OPPOSITIE IN DE WAKENBESING, NIET ZOALS DE LEIDERS ZEGGEN OM HET KROEP EN KLUK, MAAR HET VERLAAT VAN DE LEIDERS TE ONTASLIEREN EN DE ORGANISATIE DIENSTSAAR TE MAKEN VOOR DE BELANGEN VAN DE ARBEIDERSMASSA. TREEDT TOE!** R.V.C. HEVEN.

 BRENGT REVOLUTIONAIRE LECTUUR OP DUITSCHE SCHIPEN! : : :

Kamerader herhaaldelijk komt het voor dat de zeelieden op Duitse schepen aan ons om leeswerk vragen. In den regel hebben de meesten niet anders by zich dan een burgerlijk blad. Als men dan ziet met welk een raagte hierop aangevallen word, dan komt het verlangen op om in het vervolg meer lectuur by zich te hebben. **MAAR DAN GOEDE!!!** Dit is verkrygbaar by de R.V.C. in de Weststraat 4a, en by de colporteurs van de "Krukhaak". Kameraden helpt mede, Hitler en zijn bande te bestryden door het verspreiden van Revolutionaire Duitse Lectuur onder de Duitse zeelieden.
 ooooooooooooooooooooo

Twee berichten uit "De Krukhaak" 1933.

De man die de leiding had is door de hakbijl vermoord. Hij was één van de eerste gearresteerden in Rotterdam in 1940. Ze waren nog maar één dag in Rotterdam en toen

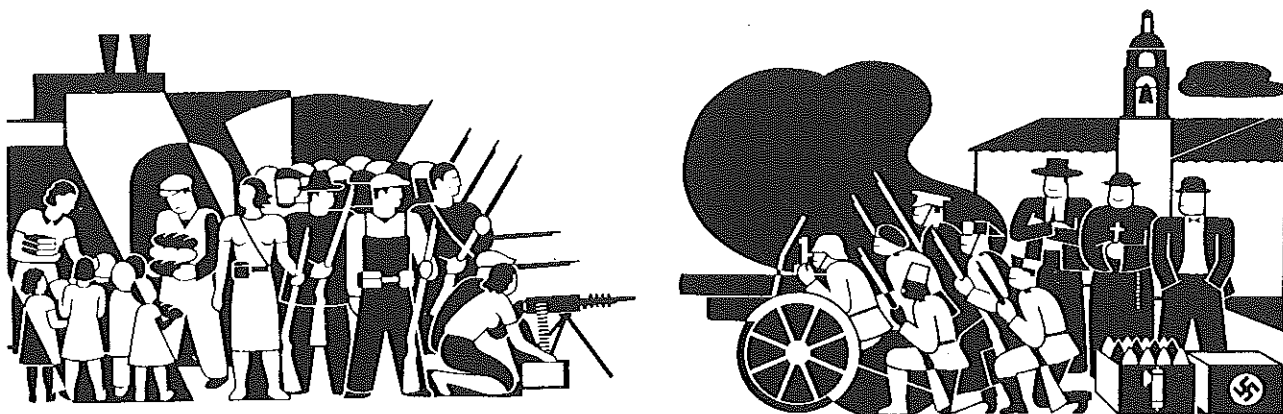
werd hij al gearresteerd door een speciaal arrestatieteam. Dat was Jan van Schaik, hij woonde achterin de Beijerlandsestraat op nummer 35. Ik ging elke dag met hem om en hij is verraden door Arie Fey, die heeft daarvoor 20 jaar gevangenisstraf gekregen. Arie Fey woonde in de Beverstraat op nummer 85.

Er zijn ook nog wel een aantal andere dingen gebeurd. Er is sabotage gepleegd aan boord van schepen door havenarbeiders. Dat werd veel gedaan. Er werden machines vernield. Als er bijvoorbeeld transporten naar Duitsland gingen, ging dat ook toen al met die Felz-boten. Op die Felz-lijn waren er veel arbeiders lid of sympatisant van de kommunistiese partij. Als er dan door hen schepen geladen werden werd er aan machines die geïmporteerd of uitgevoerd werden sabotage gepleegd. Dan werden hele belangrijke onderdelen eraf gesloopt beneden in het ruim en over boord gelazerd. Dat werd heel veel gedaan.

Meereke

Fey, heeft heel lang in Breda in de gevangenis gezeten na de oorlog. Ik weet nog mijn man zat in zo'n groep, ik weet niet hoe dat heet, maar ze hadden allemaal namen van overlopers van kommunisme naar fascisme. Dat was zo'n likwidatiegroep. Die zouden dan als ze vrijgelaten werden wel eens even naar Breda gaan. Ze dan zogenaamd ontvangen, ze dan naar de bossen meenemen en dan daar koud maken. Dat was bij mij thuis, toen hadden ze een nachtvergadering. Daar werd toen afgesproken hoe ze dan die Fey van kant zouden maken. Nou, ik had het niet meer. Want ik dacht: "Jullie gaan er ook weer aan". Want je had toen in die tijd ook weer een hoop verraders. Ze hebben het toen niet gedaan en ik weet niet hoe het met die Fey is afgelopen. Ik geloof dat tie vrij gelaten is. Dat heeft zich bij mij thuis afgespeeld na de oorlog. Dat was zo '46, '47, of '48.

DE SPAANSE BURGEROORLOG

Prent Gerd Arntz: Spanje links en Spanje rechts 1936.

In dit boek is er geen ruimte om de Spaanse Burgeroorlog uitgebreid te behandelen. Toch willen we kort op de situatie in Spanje ingaan en dan vooral op de rol van de grootmachten bij het neerslaan van het spaanse volk. Wie meer wil weten over het verloop van de burgeroorlog, de kontra-revolutie van de kommunisten en de fouten van de anarchistiese vakbond CNT verwijzen we naar andere boeken (zie de boekenlijst achteraan dit hoofdstuk).

Voor veel anti-fascisten is de Tweede Wereldoorlog niet in 1939 begonnen, maar in Spanje in 1936. In 1936 probeerde Franco gesteund door Mussolini en Hitler in Spanje aan de macht te komen. Veel mensen zagen in dat als Hitler het daar zou winnen, de fascistien morgen hier op de stoep zouden staan. Ze hebben gelijk gekregen. Maar de spaanse arbeiders hebben zich niet zonder slag of stoot overgeleverd aan het fascisme. Ze hebben zich verdedigd en ze hebben zelfs geprobeerd revolutie te maken. Ze hebben de anti-fascistiese eer gered na de roemloze ondergang van de KPD en de SPD in Duitsland. Bij die strijd in Spanje zijn veel nederlanders en ook rotterdammers te hulp geschoten. Werkelozen vertrokken direkt van het stempellokaal naar Spanje. Ze lieten alles achter, vrienden, familie. Ze namen grote risico's. Ze konden gedood of gewond worden en bij terugkeer hun nationaliteit verliezen. Ondanks alles zijn er toch veel gegaan. Ze hebben laten zien dat anti-fascisme geen nationale zaak was of iets wat je alleen maar met woorden belijdt.